

КАЛЕНДАР ЧЕРВОНОЇ КАЛИНИ 1923

Адвокат

Др. АНДРІЙ ЧАЙКІВСЬКИЙ

веде канцелярію в Коломиї.

➡ 44 власних варстатів ➡

з перед війни знані

=== **ГЛИНЯНСЬКІ КИЛИМИ** ===

виробу

Краєвої школи ткацької і Вп. Пані Продзявичевої,
дальше

Дивани Смирненські, гобеліни, хідники килимові,
Портієри-Аплікації.

Великий вибір закопанської різби і забавок діточих
ОДИНОКЕ ЖЕРЕЛО ЗАКУПУ

Памяток на іменини і на св. Миколая.

Поручає

Станислав Бучковський і Людвик Гегедіс

Львів, Коперника 23 (ріг Вроновської).

ГУРТОМ. ➡

➡ **ДЕТАЙЛІЧНО.**

Адвокат

Др. СТЕПАН ШУХЕВИЧ

веде канцелярію

у Львові при вул. Чарнецького ч. 24. II. п.

Д 28155
1923

30

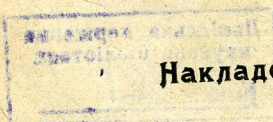
КАЛЕНДАР

ЧЕРВОНОЇ КАЛИНИ

36438

НА 1923 РІК

КУЛЬТУРНО-ПРОСВІТНИЙ КРУЖОК
"ЧЕРВОНИЙ ВІСНИК" ЛЬВІВ

Львів
Накладом В-ва „Червона Калина“
1922

JANUARY

СІЧЕНЬ

JANVIER

Н. с.	Дні	С. с.	Укарїнські свята	Латинські свята
1	П	19	Воніфат. мч.	1. по Різд. Н. р. 1923.
2	В	20	Предпр. Рожд. Хр.	Макарія ави
3	С	21	Юліянії мч.	Геновефи
4	Ч	22	Анастасії вмч.	Тита Ап.
5	П	23	10 Муч. в Криті	Еміліяна
6	С	24	Навечеріє Рожд. Хр.	Трійох царів
1 На Утр. Єв. Мат. зач. 2. — На Літ. Ап. зач. 209, Єв. Мат. зач. 3.				
7	Н	25	Рожество ГНІХ.	1. по 3 Ц. Юліяна і Лукіян.
8	П	26	Собор П. Б. і Йос. Обр.	Северина
9	В	27	Первомуч. Стефана	Мартіяни Д.
10	С	28	Муч. в Нікомид. спал.	Иоана Доб.
11	Ч	29	14.000 діт. убит. в Вифл.	Гонорати
12	П	30	Анізії мч. Зотика прп.	Аркадія
13	С	31	Меланії римл. прп.	Леонтія еп.
2 Гл. 7. Єв. утр. 10. — На Літ. Ап. 396 і 254, Єв. Мар. 1. і Лук. 6.				
14	Н	1	Січень. Обр. ГНІХ. Вас.	2. по 3 Ц. Ілярія
15	П	2	Сильвестра папи р.	Мавра ави
16	В	3	Малахія пр.	Маркила папи
17	С	4	Соб. р 70 Апостолів	Антонія пуст.
18	Ч	5	Навеч. Богоявлення	Приски д.
19	П	6	Богоявлення	Гериха
20	С	7	Собор св. Івана Хр.	Фавіяна
3 Гл. 8. Єв. утр. 11. — На Літ. Ап. зач. 224 і 285, Єв. Мат. зач. 8. і Лук. 94.				
21	Н	8	по Бог. і Заххей. Георг. прп.	3. по 3 Ц. Агни м.
22	П	9	Полієвкта м.	Вінкентія
23	В	10	Григорія Нис.	Обруч. Прч. Діви
24	С	11	Теодозія В. пр.	Тимотея а.
25	Ч	12	Татіяни м.	Нав. Павла ап.
26	П	13	Єрмила і Стратоніка м.	Подікарпа еп.
27	С	14	Пр. ОО убит. в Синаї і Р.	Івана Золотоустого
4 Гл. 1. Єв. утр. 1. — На Літ. Ап. зач. 296, Єв. Лк. зач. 89.				
28	Н	15	митарєва. Павла Тив. прп.	Старозап. Валерія еп.
29	П	16	Поклін оковам св. Петра	Франціска Сал.
30	В	17	Антонія В.	Мартина д.
31	С	18	Атаназія і Кирила аеп.	Петра з Нолі

Як общее добро в упалку

Забудь отця заоудь і мати

Иди повинність ісправлять

Котляревский.

ІНБ ім. В. Стефаніка
АН України
28270

Львівська бібліотека

АН УРСР

38.574

Львівська державна
наукова бібліотека

20822

Четар Яросевич зі своєю батареєю проганяє большевиків.

Був то час великого підйому українського народу, великих подвигів і перемог Української Армії. Злучені війська Галичини і Наддніпрянщини походом наблизилися до брам столиці України, до Києва. Проскурів, Жмеринка, Винниця, Фастів, ось місця славних перемог Українських військ над большевиками. Прийшов у кінці Київ. Ворог постановив ще раз стати до рішучого бою і не допустити до відбиття столиці.

Наспіла за ним наша піхота. Хоч як приманчиво блестіли в ранішніх лучах сонця золоті бані київських церков, змучення підкосило стрільцям ноги. Погоня за розбитим ворогом днем і нічю від Збруча аж під Київ вичерпала їхні сили. Як снопи падали знеможені лицарі, щоби бодай хоча трохи відітхнути.

Та час не стоїть. Положення вимагало негайного ділання. Був виданий приказ до наступу, але піхота виснажена довгими маршами не могла вже ні кроку зробити.

Се діялося й під Святошином. Піхота дійшла ще до краю ліса, звідки видно було вже бані Києва, але далі не мали сили й рушитися. А ворог перед очима всіх упорядковувався і готовив навіть протинаступ. Тоді командант батареї четар Яросевич виїхав зі своєю батареєю перед піхоту, устатив гармати і не зважаючи на густий крісовий ворог зачав пальбу з гармат картачами. Віддалення було таке близьке, а большеків такі гурми, що картачі кляли трупів, як трави. Зпершу хотіли большеки боронитися і навіть пробували наступати на відважну батарею, але величезні втрати стримали їх. У безладдю тікали зі своєї останньої позиції. Батерія посувалася їм у сліди і немилосердно пражила по пятах.

Відважний і гідний подиву вчинок четаря Яросевича причинився багато до проломання останньої позиції перед Києвом.

FEBRUARY

ЛЮТИЙ

FEVRIER

Н. С.	Дні	С. С.	Українські свята	Латинські свята
1	Ч	19	Макарія Єгипет. прп.	Ігнатія еп.
2	П	20	Евтимія В. прп.	Пр. Д. Марії Громн.
3	С	21	Максима ісп.	Власія еп.
5 Гл. 2. Єв. утр. 2. — На Літ. Ап. зач. 135, Єв. Лк. зач. 79.				
4	Н	22	Бл. Сина. Тимотея Ап.	Мясопустна. Ансгера і Вер.
5	П	23	Климентя сщм.	Агафії м.
6	В	24	Ксенії прп.	Дороти д.
7	С	25	Григорія Богосл. аеп.	Ромуальда
8	Ч	26	Ксенофонта	Івана з Мати
9	П	27	Перен. мощ. Івана Зол.	Апольонії д.
10	С	28	Єфрема Сир. прп.	Схолястики д.
6 Гл. 3. Єв. утр. 3. — На Літ. Ап. зач. 140, Єв. Мат. зач. 106.				
11	Н	29	Мясоп. Пер. мощ. Ігн. Б.	Запустна. Адольфа
12	П	30	Трьох Святителів	Евлалії м.
13	В	31	Кира і Івана Безсребр.	Юліяна м.
14	С	1	Лютий. Трифона м.	Валентина еп.
15	Ч	2	Стрітєння ГНІХ.	Фавстина м.
16	П	3	Симеона і Анни	Юліяни д.
17	С	4	Ізидора прп.	Алексія
7 Гл. 4. Єв. утр. 4. — На Літ. Ап. зач. 112, Єв. Мат. зач. 17.				
18	Н	5	Сиропустна. Агафії м.	1 п. Симеона еп.
19	П	6	Вукола прп.	Конрада п.
20	В	7	Партенія прп.	Льва п.
21	С	8	Теодора Стр. м.	Єлеонорид С. Попілева
22	Ч	9	Никифора м.	Стол. св. Петра
23	П	10	Харлампія м.	Петра Дам.
24	С	11	Власія сщм.	Матія ап.
8 Гл. 5. Єв. утр. 5. — На Літ. Ап. зач. 329, Єв. Йоана зач. 5.				
25	Н	12	1 п. Мелетія сщм.	2 п. Анастазії д.
26	П	13	Мартиніяна прп.	Віктора з Ар.
27	В	14	Авксентія прп.	Александра еп.
28	С	15	Онисима А.	Леандра

До великого моменту
 Будь готовий кожний з нас.
 Кожний може стать героєм,
 Як настане слухний час.

Франко.

Козаки І. Дзюба і П. Пугач відбивають большекам 40 полонених.

1 квітня 1920 р. повели большеки наступ на 3. Залізну Дивізію в районі сіл: Куча, Борсуки, Іванківці, Песець і Бучаї. Після впертого бою ворог захопив Кучу, Борсуки та Песець. Притім забрав у полон 40 душ наших козаків.

З наших становищ добре було видно, як вороги били, обдирали та знущалися над козаками.

Врятувати бідних невольників зважилися два козаки: Г. Дзюба та П. Пугач.

Саме робився вечір і сумерки застелили хвилястий терен перед окопами. Два лицарі пустилися на вздогін за большевицьким відділом що провадив полонених.

Як буря впали нечаяно на ворогів і рубаючи на ліво й на право розігнали всіх на чотири вітри. Хто не згинув, ратувався втечею. Залишений обоз попав у руки відважних козаків, які його разом з відбитими друзями привели щасливо до своєї частини.

Сльози радості на очах увільнених, коротка, щира похвала з уст команданта були найбільшою нагородою для відважних лицарів: Г. Дзюби і П. Пугача.

MARCH

МАРЕЦЬ

MARS

Н.с.	Дні	С.с.	Українські свята	Латинські свята
1	Ч	16	Памфіла м.	Альбіна еп.
2	П	17	Теодора Тирона м.	Єлени цар.
3	С	18	Льва папи р.	Кунегунди цар.
9 Гл. 6. Єв. утр. 6. — На Літ. Ап. зач. 304, Єв. Мар. зач. 7.				
4	Н	19	2 п. Архіпа ап.	3 п. Казимира кор. п.
5	П	20	Льва Кат. прп.	Фридриха ави
6	В	21	Тимотея прп.	Колети д.
7	С	22	Найдення мощ. м. в Евг.	Томи з Аквіну
8	Ч	23	Полікарпа сщм.	Івана Божого
9	П	24	1 і 2 найд. Гол. Івана Х.	Франціски Рим. д.
10	С	25	Тарасія аеп.	40 Мучеників
10 Гл. 7. Єв. утр. 7. — На Літ. Ап. зач. 311, Єв. Марк. зач. 37.				
11	Н	26	3 п. Порфірія аеп.	4 п. Константина В.
12	П	27	Прокопія ісп.	Григорія В.
13	В	28	Василія прп.	Христини м.
14	С	1	Марець. Євдокії прп.	Матильди
15	Ч	2	Теодота сщм.	Ізабелі д.
16	П	3	Евтропія м.	Киріяки д.
17	С	4	Герасима прп.	Гертруди д.
11 Гл. 8. Єв. утр. 8. — На Літ. Ап. зач. 314, Єв. Марк. зач. 40.				
18	Н	5	4 п. Конона м.	5 п. Едварда м.
19	П	6	42 Муч. в Аморії	Іосифа Обр.
20	В	7	Сщм. в Херсоні	Евфимії
21	С	8	Теофілякта прп. (покл.)	Венедикта ави
22	Ч	9	40 Муч. Севаст.	Катерини швед.
23	П	10	Кондрата м.	Вікторіяна м.
24	С	11	Софронія патр. Єрусал.	Гавриїла Арх.
11 Гл. 1. Єв. утр. 9. — На Літ. Ап. зач. 321, Єв. Марк. зач. 47.				
25	Н	12	5 п. Теофана прп.	Цвітна. Благ. Пр. Д. М.
26	П	13	Никифора прп.	Теодора еп.
27	В	14	Венедикта прп.	Івана Дамаск.
28	С	15	Агапія і Дионізія м.	Івана Кап.
29	Ч	16	Савина і Юліяна м.	Евстазія
30	П	17	Алексія чол. Бож.	Квірина м.
31	С	18	Кирила аеп.	Корнилія

Якаб ніч взагалі
Не була на землі,
Прийде ранок колись.

Олесь.

Козак Костилів бере кільканайцять большеків і 15 підвід у полон.

1. Було то підчас осіннього наступу армії У. Н. Р. в 1920 р. Найбільше вперті й завязті бої провадилися на фронті 3. Залізної Дивізії в районі Нової Ушиці, Мінківці, Філянівка, Шербівці, Струга, Бахтин — се свідки завязтухих змагань. Яри, горби та ліси сприяли як при наступі, так і при обороні.

Вся кіннота дивізії була при роботі, Щораз робила обходи, атаки то переслідувала розбитого ворога-

18. жовтня 1920. дістала кінна сотня булави дивізії наказ заатакувати ворога, що тримав позиції біля Бахтина.

Підчас атаки козак Костилів відбився якось від своїх. Воно й недивно, бо місцевість біля Бахтина дуже нерівна й лісиста. Блукаючи лісами Костилів наткнувся на якийсь обоз. Придивився, прислухався: „товариші“...

Не роздивляючись довго крикнув: „Слава!“ і на них.

От стоїть гарний „екітаж“. Біля нього добре одягнений „товариш“. Блиснула шабля і большек повалився.

„Руки в гору“ закричав до других і вони без слова виконали приказ.

„Хто такий?“ питає, показуючи на вбитого.

„Товарищ командір бригади!“ відповідає з десятків переляканих обозних.

„Збиратися! Швидко!! Зброю на одну підводу! Руш!!“

Ніхто з большеків і не думав про опір. Послушно та смиренно виконали приказ.

15 підвід обозу, кріси, багато муніції, кільканайцять полонених ось добича, яку славний козак Костилів доставив щасливо до дивізії.

APRIL

— ЦВІТЕНЬ —

AVRIL

Н.с	Дні	С	Українські свята	Латинські свята
13			Єв. утр. Мат. 83. — На Літ. Ап. зач. 247. — Єв. Йоан. зач. 41.	
1	Н	19	Цвітна. Хризанта і Д. м.	Воскресення
2	П	20	ОО. в обит. св. Сави м.	Світлий Понеділок
3	В	21	Якова ісп.	Рихарда еп
4	С	22	Василія сщм.	Ізидора еп.
5	Ч	23	Нікона прп.	Вінкентія Фер.
6	П	24	Вел. П'ятниця	Келестина п.
7	С	25	Вел. суб. Благ. Пр. Б.	Епіфанія еп.
14			На Літ. Ап. зач. 1 — Єв. Йоан. зач. 1.	
8	Н	26	Воскресення Хр.	1 по В. Діонізія
9	П	27	Світлий Понеділок	Марії Кл.
10	В	28	Світлий Второк	Єзекіїла пр.
11	С	29	Марка еп.	Льва І. папи
12	Ч	30	Івана Ліств.	Юлія папи
13	П	31	Іпатія прп.	Юстина м.
14	С	1	Цвітень. Марії Єг. прп.	Сім болізей Марії
15			Єв. утр. 1. — На Літ. Ап. зач. 14. Єв. Йоан. зач. 65.	
15	Н	2	1 по В. Томи	2 по В. Анастазії
16	П	3	Никити прп.	Лямберта
17	В	4	Йосифа прп.	Рудольфа еп.
18	С	5	Теодула і проч. м.	Апольонії м.
19	Ч	6	Евтихія аеп.	Юрія еп.
20	П	7	Георгія еп.	Агни прп.
21	С	8	Іродіона ап.	Анзельма еп.
16			Гл. 2. Єв. утр. 3. — На Літ. Ап. зач. 16. Єв. Марк. зач. 69.	
22	Н	9	2 по В. Евпсихія м.	3 по В. Сотера і Кая м.
23	П	10	Терентія сщм.	Войтіха еп.
24	В	11	Антипи сщм.	Юрія м.
25	С	12	Василія прп.	Марка Єв.
26	Ч	13	Артемона сщм.	Клита папи
27	П	14	Мартина папи	Анастазія м.
28	С	15	Аристарха ап.	Віталія м
17			Гл. 3. Єв. утр. 4. — На Літ. Ап. зач. 23. Єв. Йоан. зач. 14.	
29	Н	16	3 по В. Агапії, Ірени	4 по В. Петра м.
30	П	17	Симеона прп.	Катерини Сен.

Від Кавказу по Сян

Лиш один буде лан —

Його власником нарід цілий!!

Пачовський.

Сотник Заліпський Сильвестер.

Тут дає докази, що не дармо назвав його ген. Боровіч одним із найліпших старшин своєї армії. Відвага, холонокровність, бистрість, такт — ось головні прикмети того визначного лицаря.

Та недовго тішилися Усусуси таким цінним набутком. На приказ Н. К. відійшов до свого родинного міста — Золочева, вишколювати новобранців. Там і положив перші підвалини під славу 4. (золочівську) бригаду. На чолі курія вирушив назад під Львів і боровся на відтинку 4 бригади. В бою під Сороками був тяжко ранений і вийшов на якийсь час із ряду. Поломані руки і покалічена нога давали дуже малу надію, що ще коли небудь верне сотник Заліпський до свого курія. Але високе почуття обов'язку й сильна воля перемогли все. Переміг себе і таки невдовзі повернуз межі своїх хлопців. Від тоді цілий час на фронті, цілий час у боях. Здавалося що то чоловік зі заліза, а не з тіла. Як командант полку перейшов з У. Г. А. всі її ясні і хмарні хвилі, рішений видержати до останку. По розпаді У. Г. А. остав на Великий Україні, а тепер після найновіших вісток виїхав до Америки.

Сотник Заліпський Сильвестер се один із найкрасших старшин нашої армії. Перебув він добру военну школу, як австрійський старшина на італійському фронті. Тяжкі та кроваві бої на Ославії біля Гориці, змагання о славне Добердо, се місце на яких совісно і вміло сповняв свій обов'язок супроти мачухи-держави. В 10 італійській офензиві визначився найбільше. Розбитий і розпорошений 80 полк зібрав до купи і тими розбитками потрафив відібрати Італійцям їхні добутки. За свій подвиг дістав дуже високе австрійське відзначення Leopoldsorden.

В перших днях листопада 1918 р. ми бачили його вже в Львові. Як командант 4 (гуцульської) сотні УСС. бере участь в уличних боях.

МАУ

МАЙ

MAI

Н	С	Дні	С	Українські свята	Латинські свята
1	В	18		Івана і Косми прп.	Филипа і Якова ап.
2	С	19		Івана прп.	Жигмонта
3	Ч	20		Теодора Тр прп.	Обріт. ч. Хреста
4	П	21		Януарія сщм.	Фльоріяни м.
5	С	22		Теодора С. прп.	Пія V. папи р.
18 Гл. 4. Єв. утр. 7. — На Літ. Ап. зач. 28. Єв. Йоан. зач. 12.					
6	Н	23		4 по В. Георгія вм.	5 по В. Івана в Ол.
7	П	24		Сави Страт. м.	Флявія, Дом.
8	В	25		Марка ап. і Єв.	Станислава еп. м.
9	С	26		Василія сщм.	Григорія еп.
10	Ч	27		Симеона сщм.	Вознесення
11	П	28		Ясона ап.	Беатрики д.
12	С	29		9 Муч. з Киз.	Панкратія м.
19 Гл. 5. Єв. утр. 8. — На Літ. Ап. зач. 38 і 68, Єв. Йоан. зач. 34 і 61.					
13	Н	30		5 по В. Якова ап.	6 по В. Ілярія
14	П	1		Май. Єремії прп.	Оп. св. Иосифа
15	В	2		Атаназія аеп.	Соф., Віри Н. і Л.
16	С	3		Теодозія Печ. прп.	Івана Непомука
17	Ч	4		Вознесення Г.	Пасхалія
18	П	5		Ірени м.	Фелікса к.
19	С	6		Іова многостр.	Петра к.
20 Гл. 6. Єв. утр. 10. — На Літ. Ап. зач. 44, Єв. Йоан. зач. 56.					
20	Н	7		6 по В. Явл. зн. Ч. Хр. Єр.	Зіслання св. Духа
21	П	8		Івана Богослова	Вел. Понеділок
22	В	9		Перен. мощ. св. Николая	Юлії д.
23	С	10		Симеона Зилота ап.	Дезидерія
24	Ч	11		Мокія сщм.	Іванни вд.
25	П	12		Єпіфанія і Германа еп.	Григорія VII. п. р.
26	С	13		Глікерії м.	Филипа
21 Єв. утр. Йоан. 65. — На Літ. Ап. зач. 3. Єв. Йоан. зач. 27.					
27	Н	14		Зіслання св. Духа.	1 по З. Марії Маг. де Пац.
28	П	15		Пр. Тройці.	Беатрики д.
29	В	16		Модеста м.	Максима
30	С	17		Андроніка ап.	Фелікса ісп.
31	Ч	18		Теодота м.	Боже Тіло

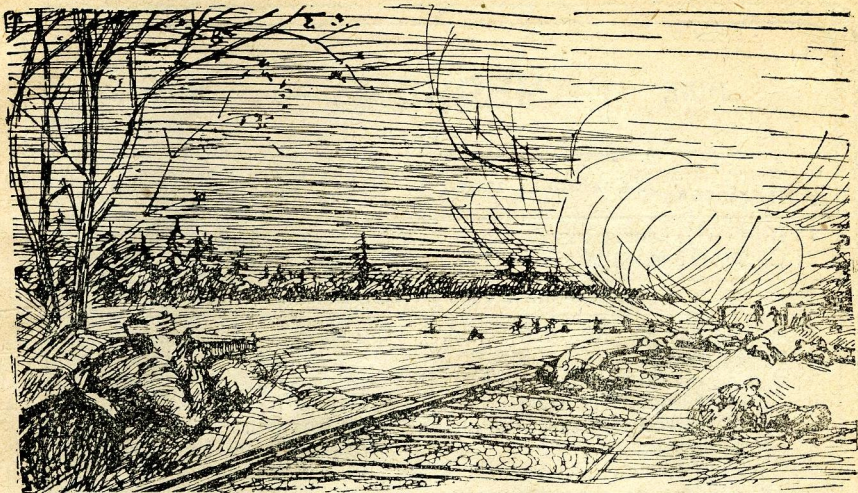
Нема таких кайдан,

Щоб люд скувать.

Наш дім, наш храм, наш лан

Не дать! Не дать!

Лепкий.

Десятник Думка III. Кур. УСС. боронить скорострілом шляху
Перемишль-Львів біля Княжих Мостів.

По прориві ворожих позицій під Вовчухами й Городком, Львів був остаточно оточений. Кожної хвили сподіваний був його упадок. Щоби до сего не допустити готувався ген. Івашкевич до відсічі. В Перемишлі зібрано нашвидку більшу силу війська і воно приїхало до Судової Вишні. Сили Галицької Армії були на тім фронті, хоч і як він був важний, дуже слабкі. Полк Усусів, два куріні Коломийської Бригади і один курінь 33 п. п. Боротися на два фронти: Проти Львова і проти заходу. До того день перед ворожим наступом Начальна Команда забрала два найсильніші куріні УСС I. і II. і кинула один на північ за Бортятин, а другий, аж під Янів. Остав тільки III курінь в силі 350 крісів і сотні скорострілів.

Рано 15 марта о год. 6 зачав ворог сильну артилерійську підготовку. Через пів години обстрілював з тяжких і легких гармат нашу горстку. Відтак рушив шістьома лавами до наступу. Заграла наша артилерія, затріскотіли кріси, залопотіли скоростріли. Де була в ровах обсада, там ворожий приступ заломався. Але необсадженими прогалинами зайшов ворог відгажних оборонців з боків і зі заду. Курінний командант дав наказ до відвороту. По тяжких втратах курінь перебився та пару кілометрів заду зайняв знову становище. Та десятник Думка не рушився з місця. Не хотів покидати свого скорострілу. Оточений з усіх сторін, боронився до останку, ширючи страшне спустошення в рядах наступаючих. Вже ряди ворогів підступили зовсім близько, а він далі стріляв, не зважаючи на небезпеку. Курінь, що подався взад ще довго чув клекіт скорострілу дес. Думки, що гремів біля гостинця в лісі. В кінці стихло все. То дес. Думка впав під ударами прикладів.

JUNE

ЧЕРВЕНЬ

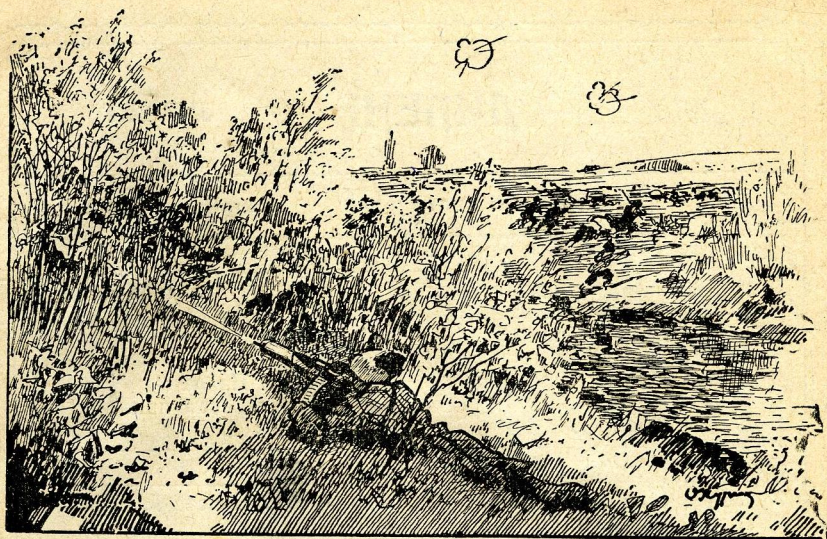
JUN

Н. С.	Дні	С. С.	Українські свята	Латинські свята
1	П	19	Патрикія сщм.	Теовальда ави
2	С	20	Талалея м.	Еразма еп.
22 Гл. 8. Єв. утр. 1. — На Літ. Ап. зач. 330, Єв. Мат. зач. 38.				
3	Н	21	Всіх Св. Конст. і Єлени	2 по 3. Клотильди
4	П	22	Василиска м.	Флявія еп.
5	В	23	Михайла ісп.	Воніфатія
6	С	24	Симеона прп.	Норберта еп.
7	Ч	25	Пресвятої Евхар. (на нед.)	Роберта м.
8	П	26	Карпа ап.	Пресв. Серця Ісусового
9	С	27	Терапонта сщм.	Феліц. Марії
23 Єв. утр. Йоан. зач. 24. — На Літ. Ап. зач. 149, Єв. Йоан. зач. 23.				
10	Н	28	2 по 3. Никити прп.	3 по 3. Вікторії
11	П	29	Теодозії Д. м.	Варнави ап.
12	В	30	Ісаакія прп.	Онуфрія еп.
13	С	31	Єрмія ап.	Антонія з Падви
14	Ч	1	Червень. Юстина м.	Василія В.
15	П	2	Пресвятого Серця Хр.	Віта і Мод.
16	С	3	Лукіліяна м.	Франціска Рег.
24 Єв. утр. Йоан. зач. 36. — На Літ. Ап. зач. 306, Єв. Йоан. зач. 9 і 10.				
17	Н	4	3 по 3. Митрофана патр.	4 по 3. Адольфа еп.
18	П	5	Доротія сщм.	Павлі
19	В	6	Висаріона прп.	Гервасія і Протазія
20	С	7	Теодота сщм.	Реїни д.
21	Ч	8	Теодора вм.	Альойзія Гонз.
22	П	9	Кирила аеп.	Павлина еп.
23	С	10	Тимотея сщм.	Зенона еп.
25 Гл. 3. Єв. утр. 4. — На Літ. Ап. зач. 93 і 73, Єв. Мат. зач. 25 і Йоан. 48.				
24	Н	11	4 по 3. Варт. і Варн. ап.	5 по 3. Рожд. Івана Хр.
25	П	12	Онуфрія прп.	Вільгельма
26	В	13	Акилини м.	Івана і Павла
27	С	14	Єлисея прп.	Володислава кор. угор.
28	Ч	15	Єроніма прп.	Льва II. папи
29	П	16	Тихона еп.	Петра і Павла ап.
30	С	17	Мануїла м.	Ємілії м.

... І неситий не виоре

На дні моря поля!

Шевченко.

Один стрілець зі скорострілом проганяє большеків за Збруч.

Коли большеки виперли Наддніпрянську Армію з Правобережжя почали наступати й на Галичину. Треба було над Збручем поставити військо, щоб східний ворог не залив Галичини. Між іншими боронив східної границі і коломийський курінь пор. Букшованого. Він займав позиції недалеко Підволочиск.

Одного разу большеки користаючи з нічної пітьми переправлялися тихцем через Збруч на галицький бік. Густі надбережні шувари дуже помагали їм у тому. В той спосіб створили собі випадну точку до дальшого наступу. Треба було конечно звідтам їх викинути. Кілька спроб з нашого боку не ввінчалось успіхом, бо большеки густо стріляли з гармат із протилежного береги. Перепалка тягнулася цілу днину. Ситуація ставала чим раз то гірша, бо з приходом ночі большеки могли пересадити ще більше війська на сей бік. На щастя приїхала галицька батарея і насамперед приневолила большецьку артилерію до мовчанки, а опісля стала стріляти на тих, що переправились. Та большеки не давалися. Відгризалися як могли, а густий шувар закривав їх перед оком стрільців.

Тоді один стрілець зважився на відважний і подиву гідний крок. Зі скорострілом на плечах збіг з позиції над ріку і мимо граду куль, що сипався на нього, уставив на большеків скоростріл. З віддалі яких 100 кроків зачав пражити скорострілом по корчах і шуварі. Пекельний крик і зойк показував, що його кулі не йдуть на марне. Большеки стрімголов кинулись у Збруч до втечі. Та мало котрий з них доплив до другого берега. Відважний скорострільник, а за ним і другі стрільці вибили їх у воді, як качок.

JULY

— ЛИПЕНЬ —

JUILLET

Н. с.	Дні	С. с.	Українські свята	Латинські свята
26			Гл. 4. Єв. утр. 5. — На Літ. Ап. зач. 103, Єв. Мат. зач. 28.	
1	Н	18	5 по 3. Леонтія м.	6 по 3. Теовальда ави
2	П	19	Юди Тадея ап.	Посіщ. Пр. Д. М.
3	В	20	Методія сщм.	Анатолія еп.
4	С	21	Юліяна м.	Флявіяна
5	Ч	22	Евсевія сщм.	Івана і Павла м.
6	П	23	Агрипини м.	Домніки, Ісаїї прп.
7	С	24	Рожд. Івана Хр.	Івана з Д.
27			Гл. 5. Єв. утр. 6. — На Літ. Ап. зач. 110, Єв. Мат. зач. 29.	
8	Н	25	6 по 3. Февронії прпм.	7 по 3. Єлисав. к. порт.
9	П	26	Давида прп.	Кирила еп.
10	В	27	Самсона прп.	Амалії д.
11	С	28	Пер. мощ. Кира і Івана	Пелагії д., Кипріяна
12	Ч	29	Петра і Пазла ап.	Івана Гвальб.
13	П	30	Собор 12 Апостолів	Маргарити м.
14	С	1	Липень. Косми і Д. безср.	Бонавентури еп.
28			Гл. 6. Єв. утр. 7. — На Літ. Ап. зач. 116 і 320, Єв. Мат. зач. 33, і Луки 54.	
15	Н	2	7 по 3. Полож. ризи Пр. Б.	8 по 3. Розіслання Ап.
16	П	3	Якинта м.	Пр. Діви Марії з Карм.
17	В	4	Андрея Крит.	Алексія
18	С	5	Кир. і Мет. ап. Слав.	Симона з Лип.
19	Ч	6	Атаназія прп.	Вінкентія з П.
20	П	7	Томи прп.	Єроніма і Чеслава
21	С	8	Прокопа вм.	Параскевії д.
29			Гл. 7. Єв. утр. 8. — На Літ. Ап. зач. 124, Єв. Мат. зач. 58.	
22	Н	9	8 по 3. Панкратія сщм.	9 по 3. Марії Магдал.
23	П	10	Антонія Печерського	Аполінарія
24	В	11	Ольги княгині укр.	Христини м
25	С	12	Прокла і Ілярія м.	Якова ап.
26	Ч	13	Соб. Гавриїла Арх.	Усп. св. Анни
27	П	14	Онисима прп.	Панталеймона м.
28	С	15	Володимира кн. укр.	Інокентія
30			Гл. 8. Єв. утр. 9. — На Літ. Ап. зач. 128, Єв. Мат. зач. 59.	
29	Н	16	9 по 3. Атиногена сщм.	10 по 3. Марти д.
30	П	17	Маріни вм.	Абдона м.
31	В	18	Якинта м.	Ігнатія з Лойолі

Ой скоро світ буде
 Прокинуться люди
 У всяке віконце
 Засіяє сонце.

Куліш.

Панотець Теодор Чайківський на чолі куріня проганяє большеків.

В історії народів стрічаємо багато духовників, які під час бою з ворогом рідної землі йшли в першій розстрільній. Мала Росія таких духовників, мала Польща свого Скорупку, мали й ми свого духовника жовніра о. Чайківського.

О. Теодор Чайківський, був усе і всюди зі своєю частиною. Як полевий духовник 6. бригади ділив з нею долю й недолю підчас цілої Визвольної Війни. Все бадьорий і веселий вмів додати духа в часи зневіри, розрадити в годину смутку.

За те любили й поважали його старшини й стрільці, старий молоді.

За перебування У. Г. А. на Надніпрянщині через два місяці фактично справував команду куріня.

Одного разу большеки нечаяним наступом захопили частину наших позицій. Панотець Чайківський на чолі куріня рушив до протинаступу та вигнав большеків геть.

По злуці У. Г. А. з большеками, останні вимагали усунення всіх панотців із частин. Чайківський не пішов за большецьким приказом і остав при своїх хлопцях. За те мали його арештувати і навіть приїхали за ним. Та курінь не дав свого панотця і грозив скорострілами.

При переході У. Г. А. на сторону Наддніпрянської Армії виправився на чолі кількох кіннотчиків на стежу. Велика відвага пошкодила йому тим разом, загнався за далеко і згинув порубаний шаблями большецької кінноти. Смерть його пройняла сумом не тільки 6. бригаду але й цілу Армію, бо всюди був знаний і люблений.

Нехайже пам'ять про славного панотця Теодора Чайківського во вік остане в народі.

AUGUST

— **СЕРПЕНЬ** —

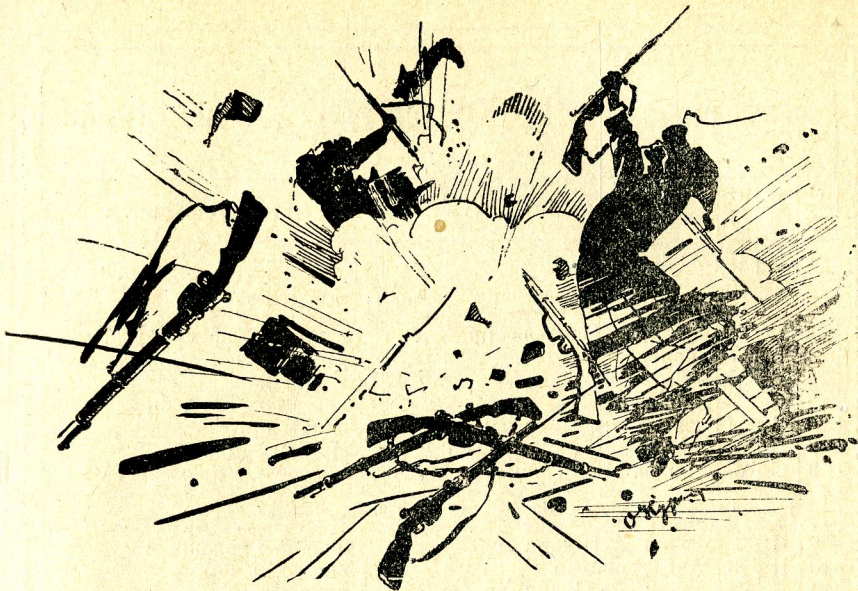
AUGUST

Н. С.	Дні	С. С.	Українські свята	Латинські свята
1	С	19	Макрини прп.	Петра в оковах
2	Ч	20	Ілії прор. (пер. на нед.)	Альфонса Л.
3	П	21	Симеона і Івана прп.	Стефана м.
4	С	22	Марії Магдалини	Домініка ісп.
31 Гл. 1. Єв. утр. 10. — На Літ. Ап. зач. 131, Єв. Мат. зач. 72.				
5	Н	23	10 по 3. Троф. і Теоф. м.	11 по 3. Матери Б. Сніж.
6	П	24	Бориса і Гліба м.	Переображ. Господне
7	В	25	Успення св. Анни	Каєтана ісп.
8	С	26	Єрмолая сщм.	Киріяка м.
9	Ч	27	Пантелеймона м.	Романа м.
10	П	28	Прохора ап. і др.	Лаврентія м.
11	С	29	Калиника м.	Сузанни д.
32 Гл. 2. Єв. утр. 11. — На Літ. Ап. зач. 141, Єв. Мат. зач. 77.				
12	Н	30	11 по 3. Сили і інших ап.	12 по 3. Кляри д.
13	П	31	Євдокима прав.	Іполита м.
14	В	1	Серпень. Вин. Ч. Хр. М.	Евсевія ісп.
15	С	2	Пер. мощ. Стеф. м.	Внебовзяття Пр. Богор.
16	Ч	3	Ісаакія, Далм. і Фав.	Роха ісп.
17	П	4	7 молодців спяч. в Єфезі	Ліберата ави
18	С	5	Євсигнія м.	Єлени к. ш.
33 Єв. утр. Лук. 45 — На Літ. Ап. зач. 65, Єв. Мат. зач. 70.				
19	Н	6	12 по 3. Преображ. Гос.	13 по 3. Бенігні д.
20	П	7	Дометія прп.	Вернарда ави.
21	В	8	Еміліяна еп.	Іванни з Ш.
22	С	9	Матія ап.	Тимотея м.
23	Ч	10	Лаврентія м. і архид.	Филипа Бен.
24	П	11	Євпла м. і архиді	Вартоломея ап.
25	С	12	Фотія	Людовика кор.
34 Гл. 4. Єв. утр. 2 — Ап. зач. 166. Єв. Мат. зач. 87.				
26	Н	13	13 по 3. Максима ісп.	14 по 3. Зефірина п. м.
27	П	14	Михея пр.	Іосифа Кал.
28	В	15	Успення Пр. Богор.	Августина еп.
29	С	16	Перен. нерук. Образа Г.	Усікн. Гл. Івана Хр
30	Ч	17	Мирона м.	Рожи з Ліми
31	П	18	Флора і Лавра м.	Раймунда м.

Або загибель, або перемога

Сі дві дороги перед нами стануть

Леся Українка

Повстанці: Андрій Бесарабко та Василь Олексієнко висаджують себе в воздух, щоб не попасти в большеацький полон і не дати захопити муніцип.

10 цвітня 1920 р. в часі бою українських повстанців з Червоною Армією біля села Платонівка, Тараспільського повіту на Херсонщині, прорвали большеаки в кількох місцях повстанчу лінію. Через те розгорілася боротьба на окремих точках.

На одній з таких точок відбивалася завзято горстка повстанців, під командою незвісного старшини. Нараз командант падає тяжко ранений. Тоді А. Бесарабко і В. Олексієнко виносять його в другу лінію, а самі вертають назад. Та тут уже нікого не застали, бо за час їх неприсутності ціла обсада подалася взад. Полишилися два скоростріли, скринька ручних гранат і пушка з піроксиліною.

Большаки оточили позицію з усіх сторін.

— Петлюрофци! „Сдавайся!“ загукало нараз кілька большевиків.

„Краще смерть, ніж неволя!“ Сказали собі оба герої. Знесли скоростріли, ручні гранати пірокселіну на одну купу, самі стали на верху і так ждали приходу большеаків. Ось надбігли большеаки, щоби взяти їх живими, чи мертвими. Тоді один з героїв спускає курок самозарядної бомби і разом з ними все вилітає в воздух. Відломки вбили ще кількох большеаків, які вже от-от мали вхопити героїв повстанців.

Через деякий час повстанчий відділ зайняв знову Платонівку. Біля місця вибуху була окрема могила, на якій виднілась напись: „Протіф героєф всякая месть безсільна!“

І ворог шанує відвагу неприятеля.

Червона Калина

2

ЛНБ ім. В. Стефаника
АН України
Д 28270

Львівська бібліотека
АН УРСР
38.571

Львівська державна
наукова бібліотека
№ 20822

SEPTEMBER — **ВЕРЕСЕНЬ** — SEPTEMBRE

Н. С.	Дні	С. С.	Українські свята	Латинські свята
1	С	19	Андрея стр. м.	Егидія ави
35 Гл. 5. Єв. утр. 3. — На Літ. Ап. зач. 170, Єв. Мат. зач. 89.				
2	Н	20	14 по 3. Самуїла пр.	15 по 3. Стеф. кор. угор.
3	П	21	Тадея ап.	Бронислави
4	В	22	Агатоніка м.	Розалії д.
5	С	23	Іриней м.	Лаврентія Юст. еп.
6	Ч	24	Євтиха м.	Захарії прп.
7	П	25	Вартоломея і Тита ап.	Реїни м.
8	С	26	Адріана і Наталії м.	Роздество Пр. Богор.
36 Гл. 6. Єв. утр. 4. — На Літ. Ап. зач. 176, Єв. Мат. зач. 92.				
9	Н	27	15 по 3. Пімена м.	16 по 3. Горгонія м
10	П	28	Августина еп.	Николая з Тол.
11	В	29	Усієн. Гл. Івана Хр.	Прота м.
12	С	30	Александра патр.	Гвідона
13	Ч	31	Пол. пояса Пр. Богор.	Товії
14	П	1	Вересень. Сим. Стовп.	Воздв Ч. Хреста
15	С	2	Маманта м.	Никодима м.
37 Гл. 7. Єв. утр. 5. — На Літ. Ап. зач. 215, Єв. Йоан. зач. 9.				
16	Н	3	16 по 3. Антипи сщм.	17 по 3. Корнилія м.
17	П	4	Вавили сщм.	Зн. св. Франціска
18	В	5	Захарії пр.	Йосифа з К.
19	С	6	Чудо Арх. Михаїла	Януарія м.
20	Ч	7	Созонта м	Евстахія м.
21	П	8	Рожд. Пр. Богородиці	Матея євг.
22	С	9	Йоакіма і Анни прав.	Томи з Віл.
38 Гл. 8. Єв. утр. 6. — На Літ. Ап. зач. 203, Єв. Марк. зач. 37.				
23	Н	10	17 по 3. Минодори м.	18 по 3. Теклі д. м.
24	П	11	Теодори прп.	Володислава
25	В	12	Автонома сщм.	Клеофи м.
26	С	13	Корнилія сотн. сщм.	Кипріяна і Юст. м.
27	Ч	14	Воздв. Ч. Хреста	Косми і Дамяна
28	П	15	Никити вм.	Вячеслава м
29	С	16	Євфимії вм.	Михаїла Архист.
39 Гл. 1. Єв. утр. 7. — На Літ. Ап. зач. 188 і 73, Єв. Лук. зач. 17 і Йоан. 61				
30	Н	17	18 по 3. Соф., В., Н. і Л.	19 по 3. Єроніма м.

І правди світ, якого не було
Здивована земля побачить
І світом тим гнобителям на зло
Народ великий наш оддячить.

Самійленко.

Поручник Гринів з 2 (коломийської) бригади відбирає собі життя, щоб не потрапити в полон.

Було то під Миколаєвом над Дністром. Галицька Армія подавалася взад перед чисельним ворогом. 2 бригада відступала в сторону Миколаєва. Тут дістала приказ зробити протинаступ, щоби стримати ворожий розгін. Курінний командант поручник Гринів заатакував на чолі свого куріня наступаючого ворога. Смілий протинаступ увінчався спершу повним успіхом. Змішані ворожі лави стали відступати назад. Та швидко прийшла ворогам поміч. Свіжими силами стримали протинаступ і оточили з боків курінь.

Поручник Гринів знайшовся нечаяно оточений ворожою піхотою. До останнього набою тримався хоробрий старшина. Та порятунку ні звідки було ждати. Вороги підійшли вже зовсім близько. Щоб не датися взяти в полон, останнім набоем застрілився.

ОCTOBER

ЖОВТЕНЬ

OCTOBRE

Н. С.	Дні	С	Українські свята	Латинські свята
1	П	18	Евменія прп.	Маргарети Ал.
2	В	19	Трофима м.	Леодегарія м.
3	С	20	Евстахія і Татіянни м.	Кандида м.
4	Ч	21	Кондрата м.	Франціска з Ас.
5	П	22	Фоки сщм.	Плакида м.
6	С	23	Зачат. св. Івана Хр.	Брунона м.
40 Гл. 2. Єв. утр. 8. — На Літ. Ап. зач. 194 і 320, Єв. Лук. зач. 26 і 54.				
7	Н	24	19 по 3. Теклі прп.	20 по 3. Юстини д.
8	П	25	Евфрозини м.	Бригіди вд.
9	В	26	Івана Богос. (на нед.)	Діонізія м.
10	С	27	Калистрата м.	Франціска Борг.
11	Ч	28	Харитона прп.	Плакиди м.
12	П	29	Киріяка прп.	Максиміліяна
13	С	30	Григорія сщм.	Едварда кор.
41 Гл. 3. Єв. утр. 9. — На Літ. Ап. зач. 200 131, Єв. Лк. зач. 30 і 51.				
14	Н	1	Жовтень. Покр. Пр. Б.	21 по 3. Каликста І. папи
15	П	2	Кипріяна м.	Ядвіги і Тереси
16	В	3	Діонізія м.	Галя ави
17	С	4	Єротей сщм.	Марії Маргарети
18	Ч	5	Харитини м.	Луки євг.
19	П	6	Томи ап.	Петра з Ал.
20	С	7	Сергія і Вакха м.	Ірени
42 Гл. 4. Єв. утр. 10 — На Літ. Ап. зач. 203, Єв. Лк. зач. 35.				
21	Н	8	21 по 3. Пелагії прп.	22 по 3. Урсулі м.
22	П	9	Якова ап.	Марії Сал. м.
23	В	10	Евлампія м.	Івана Капістр.
24	С	11	Филипа ап.	Рафаїла Арх.
25	Ч	12	Прова і Андроніка м.	Хризанта м.
26	П	13	Карпа і Папили м.	Евариста п. м.
27	С	14	Параскевії м.	Івона
43 Гл. 5. Єв. утр. 11. — На Літ. Ап. зач. 324 і 200, Єв. Йоан. зач. 56 і Мат. 13.				
28	Н	15	22 по 3. Евтимія прп.	23 по 3 Сим. і Юди Т. ап.
29	П	16	Лонгина сотн. м.	Наркіса ап.
30	В	17	Озія пр.	Маркила
31	С	18	Луки ап. євг.	Вольфганга

І стане в світі голосна
 Нова українська весна,
 Бо в кожній пяді нив і лук
 Зроситься потом чорних рук.

Шурат.

Четар Коржинський з 9. кіннотчиками атакує ворожий курінь.

Було то підчас наступу У. Г. А. в червні 1919 р. По побіді під Чортковом рушили наші війська вперед, займаючи одну по другій місцевості в Галичині. Неприятель відступав тільки десь-не-десь ставлячи опір. Так було під Тернополем, чи під Залізцями. Одначе всюди опір був переломаний. Всі роди зброї суперничали зі собою о першенстві. Найліпше все таки списувалася славна наша артилерія. Але й кіннота не давала себе завстидити.

Так було й під Купчинцями. Піхота й артилерія сповнили були вже свою задачу. Приходила на чергу кіннота, щоби переслідувати розпорошеного ворога. В погоні за розбитими наткнувся чет. Коржинський з 9. кіннотчиками сотні УСС на ворожий курінь, що спішив на поміч. Не роздумуючи довго, чет. Коржинський закомандував: „Чвалом, вперед!“ і кинувся з відважними кіннотчиками на лави ворогів. Не відстрашила його кількість неприятелів. Розбішені коні тратували всіх, хто став на дорозі, а шаблі працювали як коси в жнива. Ворог не вдержав сміливої атаки. В неладі розбігся по полі і завернув назад.

Сміливий подвиг чет. Коржинського і його 9. кіннотчиків принесли велику користь бригаді УСС, а за нею і цілий У. Г. А. Бо піхота могла без перешкоди посуватися скоро вперед під Бережани.

NOVEMBER

— Листопад —

NOVEMBRE

Н. С.	Дні	С	Українські свята	Латинські свята
1	Ч	19	Йоїла пр.	Всіх Святих.
2	П	20	Артемія вм.	День задушний
3	С	21	Ляріона В. прп.	Губерта еп.
44 Гл. 6. Єв. утр. 1. — На Літ. Ап. зач. 220, Єв. Лк. зач. 38.				
4	Н	22	23 по З. Аверкія Ст.	24 по З. Кароля Бор.
5	П	23	Якова ап.	Захарії і Єлисавети
6	В	24	Арети м.	Леонарда ісп.
7	С	25	Маркіяна і Мартирія м.	Геркуляна м.
8	Ч	26	Димитрія вм.	4 Кор Муч.
9	П	27	Нестора м.	Теодора м.
10	С	28	Параскевії прп.	Андрея з Ав.
45 Гл. 7. Єв. утр. 2. — На Літ. Ап. зач. 221, Єв. Лк. зач. 39.				
11	Н	29	24 по З. Анастазії м.	25 по З. Мартина еп.
12	П	30	Зиновія м.	Мартина І. папи м.
13	В	31	Стахія ап.	Дидака ісп.
14	С	1	Листопад. Косм. і Д. Без.	Йосафата еп. м.
15	Ч	2	Акиндина м.	Леопольда
16	П	3	Акепсими, Айтала м.	Едмунда еп.
17	С	4	Йоанікія	Саломії к. п.
46 Гл. 8. Єв. утр. 3. — На Літ. Ап. зач. 224, Єв. Лк. зач. 53.				
18	Н	5	25 по З. Галактіона	26 по З. Оттона ави
19	П	6	Павла аеп.	Єлисавети кор.
20	В	7	Єрона м.	Фелікса з В.
21	С	8	Михайла і всіх Анг. сил	Введення Пр. Богород.
22	Ч	9	Онисифора м.	Кикилії м.
23	П	10	Ераста ап.	Климентя І. папи м.
24	С	11	Міни м.	Івана від Хреста
47 Гл. 1. Єв. утр. 4. — На Літ. Ап. 229 і 314, Єв. Лк. зач. 66 і Йоан. зач. 36.				
25	Н	12	26 по З. Йосафата Сщм.	27 по З. Катерини д. м.
26	П	13	Івана Золот.	Петра і Конрада
27	В	14	Филипа ап.	Валеріяна еп.
28	С	15	Гурія і Самона і др. м.	Руфіна м.
29	Ч	16	Матея ап.	Сатурніна м.
30	П	17	Григорія чудотв.	Андрея ап.

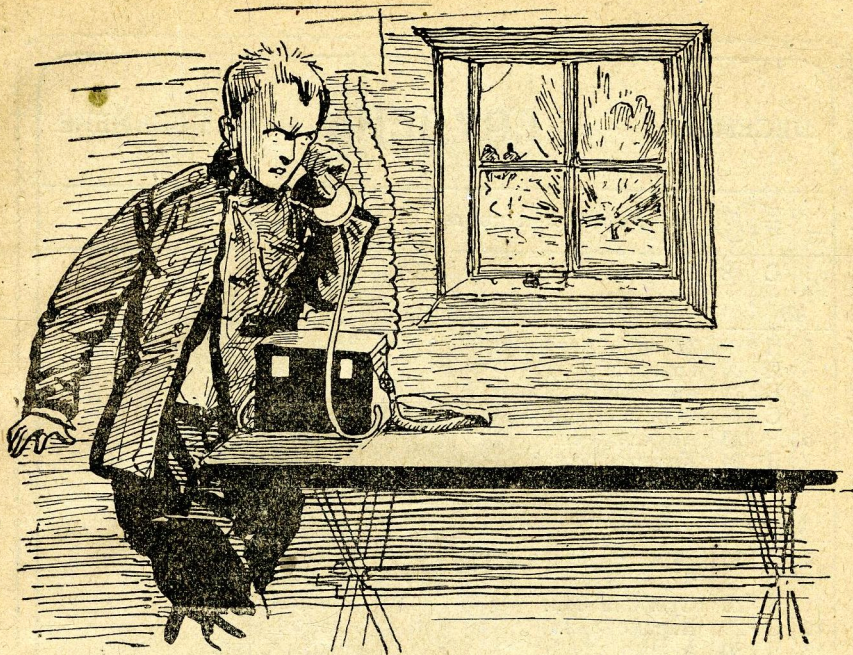
Нехай гнеться лоза

А ти дубе кріпись, —

Все рости та рости

Не хились, не кривись!

Руданський.

Стрілець Антін Березук з 4. золочівської бригади, зі зайнятого ворогами села телефонічно помагає своєму куріневі відбити позицію.

Ще до нині стоїть у селі Б. коло Львова хатина вдови в який колись містився телефон одного з курінів Золочівської бригади. При телефоні повнив службу стрілець Антін Березук. Одного разу в темну, вітряну ніч нечаяно напали вороги великою силою на наші позиції. Курінь, що боронив село Б. мусів відійти взад. Відворот відбувся так нечаяно, що Березук не мав часу відчепити телефону і відступити разом зі своїми. Село зайняли вороги і не було мисливо передістатися через них. Та Березук не стратив голови. Потиснув за жучок — відізвалася бригада. Тоді він покладно зясував положення яке витворилось. Знав його добре, бо малий синок удови з нараження життя вивідав про все в селі.

Бригадний командант сам розмовляв телефоном із відважним стрільцем і обіцяв, що до рання визволить його. І справді. Два куріні рушило над раном до протинаступу. Цілий час бою телефоніст Березук і малий синок удови не спочивали. Один приносив вісті а другий подавав до своєї команди. Завдяки тому наші скоро і без великого труду відбили село та звільнили з небезпечної неволі стрільця Березука. Обидвох героїв стрільця і малого хлопчика похвалив щиро командант бригади за новну посвяти службу для Рідної Землі.

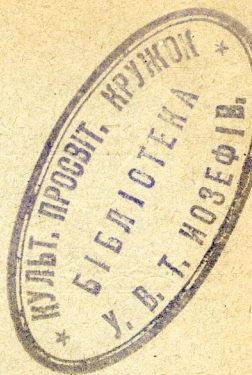
DECEMBER

ГРУДЕНЬ

DECEMBRE

Н. С.	Дні	С. С.	Українські свята	Латинські свята
1	С	18	Плятона м.	Елігія еп.
48 Гл. 2. Єв. утр. 5. — На Літ. Ап. зач. 233, Єв. Лк. зач. 71.				
2	Н	19	27 по 3 Авдія пр.	28 по 3. Бабіяни д.
3	П	20	Григорія прп.	Франціска Кс.
4	В	21	Введення в храм П. Б.	Варвари д. м.
5	С	22	Филимона ап.	Сави ави
6	Ч	23	Амфілоха еп.	Николая еп.
7	П	24	Катерини вм.	Амврозія еп.
8	С	25	Климент папи	Зачаття Пр. Діви
49 Гл. 3. Єв. утр. 6. — На Літ. Ап. зач. 208, Єв. Лк. зач. 76.				
9	Н	26	28 по 3. Аліпія прп.	29 по 3. Леокадії
10	П	27	Якова м.	Пр. Діви Марії з Люр.
11	В	28	Стефана прп.	Дамаза І. папи
12	С	29	Парамона м.	Алексія
13	Ч	30	Андрея ап.	Лукії і Отилії
14	П	1	Грудень Наума пр.	Спіридона
15	С	2	Авакума пр.	Валерія м.
50 Гл. 4. Єв. утр. 7. — На Літ. Ап. зач. 257, Єв. Лк. зач. 76. (85).				
16	Н	3	29 по 3. Софонія пр.	30 по 3. Євсевія еп. м.
17	П	4	Варвар м.	Лазарія еп.
18	В	5	Сави пр.	Гратіяна
19	С	6	Амврозія еп.	Немезія, Фавста
20	Ч	7	Николая Чудот.	Теофіля м.
21	П	8	Патапія прп.	Томи ап.
22	С	9	Нед. Зач. Пр. Богор.	Зенона м.
51 Гл. 5. Єв. утр. 8. — На Літ. Ап. зач. 258, Єв. Лук. зач. 91.				
23	Н	10	30 по 3. Міни м.	31 по 3. Вікторії д. м.
24	П	11	Даніїла Ст. прп.	Адама і Еви
25	В	12	Спіридона Ст.	Роздство ГНІХ.
26	С	13	Евгенія, Ореста м.	Стефана м.
27	Ч	14	Филимона м.	Івана євг.
28	П	15	Елевтерія сщм.	Молод. убит. в Вифлеємі
29	С	16	Агея пр.	Томи еп.
52 Гл. 6. Єв. утр. 9. — На Літ. Ап. зач. 257, Єв. Лук. зач. 76.				
30	Н	17	Праотців. Даніїла пр.	32 по 3. Давида ц.
31	П	18	Севастіяна м.	Сильвестра папи

Най кат жене, а ви любіть
 Свою окрадену родину, —
 Їй за неї сили до загину,
 І навіть душу положіть!
 Старицький.

Полк. ген. булави Альфред Шаманек.

За час визвольної війни українського народу багато чужинців служило в наших рядах. Богато було з них, які любили війну для війни, але й багато було таких, які з прихильності до нашого народу пішли йому допомогти вирватися з кайдан. Імена героїв чужинців як Кравс, Бізанц, Тінкль, Джан Булат Кануків, Виметаль, Ляер, Клей, не забудуться скоро в українському народі. Вони свідчитимуть наглядно, що український народ зискує собі чим раз то більші симпатії серед чужих.

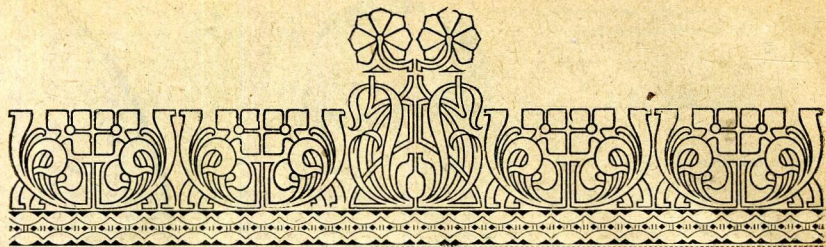
Одним із найвизначніших героїв-чужинців був полк. генер. булави Альфред Шаманек. Походив з Відня з міщанської родини. За час все-світної війни був шефом булави корпусу, що оперував над Дарданеллями. За великі заслуги в обороні того проливу надала йому Туреччина титул бея і найвище турецьке відзначення.

В перших місяцях боротьби о Львів зголосився до українського війська. Від тоді працював невтомно для нашого народу. Як шеф булави II. корпусу майже не знав що то відпочинок. Спав по чотири години на добу. Всіми нервами вжився в наше життя і відчував кожну невдачу так само болючо, як Українець.

Кожний, хто раз бачив оттого високого сухорлявого, з розумним білим чолом, чоловіка мусів почути до нього симпатію. А вже хто побачив його як він самоходом заїхав у розстрільну і серед граду куль підбадьорував стрільців, мусів його подивляти.

Коли ген. Мирон Тарнавський зістав вождем У. Г. А., полк. Шаманек став шефом генер. булави Тут розвинув свій талан у цілій повні. Та швидко обставини змусили його до опущення становища. Зробили се більшаки. Шаманек обняв I. корпус, але невдовзі захорів тифом. По хоробі зломаний і немічний хотів дістатися в Європу. Та перевізчик на Дністрі вбив його, щоб обрабувати. Там і його дорога могила.

Передаймож із покоління в покоління святу пам'ять про великого героя-чужинця, нашої Батьківщини.

Прочитавши Календар Червоної Калини

Отсе тая червона калина
Що вівік не зов'яне,
Спогадає її Україна,
Як із мертвих повстане.

Буде тую калину дитина
До серденька тулити,
Бо хоч чорна настала година —
Єсть чим серце кріпити.

Будуть тую калину в світлиці
Поза образом класти, —
Хоч пропали шаблі і рушниці
Так славі не пропасти.

Берлін, 1922.

Богдан Лепкий

Заставка арт. мал. П. Ковжуна

Василь Софронів

Одним зі стрілецьких шляхів

В тихі оксамітні ночі, під заливисте лящіння соловіїв, сидів у великім, залізничім саді, завжди сам. Дивився, як там на освічених стежках снувалися пари й у його душі тремтіло, шамоталося бажання, нила рвуча туга. За дорогим коханим, далеким... За покинутим... За страченим може на все, може на віки!

Від двох тижнів займав посаду вчителя української мови в залізничних установах стації Голта на Херсонщині.

Перші дні червня 1918 року.

Всі переживання від хвилі, коли він покинув кіш У. С. С. разпораз жаріючим ланцюгом перетягалися крізь його душу. Він дезертир. Звичайний дезертир австрійської армії. Австрійські військові власті зажадали, щоби Стрілецька Команда передала його до полку, до якого він приналежить. І він утік. Його серце повне молодечого запалу й поривної любови до рідного краю, жаждуче праці й заслуги не дозволило йому піти й марнувати свої сили для чужої справи. Він утік. Туди на мріями злеліану, в живім, молодім серці витужену, викохану Наддніпрянську Україну. Велике бажання дало йому силу та очайдушність. Утікав, крився, тремтів у тривозі, часом голубив сподівання. Аж укінці зібрався до Київа.

— Київ! Київ!

І зникла на хвилю, сховалася на саме дно, у найтемніший закуток його серця вся та мимовільна тривога, що весь час тихенько лопотіла м'якими крильми в його грудях.

— Гей, радосте моя! Сеж Київ!

Перші вражіння... перша втіха... перше захоплення забуття...

А потім вона знов вийшла зі свого закутка, безмежна та трійливою іддю опльовувала всі його святощі. Не давала спокою, гнала за ним, своїм холодним подихом зціплювала кров. Трівога.

Кругом чужі, байдужі люди, кругом австрійські та німецькі жандарми, а в душі негасимою полумінню жаріє свідомість проступку.

Його не гризла совість. Був оправданий перед собою та своїм народом, та мусів носити в собі ту страшну свідомість, що він переступник закона, що на нього чигає законна справедливість і кара. Що тепер не може вернути туди до своїх, що може вже ніколи не побачить своєї рідні. Ніколи!... У нього не стало надії, остався жах. І з мукою, що кітлувала в грудях, з обличчям вихудлим, опалим снувався по величнім городі, тихо скрадався й тремтів на вид кожного жандарма. Мрякою смутку, пригноблення й одчаю були сповиті його очі, уста вкривалися болем.

— Галичан арештують!

— Гетьман згодився на вивезення всіх Галичан!

— До трьох днів мають всі Галичани зголоситися в австрійській команді!

— Всіх вивозять до Галичини!

Такі були щоденні, нові вісті. І за кожною такою вісткою завмирало на хвилю його серце, щось холодними, кістлявими руками стискало за горло. А потім шал тривоги поривав усі його думки, волю й бажання...

Перебрався в однострій розоружених гетьманом Київських Січових Стрільців і тинявся цілими днями по городі безнадійно шукаючи заняття. Жив покищо зі заповом галицького біженецького комітету, ночував у біженецькій приюті.

Так минали тяжкі дні.

Аж раз йому пощастило. В Міністерстві Шляхів дістав посаду вчителя українознавства. Був радий! Втішний! Думав навіть про те, що в життю він все має щастя. Оце в хвилю останнього напруження і знесилля отворилася перед ним нова вільна дорога, нове поле до праці. Всміхнулось охмарене обличчя й, мов ранньою, зорею заблиснули очі далекою тінню надії. Буде жити в далекій Голті нікому незнаний, нерозгаданий, працюючи для свого народу. Убе, придусить в собі тугу за всім страченим, покинутим і так діждеться колись кінця війни, а потім може й амнестії... Їхав із надійним ожиданням і воно почасти сповнилося.

Кинувся до праці. За нею забував усе. Входив межи старших за себе урядників як молодий апостол любови до рідного народу й поривав їх зі собою, будив пошану для себе. А коли

втомлений лекціями входив до своєї самотньої кімнатки, відчував тихе, спокійне задоволення.

Та тоді, там у чотирох стінах кімнатки зачиналися для нього його муки. Поволі, непомітно вкрадалися в його душу спомини, унілою тугою сповняли грудь, клубком жалю підкочувалися до горла, витискали сльози. То знов росла холодна

Фот. полк. Благосир

Американська місія на фронті У. Г. А. в часі облоги Львова з лівого боку ген-четар Кравс, з правого представник Наддніпрянської Армії.

тривога, брала його в свої обійми, прилягала груди, давила серце, кривавими очима вдивлялася в його душу. І в тих очах він бачив австрійських жандармів, конвой, кайдани на своїх руках і довгі, довгі літа тюрми. Всі знали вже, що він Галичанин, а Австрійців було на стації та в містечку багато. І тому на кожний шорох сильніше вдаряло серце в його грудях і при-тихало, мов слухало, напружено, в тривозі: — жандарми?

А в вечірні години, коли невиносимими ставали душевні тортури, він утікав у залізничний сад. Та не міг ходити по освітлених, многолюдних алеях, бо здавалося йому, що все якісь очі слідять його та що якось надто довго, цікаво, питаючи глядять на нього очі австрійських старшин. Сідав на лавочці в темній алеї та слухав, як тихо шевелів смуток і рвалася куди-сь туга з його грудий.

Оксамітна, тиха ніч, перлово-срібні згуки соловіїв гладили ніжно душу. Вона змучено хлипала. Нараз звідти, від двірця згуки пісні. Такі добре знані, дорогі, рідні.. Так, мовби оце вечером вийшла сотня в село на вулицю й співала... Дрібні іскорки дріжжю пробігли ціле його тіло, серце вдарило. Знов ударило сильно, раптово й замерло... Він слухає..

»... Ой, там ідуть Стрільці, Січові Стрільці до бою«...

— Вони! Вони!

Зірвався. Побіг. Велике хвилювання не давало йому зібрати думок, чув тільки, як молотами валило серце й ударила, шуміла в висках кров. А поза тим беззв'язні відривки думок, шматки згуків стрілецької пісні, трепетливі проблески радості, нечайні подихи якоїсь тривоги. Ось зачорніли залізничні будинки, а там... там перед двірцем стоїть довбезний потяг.

— Вони!

На пероні великі гурти стрільців. Сміх, гамір, пісня. Знов іскорки забігали, затанцювали по його тілі, радість здавила горло, з грудий вирвався звук немов стон, і зітхання і сміх. Підбіг до них. В полутеміні заглядав у їх обличчя, ловив слова їх розмови, веселий регіт. Ходив поміж ними, приставав, знов ходив. Легка тривога поняла його душу. Цілий трусився в непогамованім хвилюванні.

— Що робити? Се не моя сотня! Ні одного знакового! Що робити?

Ось сотенний командант: поручник. Поважний, задуманий чогось. Ходить поміж стрілецьким як добрий, печаливий батько, кине яке слово й знову зморщить думне чоло.

Билося серце в тривозі й билася нерішена думка: — Що робити? Ану жарештує й віддасть під суд! Тут карність! Що робити?

Вже був так близько до нього, вже мав на устах слово й знову завагався.

...А ми нашу славу Україну

Гей, гей, розвеселимо!...

пролунали останні слова пісні й замовкли. Якусь віру й надію влили воєни в його серце. Приступив до поручника.

— Пане поручнику!

— Що скажете? Ви хто такий?

І він почав розказувати про свою втечу, про теперішнє життя, невиносиме положення.

— Прийміть мене в стан своєї сотні!...

Поручник задумався на хвилю й привітно промовив до нього: — Я розумію вас! Вам тяжко жити в вічній непевності й тривозі! Вас мучить безнадійність вашого положення! Я дуже добре розумію вас! Та я думаю, що ви все таки рішетеся терпіти те все далше й остатися на своїм місці!

— Пане поручнику, я вже не можу довше, я морально вичерпаний до крайності!

— А коли сего вимагає від вас Україна? Ви на своїй посаді працюєте для неї і знайте, що під цю хвилю приносите їй більшу користь чим ми тепер! Бо ми в неласці в Австрії! Вона боїться нас, слідить за нами! Ходять чутки, що хоче нас розоружити! І ми покищо мусимо коритися, бо ще не прийшов наш час. Ми мусимо коритися. А ви кріпіться й працюйте! Хто знає, може завтра, позавтра ми всі розбридемося так по нашій широкій Україні... Кріпіться! у вільній, соборній Україні не треба нам буде австрійської амнесії...

Видав приказ: — Хлопці, всідати!

— Щож, як рішаєтеся?

— Я останусь!

Сотник мовчки стиснув йому руку й відійшов до вагонів. Голосний гамір, покрики, накликування, потім понурий гудок машини й потяг покотився. Ясним смолоскипом іскор слав йому останнє прощання...

Він знов самотній межи людьми... Перед ним довгі дні повні праці, туги та тривоги... Кругом ніч, тишина, недалеко в саді соловії. А в душі зично бренять слова пісні:

...А ми нашу славу Україну

Гей, гей, розвеселимо!..

Львів, 16 і 17. V. 1922

Микола Мельник

І піде в порох Брихон...

Затрясся степ — і від могил
Устав, злетів козацький дух;
Почувся шум в горі від крил,
Пішов під небо в хмари пил —
І хтось ожив... Двигнувся рух
Здрігнувся степ, всміхнувся гай
І простогнав — збудився бір
Ударив грім! Проснувся край
І хлипнув степ: весна, вже май! —

Полетів зов з долин до гір..

— Там хто?... Там хто?! — спитав Дніпро.

— Вже йдуть! — озвався гук з Карпат

— Вставай зі сну, вставай маро! —

Вали гроби, буде добро, —

Хтось кликнув до прибитих хат.

Вставай! Вставай! у руки кріс
Луна на небі! Гей!... Горить!...
Вже вихор полум'я розніс
Сто рук підняв до неба ліс —
І до луни відбився крік...
Ідесь з поганьблених святинь
Ожив новий життя псалом,
Ідесь з тяжких завітних скринь
Розвіялась поживкла тільн —
І встало гасло над селом
— Йдемо!... Йдемо!... Ах не дамо
Горіти стріхам!... Мести! Кар!!
Плуги в мечі замінемо! —
І — заскрипіло десь ярмо
І задрожав глухий пожар.
Із над Дніпра, із над Дністра
Зірвалась туча в гураган;
З руїн двигнулась Січ стара,
Із морем крикнула гора
З гробами усміхнувся лан.
Стотисяч віч, стотисяч рук
В гору піднялось до присяг:
— Усі йдемо і дід і внук, —
Досить ярма і лютих мук,
Наруги вражої, зневагі!...
Бунчук, пірнач і хоругви
Злеліли дивно у луні;
І знов від рідної керви
Весь степ ожив серед трави,
Всміхнувся в зорях крізь вогні...
І — в крок один, крізь бурну ніч
Пішли козацькі лави в тан:
Одно звено з рамен і пліч!...
— Не вмерла наша мати-Січ! —
Мазепа йде!... Богун! — Богдан!...
І луни кликнули від хмар:
— Гей, слухайте, — там встав вже трон
Здурів один і другий цар...
А ще лиш ваш — один удар —
Звалиться в порох Єрихон!
— Лиш раз труба ще загримить, —
(Бо Палець Божий всюди є!...)
І вражу пиху затемнить
Стовпи помазані звалить
І вашим гнівом їх побє.

К р у т и

(з давно пережитого)

I.

Була весна. Шуміли бистрі струмочки, в ясній блакиті лунав крик мандрівних птахів...

Сієї весни немов веселіше шуміли струмочки, немов радіснійший був пташиний крик — так, принайменше здавалося нам, молоді, бо ж се була весна 1917 року, весна революції, весна нашого національного життя після довгої, повної привидів і жаху, суворої зими...

І українській національній революції, творчій праці в процесі розвою її, українське студентство віддало всі свої сили. Студента-Українця можна було побачити скрізь: він усюди розповідав, пояснював, учив, організував..

Та не довго довелось українському студентству потішитися в улюбленій праці. Після перевороту в Москві недобрі вісті почали надходити з північних кордонів України. Озброєні юрби Москалів насувались. Розагітоване українське військо розбігалось. Молодій державі почала загрожувати небезпека. День від дня яснішим ставало, що не час промовляти, що треба за зброю братись, і нею, а не словом, боронити Батьківщину.

Студенти-Українці, що на той час були в Києві, зрозуміли се й зорганізувалися в Студенський Полк Січових Стрільців, до якого вступили, також старші учні української гімназії.

* * *

В морозний зимовий ранок зі ст. Київ-товаровий вирушив військовий потяг. То виїздив на зустріч ворогові Студенський Полк.

Багато доводилось бачити військових потягів, але, здається, ні одному з них не співалося стільки пісень, не можна почути було стільки дотепів та жартів. Думок про небезпеку не було не було й мови про можливість відвороту...

Через кілька день потяг спинився на маленькій стації.

На дощечці, що була прибита до стаційного будинку, значилось: Крути.

Так се були Крути, незначна стація на Чернигівщині, ті Крути, яким судилось стати українськими Тернопілями... За кілька верст від стації манічило село. Біля самої стації, крім кількох землянок, не було нічого.

Незабаром стало відомо, що далі не поїдемо, бо слідуючу стацію зайняли Москалі.

Відомості про близькість ворога не зробили майже ніякого вражіння. Правда, пісні трохи стихли — скрізь обмірко-

увались питання про майбутній наступ, і тільки про наступ, — про відорот не було й мови.

Тут же довідались, що разом з нами має битись Київська Школа Підхорунжих (юнацька школа). Ся вістка зробила гарне вражіння. Принайменше, певні товариші...

Під вечір було наказано вилазити з вагонів і ладуватись.

— На позицію виступаємо — оголосив весело всміхаючись, бунчужний.

Через кілька хвилин Студенський Полк стрункими рядами йшов зайняти позицію.

Через півгодини ходу, по команді: »в розстрільну«, полк розсипався. Спинились і почали окопуватись.

Тим часом смеркло. Почали улаштовуватись на ніч. Настрій трошки піднятий. Було якось нервово-весело.

Вздовж розстрільної ходив сотник і розказував, як окопуватись, поправляв, що не так.

Прийшла ясна зимова ніч. Мороз побільшав. В окопі не сиділось: мерзли ноги та й не було від кого ховатись, бо ворога ще не було чути.

Опівночі прийшов звязок зі штабу й передав, що ворога не чути, й що ранком має поїхати на розвідку паротяг. Для сього потрібно було кілька козаків. Сотник викликав охочих. Заявилось загато й довелось призначувати.

А довга зимова ніч минала. В селі вже проспівали треті півні. Одна по одній гасли зорі. Гамір утих. Дехто дрімав у окопі, дехто гріючися швидко ходив.

Перед світом пройшов сотник.

— Ну, панови, говорив він, готуйтеся — сьогодні напевно буде »діло«.

Заворушились. Розмістились. Зтиха переговорювались.

Чути було, як якийсь буваліший вчив молодшого товариша.

— Ти, Петре, гляди, коли доведеться — не горячись. Стріляй спокійно. Коли рушниця занадто розпечеться — поклади її, хай остигне. Та дивись — тримай звязок зі сусідами: не відставай, але й не заривайся.

— Та добре — нетерпляче відповів той.

Розвиднялось... Тепер довідались, що крило по той бік залізниці боронитеме Школа Підхорунжих. Незабаром наперед проїхав паротяг із площадкою, на якій стояла гармата. То поїхала розвідка на слідуючу станцію. Від нас пішли стежі...

А сонце підбилось і припікало. Невеличкий сніг, що прикривав рілю, танув. Робилося грязко.

Через кілька годин повернулися стежі. Паротяг повернув ще перед тим.

Розвідка бачила кілька ворожих лав, що рушили проти нас. Залунали слова команди. Приготувались.

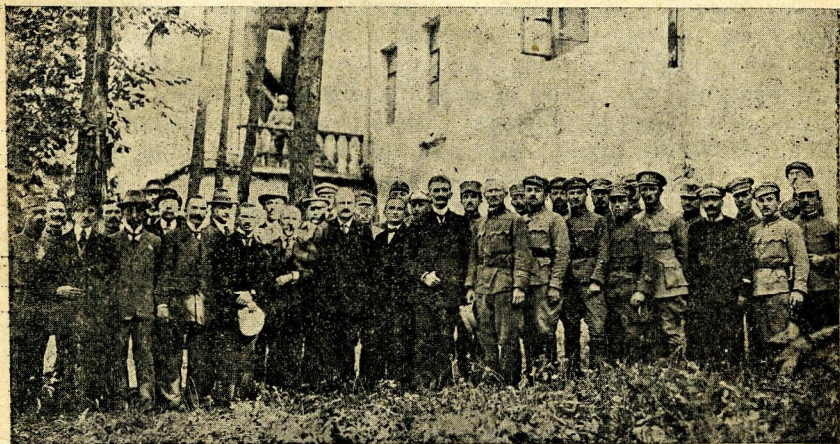
Стало тихо... тихо... Чекали, що ворог ось ось з'явиться, але минуло з півгодини — нікого не було й видно.

— А біс їх знає, де вони забарились, гукнув хтось жартуючи й посипалась лайка та дотепи на адресу Москалів, що так довго примушують чекати на себе.

Аж ось і з'явилась на горбочку якась постать, за нею друга, третя...

Ворог!...

Сухо тріснув на лівому крилі перший вистріл, ще один, ще... Так... так... так... підбадьорив скоростріл. Просвистіли перші ворожі кулі. Бій почався.

Диктатор Др. Е. Петрушевич в оточенні урядників Диктатури.
Кам'янець 1919 р.

Ворог був багато численіший. Кулі сипались, а в нас швидко почалась відчуватись нестача набоїв. Послали кількох за набоями.

Бій тривав далі. Москалі налазили. Простір між ними й нами меншав. Вже не лежалося в окопі. Якось незручно було цілитись, лежачи. Занадто конкретно відчувалась ціль... Зпочатку хтось підвівсь на коліно, а потім і зовсім встав. Один по одному піднялась за ним уся розстрільна. Навстілки ліпше було ціляти.

Москалі з дикою лайкою, з галасом і зойком неймовірним, пробували атакувати, але мовчазна ріденька розстрільна стійко боронилась. Се їх дивувало, п'янило... Немов скажені, лізли вони наперед для того, щоб знову відійти перед спокійним, витриманим вогнем.

Бія двох годин тривав бій... Але сили були занадто нерівні... З одного боку численіший і добре набоями забезпе-

ний ворог, а з другого — купка юнаків, не здібна до ладу во-
лодіти зброєю позбавлена потрібної кількості набоїв...

Вистрілювалось останнє... Становище робилось критич-
ним. Москалі були вже зовсім близько. Вже ясно видно було
їх брудні, розлючені обличчя...

Несподівано залунало:

— Панови, на багнети їх... Слава!

Сей заклик підхопило ще кілька голосів, і всі, як один,
рушили наперед.

— Не отступай, товарищі, прінімай їх — залунало з во-
рожного боку.

Али »товаріщі« не слухали. Ворожа розстрільна спини-
лась, заколихалась, повернула назад. Громова »слава« пролу-
нало над полем, — ми перейшли в наступ...

Але що се? З заду, з боку стації, зацюкали постріли.
Засвистіли кулі. Хто ж міг би звідти стріляти? Адже там
були наші! Дехто спинився... Якась змішка... Обійшли! — бли-
скавкою мигає думка... Що робити? Стрункої лави немов не
було... А ворог повернув і шаленно обстрілює...

Почався відступ — відступ без набоїв. Ворог був зпе-
реду й зізаду. Наша лава поділилась на кілька частин і кожна
відступала самостійно.

Частина відходить на село, друга на стацію, невеличка
купка йшла кудись у поле.

А тут розтанув сніг. Поле зробилось грузкою баюрою,
Ноги грузли в липкому болоті. Ті, що були у валянках, ледве
пересовували ноги. Дехто скинув валянки та йшов босий...
А кулі ворожі свистіли зпереду й зізаду...

* * *

Минувши стацію, де були вже Москалі, ми побачили наш
потяг, що стояв далеко в полі.

Москалі насідали. Бігти не вистарчало сили. В роті пе-
ресохло, в грудях спирало повітря, щось стискало горло й не
давало дихати... Десь зі-загу, біля села, пролунало »Слава« —
то відбивались ті, що пішли на село... Нарешті й потяг...

Згодом засвистів паротяг, і ми вирушили назад.

Пісень не чути. Сумно повертали до Київa, столиці вже
самостійної України, рештки Студенського Полку. Жаль за
тих, що загинули, стискав серце, сором червонив лице.

Тепер стали вияснюватись причини страшної невдачі.
Виявилось, що штаб полку, разом з вагоном набоїв і гарма-
тою, втік зі стації майже при перших ворожих стрілах. Че-
рез те посильні не змогли вчасно доставити набоїв. Далі:
Школа Підхорунжих не вдержалась, і в той час, коли Студен-
ський Полк наступав, вона відійшла й пустила ворога на ста-
цію. Через те Студенський Полк був оточений з двох боків.

Звичайно, все одно довелось би відступати, бо ворог був принайменше в десятеро численіший, але як відступати? Коли би були в свій час піднесені набої, як би був зв'язок зі Школою Підхорунжих, коли би була одна керуюча рука штабу, то й відступ пройшов би пляномірніше, булоб менше жертв.

II.

Таким чином, після невдалого бою 19 січня 1918 року, до рук большевиків попало більше 30-ти студентів живими.

Тоді в полон большевики не брали, отже всі були переконані, що хто не повернув з потягом, вже й не поверне.

Але невідомо якими шляхами, надійшли до Києва відомості, що кільком студентам пощастило втікти з полону.

І дійсно, одного з них пізніше я зустрів. Він розказав про долю тих, що попали в полон. Двадцять сім душ розстріляно. Сім студентів, що попали до неволі раненими, врятувались: їх відправили в штаб Антонова. На розподільковому пункті в Харкові вони були помилково призначені до харківського дворянського шпиталю, звідки й втікли за допомогою медичного персоналу.

Пригадую собі деякі подробиці з оповідання сього товариша. Він був серед тих, що відступали на село. Під селом здибалися з большевицькою розстрільною. Набоїв не було. Пішли на багнети. Після короткого й рукопашного бою багато численішому ворогові вдалося примусити їх кинути зброю.

Усіх полонених привели на стацію. Тут уже було кілька захоплених в інших місцях. Почався допит і знущання озвірілих червоногвардійців. З нелюдською люттю били прикладами, нагаями й просто кулаками. Здоровезний червоногвардієць із диким завзяттям висмикував пасма волосся з голови т. Ш., приговорюючи: »Теперь будеш зна-а-ать, как на пралітарійов руку паднімать«. Далі увагу дикуна звернули окуляри, що були на т. Ш. Зі страшенною лайкою червоногвардієць вдарив кулаком по окулярах. Розбите скло повгрузало в очі. Нещасний просив добити його.

— Падаждьош суда, у нас без суда нельзя — з цинічною лайкою відповідали йому.

У другого товариша знайшли в сумці підручник тригонометрії.

— Ішь ти, плани! Это всьо адскія машинкі на нашу пралітарскую голову — і тут же бідолаха був побитий до нестями.

Тов. В. Ш., мліючи від величезної страти крові, доказував Москалям їх неправоту, доводив їм їх помилки. Навіть комісарі безсилі були побороти доводи В. Ш., але відповіддю йому було:

— Знаєм, ми вас. Все ви уж очінно нанімающія.

Коли дикуни трохи задовольнили свою лютъ, усіх полонених >до суда< замкнули в товарові вагони.

Ранком став відомий вирок суду. Ранені мали відправитись до Харкова, а решту: >записать в расход<.

*

*

*

Похмуре зимове сонце, що виглянуло з-за хмар, освітило дваццять шість трупів. Спокійно, рядом лежало на крутянських полях дваццять шість трупів. Дваццять сегого не було. В останню хвилину, під стрілами катів, хотів він урятувати собі життя та голий і босий побіг у поле. Кілька верхових погналось за ним. Сховався в печері, промитій у снігу водою, потім перейшов до села. Добра селянська сім'я приютила його. Але якось про се довідались Москалі. Над вечір того ж дня біля села з'явився ще один, дваццять семий труп, а оселя селянина пішла з димом.

Було се 20 січня 1918 року.

*

*

*

Пізнійше, при українській владі останки лицарів перевезено до Київa. На високім березі Дніпра, на Аскольдовій могилі, знайшли собі вічний спокій ті, через чий труп вперше прийшли Москалі до Київa — столиці самостійної України.

Сучасність пилом забуття вже притрушує високу могилу лицарів, та дума народня не забуде про них.

М. Б.

(З Трибуни).

Плакав вітер

Плакав вітер...
Ой так плакав
На краю діброви,
Де стрілецьке біле тіло
Лежало у крові.
Нахилявся до личенька,
Цілував шовково.
Кучерявив кучерики
Круто — барвінково.
Зривав з дерева листочки —
Сплітав їх уміло,
Вкривав гейби китайкою —
Стрілецьке тіло.
Щоби дощі не змивали
Стрілецької вроди,
Щоб личенька не клювали
Чорнії ворони.
Плакав вітер...
Ой так плакав
Жалібненько-тонно,
Співав „Вічну“ над стрільником
Сумно-похоронно.

Летять думки

Летять думки ластівково
(Ластівково бистро).
А на віщож я наділа
Червоне намисто?
Ой лелечко! На вулиці
Сурми, труби грають:
Дивлюся я — се стрільчики
З походу вертають.
Вибігаю. Придивляюсь
Коханково — стидно,
А могого миленького
Між ними — не видно.
Лише його вороненький
(Сідло на-нім вкрито).
— Вороненький, а деж твій пан?
На війні убито.
Ох, лишенько! Лються сльози
Дошево-росисто.
— Ох... для когож я наділа
Червоне намисто?

Мих. Курах

З ілюстрацій до повстання проти Гетьмана Скоропадського

В перших днях повстання, як відомо, Директорія стояла на стації Фастів абсолютно без охорони. Всего девять стрільців із школи підстаршин сиділо в поїзді для Директорії, а по околиці швендались офіцерські отряди.

В тих днях якось раз нічу дістаю я донесення, що дуже сильний офіцерський отряд іде від Сквири на Попельню.

В Попельні були величезні магазини патронів, котрі достарчали набоїв Стрільцям під Київ.

Кличу я серед ночі стрільця Гука і з марсовим видом даю незнаний ще в історії війська наказ:

»Ви візьмете один паровик.«

— Так єсть, пане сотнику!

»І дочепите один порожний вагон.«

— Так єсть, пане сотнику!

»І нагрузите його п'ятьсот крісами.«

— Так єсть, пане сотнику!

»І поїдете до Попельні.«

— Так єсть, пане сотнику!

»І можете там повіситись, але обороните Попельню, бо від Сквири йде сильний офіцерський отряд, щоб захопити магазини.«

— Так єсть, пане сотнику!

Півтора години пізнійше мене кличуть до телефону.

»Хто при телефоні?« — питаю.

— Гук! Доношу слухняно, пане сотнику, я зібрав п'ятнадцятеро босячні і виставив своїх вартових, біля німецьких стійок при магазині!

Вранці, знову кличуть мене до телефону.

»Хто при телефоні?« — питаю.

— Гук! Пане сотнику, доношу слухняно в мене 80 чоловіка. Я відбив ворожу патрулю.

І на другий день вранці мене ще раз кличуть до телефону.

»Хто при телефоні?« — питаю.

— Гук! Пане сотнику, доношу слухняно в мене 300 мужа. Іду в наступ на Сквиру.

Минає день і другий і третій. Гук ніби в воду впав. Ні вістки.

Нарешті кличуть мене одного дня до телефону.

»Хто при телефоні,« — питаю.

— Адютант групи отамана Гука. Сквиря взята!

Гр. Гл.

Січові Стрільці

Хто вони?..

Комусь чужому може й не цікаво. Але кожний Українець, кожна Українка, чи знають се? о колиб знали...

»Як-би то знати, що там поховали старі батьки, не плакалиб діти, мати-б не ридала«... так казав колись наш пророк, наш незабутній Тарас про свідків старовини, про високі могили.

Колиб ми знали що ховається в могилах, колиб найшли ті скарби, які зложили там наші діди... колиб засвоїли собі те, чим жили вони — тепер не гнулиби певно нашої спини в чужім ярмі...

Але-ж... могили травою поросли, а наш бідний хлібороб обкраює їх рік-річно, щоб хоч на один сніп прибавити собі збору хліба... А нераз — може й докором погляне на неї: заважає вона на полю. А що в могилі — і байдуже...

Чи така доля чекає й Січових Стрільців? Чи также словами лиш згадуватимемо місця, де клали голови свої найкрасші Сини Народу за його волю? — Бо не багато осталось по них високих могил, які не так скоро подадуться плугові. Маленькі могилки зрівнюються зі землею, засіє на них наш хлібороб зерно і тільки виросле збіжжя під подув ріднього леготу шептатиме пісеньку про тих, що під ним спочивають, про їх діла, про їх славу. А між людьми остануться записані слова: Січові Стрільці... Колись була така українська військова частина, що добре з Москалями воювала... Егеж воювали з Москалями... А що вело їх до бою? Які крила носили їх, голодних і босих, втомлених тілом і сильних духом? Яка сила несла їх на величезні полчища ворожі і розбила їх у щент.

Колиб-то ми знали...

* * *

Чимало було в нас військових частин, були й з великими, гучними назвами, а між ними — скромні сіренькі — Січові Стрільці. І чи раз стрічалися на дружніх розмовах одні і другі. І питають товариші з великих полків наших Січових Стрільців: »скажіть товаришу, що таке є між вами, що вас так зв'язує, так горне до купи? І в нас здається — разом служимо, воюємо, одними думками живемо, а сього в нас немає«...

А Стрільці... вони не відповідали словами. У них не було засобу слів на те, щоб сказати, що душа підказувала. Душа їх говорила... І хто мав одну з ними душу, той читав відповідь з їх обличчя, з їхніх очей; той чув їхню мову без слів,

яка полонила його і зраджувала бажання увійти теж між тих що душею говорять, що мовою без слів себе розуміють.

Колиб то в слова убрать ту мову... колиб то заговорити нею і запалити серця всіх, ради кого душа та болить і говорить...

* * *

Були часи гетманські. Стрільці розбрились хто куди. Але-ж на поклик своїх вождів вони злітаються до Києва, ідуть до Білої Церкви, цілують ту зброю, яка ще так недавно була послушна їх волі.

Погляньте на них на вулицях Києва: личка горять, очі грають, всім тілом дріжать — все воно в судорогах радості.... Чого се?...

Бо он іде один, що ще вагається — йти чи не йти? Його стрічають товариші і гучне «гаразд» проне-сється мимо, або «штра-мацький» удар в «дах» заче-пить вагаючогося за живе душі. За кожним поздо-ровом обливається той че-рвоною краскою, очі забі-гають, голова схилиться... в той час не питайте в його слова, він не в силі виго-ворити його. І на сліду-чий день бачите його вже в Білій Церкві.

Штаб Корпусу С. С. Від ліва в долині: Сот. Пасіка, сот. лік. др. Рихло, Полк. Коновалець, в горі: поручн. лік. др. Зірка Сушкова, ппол. Сушко, пол. Мельник

Щож се таке?... Колиб те знати... Колиби підслухать, що говорила йому душа в той час...

Нещаслива Нова Чорторія.

Січові Стрільці розбрились по всіх усядах. Чимало їх попало до різних військових частин, щоб не розставатись зі своєю улюбленою, — зі зброєю. Проходжу поміж Стрільців одної частини, що віддыхала в лісі і легенько наспівую собі пісеньку: »Ой у лузі червона калина«. Бачу неначе наелектри-зований повертає в мій бік голову маленький стрільчик мов-чить, — але я чую мову... — козаче, де ви раніше служили?... Хлопець зірвався на рівні ноги. — В третім січовицькім полку

СС.*). А обличчя горить, а в очах — сльози... Се сльози радості на саму згадку милих слів, се сльози жалю за минулим... що так зворушило Стрільця? Що говорила в той час його маленька душа? Що витискало сльози на його очі?

Коли-б то знати...

Не питайте нікого! Ніхто сього не скаже вам! Немає слів, щоб, дати відповідь на се. Сказати се може тільки душа — і не моя, ні другого, а десятого, а кожного з окрема і лиш йому. Вона в кожного говорить... Треба тільки зловити сей голос, треба відрізнити його від крику і шуму і гуку, який витворює там буденне життя — доживання. Заглушіть сі крики, придусіть нещирий плач на скорботи денні, дайте на хвилину спокій душі. І вона заговорить, як душа Січового Стрільця говорила; вона вам розкаже те чудо, що носило Стрільців у пекло боїв, покаже ті крила, що носили їх вітром по степах України, вкаже той панцир, о який розбивались найбільші ворожі сили.

А все те таке просте, таке лагідне, алеж — таке болюче, таке тяжке і разом таке сильне, могутнє...

»Що мені жінка,
Що мені діти..
Моя Україна в неволі«...

Той-Сам

На вулиці Бема

(зі спогадів сотенного команданта)

Перші дні падолиста. Боротьба на вулицях Львова в повному розгарі. Усусуси обсадили важніші пункти в місті і відбивають раз по раз завзяті ворожі наступи. Гицлівська гора, касарня Фердинанда, Юр, головна почта, Сойм, Цитаделя, Кадецька школа, отсе найважніші точки опору одної, чи другої сторони. Там днем і нічю клекотіло як у китлі. Туди спрямовувала артилерія свій вогонь. Гицлівську гору, Юра, гол. почту і Кадецьку школу тримали Поляки, касарню Фердинанда, Сойм, Дух. Семінарію, Цитаделю тримали Українці.

По приході у Львів дня 4 падолиста дістала моя сотня приказ зміцнити залогу касарні Фердинанда. Боевий стан моєї сотні виносив 56 стр. і 4 старшин. Під охороною ночі рушила сотня на назначене місце.

Дивне вражіння огорнуло мене, а так само, думаю, кожного стрільця. Ми бачили вже війну в усіх її видах і при-

*) Стрільці часто мішали повну назву Січові Стрільці зі скороченням СС-и і виговорювали се рівночасно.

викли до неї, але один вид був нам чужий: війна в місті. Ведучи сотню я відчував, що всі отті мої витривалі й загартовані хлопці стратили потрохи певність себе на вид темних вулиць і високих кам'яниць. Все видавалося якимсь таємним і загадковим, під ногами тріщало побите скло, а кождий вистріл відбивався кількакратною луною, так що тяжко було сказати звідки падав.

Через костел св. Анни дісталися ми на подвір'я касарні Фердинанда. Тут треба вже було великої осторожності, бо подвір'я було освічуване ракетами і густо острілюване. Всі кам'яниці, що оточують касарню від подвір'я, слали на неї рясно кулями з крісів і скорострілів. Сотня присганула за

Церква св. Юра ві Львові, коло якої провадилися завзяті бої 1918 р.
з другої сторони вул. Бема.

муром якогось касарняного будинку і звідсіль одинцем перебігала до касарні. На щастя все відбувалося без страт, тільки мій один санітет, який найбільше боявся тої переправи, посогнувся насеред подвір'я і потовк собі ногу.

Касарня видалася нам немов твердинею. Всюди від гори до долини обставлена військом, правда старими ополченцями, але все таки військом. На дворі було холодно й темно, тож освічені й ogrіті кімнати касарні відразу поправили хлопцям гумор.

По вечері сотня змінила змучену обсаду, яка здається перший раз від початку боїв могла спокійніше переспатися. Тоїж таки ночі прийшов приказ від головної команди для

моєї сотні. Сотня мала зараз виконати наступ на каменіці при вул. Бема й обсадити їх. Одначе приказ виконати було годі. Ні я, ні мої старшини й підстаршини не знали терену між касарнею, а камяницями. Треба було все за дня оглянути та уложити. В тім дусі зробив я представлення до гол. команди і вона згодилася на переложення наступу на слідуючу ніч.

Зараз на другий день узялися ми до обміркування справи. Передовсім вислідили з котрої камяниці бе скоростріл, та як менше-більше камяниці обсаджені. Між касарнею, а камяни-

цями був паркан, який вправді давав нам закриття, але рівночасно був нам перешкодою. На щастя були в ньому діри, якими сотня могла покори- стуватися. Двері в камяницях не дуже сильні, тому можна було числити на скоре розбиття. В тій цілі пригото- вано пару сокир та джаганів. На виправу мали йти тільки «кріси». Сотенні скоростріли оставали в касарні і мали прийти щойно опісля.

На досвітку 6 падолиста сотня потихо виховзнула вік- ном із касарні і через діри в паркані дісталася під ка- мяниці. Все було так швидко зроблено, що впало тільки

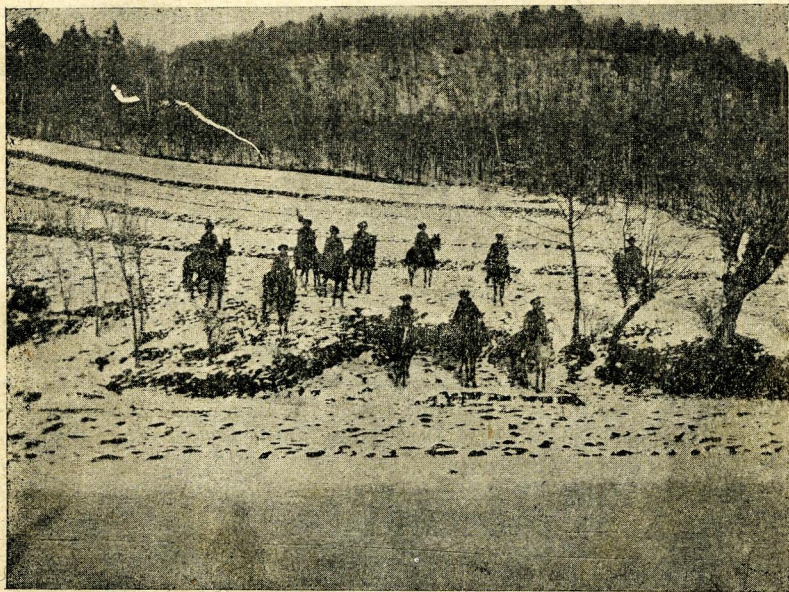

От. Долуд кмдт. групи при облозі
Львова

кілька крісових стрілів з вікон, а ворожі скоростріли не прийшли навіть до голосу. Сотня, так як перелазила двома дірами в пар- кані, так двома групами 20 і 36 людей кинулася до камяниць. Перша група взяла наріжну камяницю при вул. Городецькій, друга третю від неї при вул. Бема. Двері розбито сокирами. В одній хвилі стрільці ввігналися до середини. Я був при дру- гій групі. Коли ми виломили двері, на нас упало пару стрілів, але нешкідливих. В коригарях було зовсім темно, але то не стримувало запалених хлопців. Стр. Кумошек, той сам, що два дні перед тим в Стрийськім Парку дав собі раду зі шістьома ворогами, тепер перший побіг по сходах на гору. Йому на стрічу впав спершу один, потім другий і третій стріл. Та жаден не здержав його. За хвилину Кумошек вер- нув назад і зголосив, що все в порядку.. При наступі зги- нув мені один хлопець, стр. Березюк. Він за пізно переліз паркан і впав від кулі ранений. Хотів ще ратуватися, рачку- вав у нашу сторону та ворожі кулі одна за другою вдарили в него й добили на подвірю.

Ціла обсада кам'яниці з двома скорострілами вирвала. Треба було забезпечити кам'яницю. Та справа була нелегка. Вулицю займав ворог. Кам'яниці між двома групами моєї сотні були теж ним обсаджені. На противній стороні вулиці з усіх вікон сипався в нашу сторону сталевий дощ. Ніхто з нас не міг носа показати в вікні, бо певно згинув би зараз. А тим часом на вулиці бігали собі свобідно ворожі жовніри.

Вони й дісталися через віконце до пивниці і напали на стрільця, якого я там поставив. Він ледви втік звідтам і до-

Фот. полк. Благедир

Кізна розвідка групи от. Долуда під Львовом.

ніс мені. Я в першій хвилі завагався чи відбирати пивниці чи тільки стеречи входу, та Кумошек зголосився на охотника очистити пивниці. Поначіпав на себе ручних гранат, відложив кріс і так зійшов до пивниці. За хвилю почули ми два вибухи і крик. Пару хлопців кинулося в пивницю, але там не було вже що робити. Кумошек усміхнений вертав назад.

— Пане четар! Голошу слухняно вже нема нікого!.. Я глянув на нього. Його лице було спокійне, тільки очі мали дивний фосфоричний блеск. З правої руки стікала кров.

— Кумошек! ти ранений? — питаю.

— Ні, то я закручував дріт при кратах у вікні і трохи скалічився...

Серед тої розмови вбігає один з хлопців, що стояли в партері.

— Пане четар! В нас горить! —

Біжу туди. Справді горить. Вороги підложили вогонь під ролету шевської робітні і запалили двері. Крім сього повкидали до кімнат через повибивані вікна плахти намочені нафтою.

Диму повно, що годі витримати. Кличу Кумошека. Він біжить у кімнату, я в шевську робітню. Дивлюся: двері горять уже добре. Води під рукою нема, але на щастя стоїть на столі борщ у горшку. Я гульнув борщем на вогонь раз, другий, і він став потахати. Потім прикладом кріса розбиваю головні. Та Поляки видно побачили з вулиці що хтось гасить вогонь і видумали мені таку штуку, що я сам не знаю, чому ще жию на світі. Поминаю те, що густо стріляли в ролету з крісів, але ще якийсь смільчак підложив у вогонь ручну гранату. Мене нечаяно обсипало жаром, попідом і склом та кинуло о стіну. В першій хвилині я зовсім нічого не думав, опісля думав, що я вже не живий, але вкінці переконався, що мені нічого сенько не бракує. На війні бувають дивні случаї, які можна собі пояснити хіба призначенням.

За той час, як я гасив вогонь у шевській робітні, Кумошек гасив його в слідуючих кімнатах. Він невдовзі вийшов звідтам, весь закурений і зголосив мені, що все в порядку. Пізнійше стрілець, який з ним разом гасив вогонь, оповідав мені таке: Як тільки вони стали топтати ногами горючі плахти, хтось кинув через вікно ручну гранату. Та Кумошек не стратив притомності. Моментально викинув гранату назад на вулицю і вона там зараз вибухла. Правда, такого способу навчився кождий стрілець у німецькому вишколі, але там робилося все те деревляними булавками. Зробити се з гранатою справа дуже ризиковна і не кождий на неї зважиться.

Полякам дуже не на руку був той наш випад на вул. Бема. З одного боку параліжував їхні рухи на вулицях: Городецькій, Бема і Петра Скарги, з другої — давав дуже добру вихідну точку для дальшого наступу в напрямі головного двірця та помагав при евентуальнім наступі на Юр. Для того за всяку ціну хотіли нас звідтам позбутися. Уживали до того всяких, і можна сказати дуже добрих способів. Передовсім обсипували кам'яниці чоловим вогнем з крісів. Що раз вкидали через вікна горючі плахти, а по полудні зважилися на ризиковний, але для нас дуже небезпечний крок. Іменно, заатакували кам'яниці від подвіря. Виравді плян добуття кам'яниць їм не повівся, але з городу не вступилися. Позалягали так, що з вікон до них не можна було стріляти і в той спосіб замкнули нам дорогу до відвороту. Тимчасом від фронту по-

чали чим раз сильнійше натискати. Ручні гранати, запалені плахти й солома летіли раз ураз крізь вікна до середини. Треба було з другого поверху кидати що пару хвиль ручну гранату, щоби відігнати їх зпід кам'яниці. Стріляти з вікон було неможливо. Тільки з пивниць греміли раз попри раз крісові вистріли. Я знав, що гремлять вони не надурно, бо там стояли найліпші стрільці в сотні, а може і взагалі в УСС. Один з них В-к, гуцул, дивувався своїм стрільням навіть вибагливих німецьких старшин..

Заходжу в пивницю В-к стоїть при своїм вікні та зорить на вулицю і протилежний город. Питаю що чувати.

Команда III. Корпусу У. Г. А. в Стрию 1919 р.

— Біда! Пане четар зле йде — відповідає..

— Ну?!

— Чогось нині зле стріляю. Пять трафив добре, але трох ще полізло далі.

— А кілька ти набоїв вистрілив?

— Вісім!

Я більше вже нічого не сказав. За три години горячої стрільянини той стрільчик вистрілив вісім набоїв і ані одного не змарнував. Але то тільки так після мене, бо після него хиблених було три стріли...

Настало полудне. Боротьба трохи притихла. Вороги пішли їсти обід. А ми?!.. Ми не мали обіду. Тільки консерви.

Я казав їсти двом одну, бо не знати було чи не прийдеться нам завтра ще витримати без получения з касарнею. Підчас боевої передишки мав я час змінити стійки і розложити відповідно до досвіду — мої військові сили. З другою зайнятою кам'яницею я скомунікувався знаками, бо голос чулиб і вороги. Тамта кам'яниця мала вже мало що муніції, бо відбивалася завзято від самого раня. Я їм казав триматися до вечера за всяку ціну.

По полудні Поляки поновили спроби заволодіти кам'яницями. Від городу почали наступати в більшому числі дуже спритно використовуючи терен. Оборона не могла бути успішною, бо наші вікна були взяті в перехрестний вогонь із других кам'яниць. В тім критичнім моменті прийшли нам з поміччю наші сотенні скоростріли. З вікон касарні обсыпали нечаяно атакуючих градом куль і в одну хвилину рішили бій. Ворог уступив забираючи зі собою трупів і ранених. Ми відітхнули. Наших плечий стерегла від тепер касарня.

Мимо того положення ставало чим раз то більше скрутне. Муніція вичерпувалася, ручні гранати теж. Хлопці вимучені цілоденною біганиною, голодні, спрагнені, не були в найліпшій настрою. Вигляди на підкріплення були малі, бо головна команда не мала так багато сил до розпорядимості. Всеж таки я рішився остати до останнього набою. Хоч і наступ моєї сотні далі не розвивався, всеж таки коло неї були вязані всі ворожі сили того відтинку і касарня Фердинанда мала через деякий час спокій.

Вечеріло. Пальба з крісів не утавала. Ворог всіма силами старався опанувати назад страчені позиції. В тій цілі раз у раз покушувався о підпал. Головну увагу звернув від тепер на браму. Що хвиля підкидав, облиті нафтою й запалені плахти, соломі то кляча, щоби тим способом її запалити. Приступити до брами годі було, бо Поляки стріляли у неї з протилежної кам'яниці. Щоби не допустити до підложження вогню під браму, уставив я з двох сторін входового коритаря по двох стрільців за вуглами з вимірними крісами і з пальцями на язичках. Перебігаючих ворогів стрічало з одного і з другого боку брами по два стріли. В той спосіб майже кождий палій падав трупом. Треба признати, що таких смільчаків було багато. Ризикували життям без застави, а навіть з фантазією.

До мене підбігає стрілець Б. гімн. ученик може 18-літній хлопець.

— Пане четар! Ми вже не маємо набоїв, треба принести з касарні.

— Як принести?! — питаю.

— Я і стр. М. підемо по набої!

— Немислиме хлопче. Оба погинете! —

А в стрільця засвітилися очі дивним блеском.

— Як погинемо, то бодай знати будемо за що. А як не підемо, то однако ціла сотня з нами разом згине! —

Все таки я не хотів на те згодитися. Мені жаль було тих двох молоденьких стрільців, що майже певно йшли на смерть. Бо зараз на подвір'ю за рогом кам'яниці чатувало двох польських жовнірів і не давало нам спокою. Прикриті кущами і парканом від сторони касарні, нас теж не боялися, бо ні крісом ні гранатою не можна було їх дістати. Дорога, яку малиби перебігти оба мої стрільці, йшла на 20 кроків перед ними і майже певним було, що оба вони попадають від куль. Для того я відмовив позволення.

Фот. полк. Благодир

Вперед! Розстрільні У. Г. А. посуваються по барабаннім вогні в наступі на ворожі окопи під Львовом.

Та стрілець видно мав сильну постанову й не давав за виграну.

— Пане четар! Для сотні варта посвятитися, ми перебіжемо швидко, так що й вони не зчуються! —

Дивна річ. Передімною стояв молодий хлопчина і майже зі сльозами просив пустити його на нехйбну смерть.

Та я й тим разом бувби відказав позволення, якби не щаслива думка: зробити нешкідливими укритих за вуглом ворогів.

Кличу до себе Кумошека, кажу йому взяти пару ручних гранат і лізу з ним на стрих. Там крізь стрихове вікно, що якраз було в добрім для нас положенню, Кумошек висувається до половини на дах і в той спосіб може дістати гранатою до ворогів.

Злізаю на долину і кажу хлопцям бути в поготівлі. Вибух першої гранати знак до бігу.

Хвиля нервовного напруження. Два стрільці сидять на мурі витягнені наперед, як дві стріли на натягненій тятиві.

Нараз — вибух гранати і стрільці скочили з муру. Кождий запер дух у собі. В мізку товклося питання: долетять, чи не долетять?...

На половині дороги гримнула друга граната. Передньому стрільцеві злетіла шапка.

Може ранений?! Ні! біжить далі. Другий ще має настільки фантазії, що підносить шапку товариша і біжить за ним.

Перебігли!!... Скрилися за якоюсь стайнею. Тепер ще касарня та подвіря. Ми вже їх не бачимо, але там уже менша небезпека. За хвилю — умовлений знак: з вікна касарні затріпотала хустка.

— Слава тобі Господи! — грудь вільнійше відіхнула.

Поляки з других кам'яниць побачили наших смільчаків, аж на подвір'ю касарні. Сипнули вогнем, але за пізно.

Все таки зрозуміли, що то висланці по аmunіцію і поміч. Дятого подвоїли завзятість наступів.

Незважаючи на жертви підсувалися до кам'яниць і старалися конче їх запалити.

Сонце заходило за Головним Двірцем, а в сотні чимраз менше було набоїв. Коби до ночі, а прийде муніція. Може й підкріплення?!..

Та не дочекалися ми ні одного, ні другого. Полякам удалося вкінці підпалити входову браму й пару кімнат у середині. Вгасити не було чим і не було як. Дим застелив цілу кам'яницю і не давав дихати. Не видно було на кілька кроків. Хлопці зденервовані оглядалися на мене, що далі робити.

А робити вже не було що. Було ясне, що не вдержимося, бо вогонь сам прожене нас.

Одинока рада — вернути до касарні. Як тільки смерклося — ми відступили гуртками, в порядку і без страт.

Відворот

рис. Ю. Крайківський

Останні

Вже останні ідуть через наше село.
Боже, Боже, як тяжко!... Останні!!...
Скільки їх за два дні оттуди перейшло,
Всі померкли як зіроньки ранні!

Перебігти-б?! спитать!... Гей постійте! куди?!...
Не говорять. Махають рукою
Ні для спрагнених уст не попросять води,
Тільки коні хроплять з непокою.

А за ними пожар вицвітає мов мак:
Хтось іде вогняними ногами.
Задрожало село. І заплакав байрак.
Заридали вітри над лугами.

Переїхали вже. Гей! Постійте на мить!
Хто-ж нам смуток у радість оберне
Не говорять... Ідуть... Тільки зброя дзвенить:
„Як не ми то хоч слава поверне!“

Роман Купчинський

Підполк. Бізанц

Ягольниця

В повному відвороті одержала Галицька Армія наказ скупчитися на останнім скравку Галичини між Чортковом а Гусятином з півночі з західньою границею ріки Серету, і там наладнати вже надто пірваний звязок частин і скористати на часі.

Для сього завдання належало в першу чергу впорядкувати военний матеріал для доцільного ужиття та дати виснаженій трудами і безперервними боями армії хоч короткий відпочинок.

Кипіло від горячкової праці в той мент при Начальній Команді, бо ще тої самої днини мала вона перенести місце свого постою дальше в тил; раджено і розважувано думку, чи при моралі до тої міри струдженої армії, можна числити на виконання назначеного завдання (скуплення). Шлях відступу штабу 7. бригади провадив через постій Нач. Команди, де зголосився її командант. Командант Армії привітав його словами: »Як ви оцінюєте військо? Чи здатне воно ще проти-наступом направити положення й скористати на часі, — чи мусимо перейти Збруч, — прийти з підмогою загрозеним большевиками Наддніпрянцям, доповнити там муніцію і одяг і щойно скріплені завернути наступом в залишену батьківщину?« Командант Армії був за послідньою думкою і мав до сього певні дані, — Начальник Штабу і більша частина Штабу не поділяли сеї думки, мотивуючи се тим, що від Армії розби-

ваної безпереривно через три тижні ворожою перевагою, — яка без одного довшого відпочинку мусить залишити батьківщину, не можна надіятись великих подвигів і за Збручем. Командант 7 бригади обстоював рівнож думку протинаступу головню з огляду на мораль Армії. Вояк, що бореться за свою свободу, мусить бути пересвідчений, що він тільки розбитий перевагою і браком воєнного матеріялу примушений кидати на неозначений час батьківщину. Гал. Армія була під той час розбита, але не всі її частини до тої міри, щоби дійшли до пересвідчення,

що зі сторони уряду і командування було все можливе зроблено для оборони тої так важної області. Є дуже сумнівним, чи армія, що без такого остаточного пересвідчення покидає свою батьківщину, моглаби здобутися на такі блискучі подвиги, як Гал. Армія в серпні та вересні 1919. року. Питанням остає, які моменти впливають головню на порішення Головного Командування, — та певним є, що Армія, в якої знищено мораль, хочби як добре виряджена і проваджена, не буде ніколи таким добрим матеріялом для боевого проводу, як хочби лихо виряджена, та за те сильна духом. Зброя і боевий виряд є услівям побіди, але сильний дух у парі з патріотизмом, рішає її.

Штаб 7 бригади У. Г. А. Кмдт. підполк. Бізанц.

На мою думку мусить тут кожний від найвисшого команданта до посліднього рядовика мати глибоке пересвідчення за що бореться і які наслідки має для його батьківщини побідний вислід бою. В першій мірі стає воно услівям для нації, що бореться за свою свободу і цілі століття живе в змінчивій боротьбі і поневоленню.

В межичасі, як все ще розважувано дані за і проти, та як Нач. Команда замінила місце постою, ворожі передові відділи по сильнім вогні здобули Чортків та Ягольницю і так попали в ворожі руки — скорше, чим можна було надіятися — місцевості, що мали бути для скуплення армії точками опертя. Тепер була вже Нач. Команда примушена для захисту боевого матеріялу та порядку відвороту хочби частинами армії направити протинаступом ситуацію і переходно вдержати її після вихідного рішення.

Ще того самого вечора одержали 2 бригади II. Корпусу наказ до протинаступу з головним завданням зайняти наперед Ягольницю, опісля Чортків. Частинам 7. бригади удалося несподіваними налетами при знаменитій допомозі артилерії зайняти Ягольницю і відкинути сильні ворожі відділи на Чортків. В ночі звідомлено про вислід Нач. Команду, яка групувала ще другі частини армії з метою зайняти Чортків слідуючого дня, ще перед стягненням ворожих сил.

Від ранку падав безустанно дощ, а перегрупіровка сил, що стояли в сьому районі до розпорядимості, переводилась далше. 3. та 7. бригада як головна ударна група мали наступати по обох боках гостинця Ягольниця - Чортків. Коло 1. год. з пол. було вже все в вихідній ситуації, а коло 2. год. мав зачатися наступ по попередній кінній розвідці. 7. і 3. бригада рушили до наступу, перша на захід, друга на схід від гостинця Ягольниця - Чортків при допомозі бригади У. С. С., яка розвинулася на схід від ріки Серету. Артилерія поступала гостинцем.

В той мент зголосила кінна розвідка: »Ворог держиться на південь від Чорткова і Білобожниці, а його артилерія острілює з касарень нашу кінну чету.

На се висунулись розстрільні в кількох лініях наперед при допомозі двох батарей. Скоро втягнув і ворог у бій свої підкріплення і спрямував артилерійський огонь на наступаючу піхоту та головню на уставляючіся батареї. Після сього уставлено ще дві власні батареї і тоді зачався повний бій. Та сама піхота, що ще вчора була в повному відвороті — тепер не рішаючись ні на хвилину віддиху, йшла, рвалася нестримно вперед, при найкрасшій допомозі артилерії, яка немов йдучи на перегони з піхотою щораз уставлялася на становиска перед розстрільну, щоби острілювати ворожі позиції прямо на приціл.

Ворог післяв у бій свої запаси з метою окрилення, але се були вже даремні зусилля. Одно стремління — вперед — було в сьому бою, одна думка наступаючих, бо вітчизна ждала всіх зусиль для одної цілі. Ще до вечера занято Чортків і взято в полон ворожу артилерію, часть піхоти і весь обоз, а останки ворожої частини в панічній втечі шукали своєї головної сили.

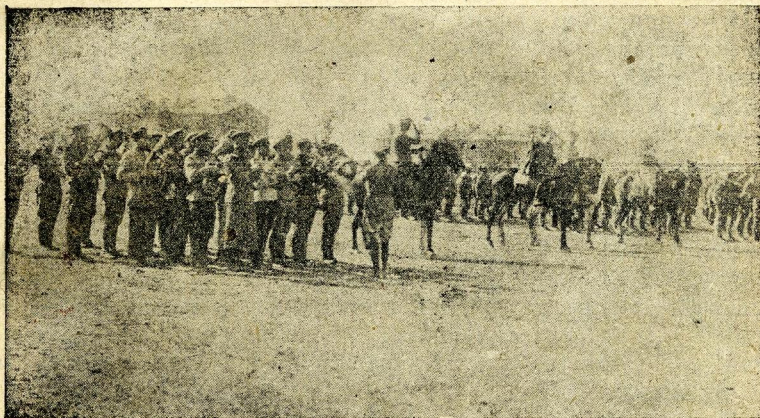
Ся хвиля була зворотною точкою в боях відвороту в місяці маю і червні і від тоді ступила армія на шлях побіди. Опісля побито головні ворожі сили і примушено мимо їх переваги і великого багатства воєнного матеріялу до відвороту.

В межичасі наступила зміна в Уряді З. О. У. Н. Р. і Начальній Команді. Др. Евген Петрушевич був вибраний диктатором і поставив собі за завдання доложити всіх зусиль для вдержання увільненої області. Судьба однак хотіла інакше,

бо мимо всіх найбільших старань, не можна було добути відповідної кількості артилерійської та піхотної муніції, так, що знаменитий поступ офензиви мусів бути здержаний.

До побідних частин мусів піти наказ відвороту а в дальших наслідках переходу через Збруч та опушення батьківщини — на неозначений протяг часу.

На питання чи офензива наша була потрібна, чи краще булоби відразу перейти Збруч, відповідь найкраще історія, а я хочу згадати тільки коротко про видимі вже наслідки офензиви, а все проче, що вимагає вияснення, оставити як отверте питання. Міркування, які покищо можна навязати до

Дефіляда військ перед наступом

офензиви, розділюю на частину військову та моральну, які себе доповнюють і про кожду хочу коротко висловитися.

Зле одіта, недостаточно виряджена Гал. Армія була проваджена інтелігенцією і тою свідомою частиною народу, яка сейчас із хвилею вибуху революції 1/XI. 1918. без вагання взялася на принципі самоозначення до будови власної держави, яка внесла зі собою досвід великої війни, що був міродатним на тодішні відносини. Ізза недостачі активних старшин треба було навіть висші становиска обсадити досвідченими в великій війні запасними старшинами. Підстаршини рекрутувалися з бувшої австрійської армії і в тім була та добра сторона, що вийшли з одного вишколу та були заправлені на боєвищах центральних держав. Армія обтяжена навичками великої війни, могла тільки з трудом вилічитися з них. Відчувався недостаток власних правильників, а відповідаючі національному характерові боеві приписи були щойно в підготовці і не викін-

чені. Під рукою були тільки переклади старих австрійських правильників зладжені заслуженою бригадою У. С. С. Та теперішня боротьба велась зовсім інакше; то не були вже добре підготовані та виряджені армії, які стояли проти себе, тільки з одної сторони відокремлена нація, проти ворога спомаганого сильними державами.

З початку мала війна в падолисті і грудні 1918. головню характер місцевих та вуличних боїв без близшої лучби та звязі боевих частин. Тому рішачим моментом була в той час менше або більше вишколена ініціатива кожного поодинокого відділу, а головню командантів, а не прийняті засади боевого проводу. Ті роздрібнені акції і недостача проводу були причинами змінчивих успіхів.

Вже при кінці грудня 1918. і з початком року 1919. стає війна організованою; підчинено всі боеві відділи, утворено Команди Груп, — Корпусів, які підчинялися всі разом одноцільному Начальному Командуванню. Скоро виказався недостаток всякого воєнного матеріялу так, що вже від перших днів конечна була ощадність в ужиттю тих рішачих середників. Організовано запілля і покликано обовязаних до служби (чи на сьому полі зроблено все потрібне, остає нерішеним) і творено все нові відділи так, що в червні виставлено 4 корпуси із 21 бригад і Армейський Етап, якому був підчинений весь запас розділений по відповідним кошам. Були устроєні також окремі вишколи новобранців. Зроблено було взагалі дуже багато, але те все терпіло через недостаток часу та виряду.

Мимо всего подвиги армії не стояли в рівному відношенню до сих болючих недостатків, бо стрільці збирали щораз то більше досвіду, — привикали до того »отвертого флянку,« на який були так незвичайно вразливі, — а нераз позиції, що видавалися неможливими до вдержання не тільки твердо держалися, а то малими випадками посувалися вперед.

В час Великодня 1919. намагався ворог скупченими силами перевести відтяження Львова і звідси проломити клином фронт армії, що йому тільки частинно вдалося. Аж при кінці мая удалося ворогові через підтягнення підкріплень від других держав та головню через доповнення воєнного і технічного матеріялу, що був призначений для боротьби тільки з большевиками та велику перевагу против слабої обсади, — проломити лінію і зліквідувати фронт почавши від лівого до правого крила.

Ворожій ударній групі прийшла з допомогою ще одна армія з півночі, що складалася виключно з Галлерівців (доставлених Польщі виключно для боротьби проти большевиків) з метою окрилення Гал. Армії з обох сторін і цілковитого знищення. Тоді виказала наша піхота та невідступна її арти-

лерія свою правдиву вартість оборонюючи по геройськи кожний клаптик землі та відступаючи тільки перед перемогою так, що напирючий ворог з великим трудом поступав під Чортків та Ягольницю, де його офензива дійшла до вершка розвою.

Ослаблена втратами та безнастанними важкими боями ворожа армія мимо свого побідного настрою і хвилевої моральної переваги дізнала поразки від армії, яку вважала вже давно розбитою, а наколиби були не прийшли її з допомогою ще познанські війська (напевніші частини ворожих сил), булоби вдалося Гал. Армії оборонити, мимо недостатку воєнного матеріалу і муніції, Східну Галичину.

Орхестра Бригади УСС.

Головною причиною успіху Гал. Армії була її моральна сила. Засада, яку колись висказав Наполеон, має і в сій визвольній боротьбі своє примінення. Який вплив мав на розвій наступу той добрий дух в армії, хочу висказати тільки на двох примірах.

Коли 9/6 1919. поведено від Чорткова дальший наступ на Бучач вирушила на переді артилерія з 6 батареями, прикрита тільки сдабою піхотною стежею. Піхота поступала щойно за нею. Нараз наступив ворог сильно й несподівано з Джурина. Тоді не ждучи на поміч піхоти заняла артилерія позиції по обох боках гостинця і заки піхота вспіла вдарити з боку на ворога, отворила прямиий огонь на ворога і в наступі змінюючи становиска змусила його до відступу та переслідувала аж під Бучач. Там одержала артилерія підмогу в кінноті і могла вдержати становиска на північ і на південь від Бучача.

Одна чета піхоти скріплена двома скорострілами під проводом молодого старшини перейшла в ночі з 9. чи 10/6 залізничий міст на ріці Стрипі і нанесла на ворожих тилах такої паніки, що вже 10/6 рано ворог опустив Бучач, а коли один з перших перейшов горючий міст Начальник Штабу II. Корпуса полк. Шаманек, то бачив коло двірця ще послідні ворожі стежі в відступі. Більше таких примірів не буду наводити, бож вони відомі всім. Вони доказують наглядно, що боездатність не потерпіла в нічім через змінчиве щастя, але навпаки закріпилася, а бадьорість, посвята і витривалість у зношенню всіх трудів дійшла до вершка підйому так, що побороно всі недостатки в виряді і армія записалася знов в історії незатертими буквами. Се були моральні середники сили: Любов до батьківщини, боевий дух і вояцька честь.

Завдяки тій любови до батьківщини перенесла Галицька Армія пізнійше стільки важких переходів все з пересвідченням, що сего жадає батьківщина для осягнення одної мети. Старий, досвідчений стрілець, що йшов на війну зі зрозумінням свого завдання, ставав молодим товаришам, які не мали ще досвіду війни, дорадником. Підстаршина вповні свідомий був підставою армії, старшина вихований від першої молодості в патріотизмі був не тільки вчителем, але рівнож взірцем самопосвяти, переносив всі труди визвольної боротьби до кінця і дав тим примір посвяти.

Військовий дух, який стрічається тільки в здисциплінованій, вишколеній і боездатній армії, не міг зразу перейти наскрізь нашу Гал. Армію, бо велика її частина складалася з новобранців і недостаточне вишколення та вирядження (недостаток останнього був ув армії до кінця) відбирали часто молодому стрільцеві потрібне довіря і почуття самопевності. Для старого вояка тяглась війна вже за довго й находила його туга та журба за ріднею так, що головне завдання спочивало на командантах, які через се підіймались найбільшої праці; підстаршини виконували, що тільки від них жадалося, а для їхнього визначення зроблено теж багато. Вже в січні 1919. впроваджено надзвичайні піднесення до висшого степеня за хоробрість та знамениті заслуги, а інтелігентні підстаршини могли осягнути також старшинський ступень четаря, що числилось великим відзначенням. Нормовано відзначення за хоробрість, але до їх розділу не прийшло. Старшини загально виповнили своє завдання, головно фронтовики, хоча не всі були переняті військовим духом. Були між ними незвичайно хоробрі, що мали зрозуміння для великої визвольної боротьби, повні почуття обовязку та посвяти. Мимо всіх злиднів та довгих воєнних трудів, головно пізнійше на Великій Україні, під час періоду страшних епідемій мав старшина, а за ним ціла армія на оці не відзначення та почесні, тільки повне

виконання завдання. Були тоді хвили, коли здавалося, що вже все страчене для армії, — а однак то був час найвисших моральних ефектів та проб, в яких старшина доказав, що доріс до поваги ситуації. — Стрілець, який з повним розумінням в боротьбі за свої найвисші ідеали готовий положити життя — сповнив свій обов'язок до останнього. Нація, яка видала таких синів — не загине від напору не знать якого числа ворогів, але навпаки заправиться і засталиться та промостить шлях до останнього двобою, хочби він був як важкий.

Що до останнього моменту вояцької честі, то вдержання її та скріплення було обов'язком усіх. Уряд залишив не одно на сім полі, а дещо не довів до кінця. Команди помагали собі самі похвадами та наганями і підношенням поодиноких незвичайних подвигів частин, се однак не вистарчало для розбуджування і удержування найкрасших військових чеснот.

Без огляду на се може бути Галицька Армія горда на свої подвиги. Вона не дивлячись на всі труди і недостачі виконала все а то й ще більше, як до неї були поставлені завдання. Останні удари судьби зв'язали її трівко і кожний стрілець, що вернув по війні додів готовий все і всюди згинуту за свій народ.

Г. Михалюньо.

За Збруч

»Ти спиш Андрійку?« — »Ні не можу!

Ще й ока я не зажмурих.

»А я до тебе ось приходжу...

Чи тямив як ти говорив?...

Що як прийдеться уступати

За річку Збруч нашим військам,

То й ми не будемо лишатись,

Лиш підемо по їх слідам.

Сьогодні вже мабуть останні

Стрільці селом на схід ідуть.

Збирайся скоро... бо до раня

Ворог прийде сюди мабуть.

Я вже готовий у дорогу,

Як я ішов ніхто не чув.

Молилась мати в хаті Богу

А батько вже давно заснув.

Я спав у клуні. До мандрівки

Вже приготувався ще в день...

А ти чого мовчиш Андрійку?

Чи може вже за Збруч не йдем?«

— »! я тотовий. Хліб та білля
В клуночку звязані ось-тут...
Лиш тяжко вибратись звідсіля
В таку страшну, далеку путь,
І не сказати навіть: »Мамо
Прости! Твій син від тебе йде!«
Щож вона скаже завтра рано
Як не знайде мене нігде?...
Сама — як сиротина в хаті
Остане матінка моя!
А ворогів знов дождитись
Не можу... ні не можу я.
Нехай вже діється що хоче,
Мене щось кличе, тягне там...
За своїм військом, в світ з очі...
Пора, пора в дорозу нам!...
Прощайже мамо, вся родино!
Настав гіркий розлуки час...
Прощай село! Прощай хатино!
Бог зна чи вернемо до вас.« —
І взявши клуночки на плечі
Пішли — і слід пропав по них.
Ніхто — лиш місяць круглий бачив
Оттих мандівників малих.

П. В-к

Червоні маки

(з воєнних споминів)

По переході Збруча змінився фронт, звернувся проти нового ворога — большевиків, під загальним тоді кличем через Київ до Львова.

Спочинку не було. Ледви затихли над Збручем артилерія і воркитливі скоростріли, подались відділи вперед. Воріг лиш місцями ставив опір, тому деякі частини, а втім і 21 бригада посувалась зразу без бою. Звідомлення голосили про панічну втечу ворога, пригноблений по переході через Збруч настрої стрільців зникав, вертала давня завзятість, давнє боеве захоплення.

Населення на давнім російсько-австрійським пограниччю стріло Галичан нерадо і вижидаючо, їхні однострої нагадували аж надто чорно-жовті австрійські частини, а большевики або не занесли там ще своїх соціальних гараздів, або не встигли довести на ділі, як відносяться їх високопарні

кличі до їх-же таки поступків. Зате чим даліше вони посувались, тим раднійше стрічало їх населення, а поспішати треба було, бо як говорилося у звідомленнях, на задах большевиків оперують повстанці, прислали звязкових і прагнуть як найскорше злучитися з Галичанами, щоби спільним фронтом виступити проти червоних.

Нагальним походом стреміла 21 бригада над Случ, а се в напрямі Старо-Константинова. Погода сприяла. Богаті українські ниви мерехтіли хвилями доспіваючого збіжя, а горячі лучі сонця, що приневолювали Галичан в поті купатися, наливали зеленкуватий колос ситим зерном.

»А як буде в вас зі збором?«, допитувались цікаві хлібороби нераз уже при першій стрічі. Та й дивувались немало, коли Галичани заявляли їм, що збір належить до них, а частини набувати-муть харчі за оплатою. Дивувались, бо большевики переводили саме спис майбутніх жнив, причім часті мали забрати.

По кількадевнім поході, перериванім лише короткими нічлігами, зближалась бригада до малого сільця недалеко Чорного Острова. І курінь тягнувся довжезною стовпиною (кольона в поході), а вслід волікся ще довший ряд обозних возів. Збита ногами курява зносилаь над шляхом і розпливалась рівномірними хвилями по обох сторонах дороги — на зелені ниви. Було вже добре з полудня, вітер ані шелехнув. Перед умученим військом розвинулось ціле в зелені село. Стрільці подавали собі взаїмно відрадну вістку, що там остануться на довший спочинок, і що се говорив їм не хто будь, а чура пана сотенного. А кому не звісно, що чура та кухар перші про все дізнаються і довірочно говорять об сім найблищим товаришам, які вже силуються питаннями та натяками видістати щось від підстаршин або й приступнійших старшин.

Недалеко при вході до села вирівнались без наказу ряди, від передніх стали відбирати крок, поправляли шапки, витирали піт та стріпували порох, а співаки першої, чоловічої чети відкашлювали й мугикали під носом. Збирались гукнути при вступі до села пісню, як се робили всюди по переході за Збруч. Був то ще найуспішнійший спосіб дати себе пізнати населенню а о сім пересвідчилиь стрільці самі і вибирали на першу пісню все що найкрасшу.

Саме зачала перша чета співати, як перед селом показався малий гурток військових, що без поспіху йшли на стрічу відділові.

»Стоянкові!« кинув хтось остро позад себе. Оклик перебіг мигом до перших возів і за хвилю переганяв сотні задиханий справник. На чолі відділу спинив його сотенний:

»Сотню змістити четами по стодолах, старшини, канцелярія і сотенний обоз в обсягу сотні! Служба назначена?»

»Так«, озвався справник.

»Добре«, перебив його поручник, »от маєте стоянкових, а візникам накажіть, щоби не морили коний — бо гірка їх година!«.

Стоянкові 1 сотні шукали саме за справником, як він надійшов. Оповіли йому про стоянки, і населення, про перехід большевиків через село, а при кінці, річ природна і про дів-

Команда 3. гарм. полку У. Г. А.

чата. За сей час наближавсь курінь. Справник оставив одного стоянкового, щоби вів сотню а з другим пішов розглянути стоянки.

А пісня не втихала ні на хвилю, сотня переходила за сотнею рівним твердим кроком, сільчани гляділи опершись на ворота, а дітвора перебігала відділ один по другім, знакомились, кидали наскоро кілька новинок про комуністів, та випитували що цікавого для себе.

Коли перейшла послідна сотня і минули обозні вози та прогомонила пісня — стало на заході затягати небозвід гейби червоним серпанком. Над шляхом стояла ще навіть прозора верства куряви. Лучі заходячого сонця налили її пурпурним блеском і цілий далекий шлях був подібний до повзучого,

понумінного змія, що опирався о темні ясені села, закручувався серед зелених хвиль збіжя і розпливався у темносиніх відблесках вечірнього сумерку.

З гамором розходилися стрільці по хозяях, а коло сотенного остали лише старшини й підстаршини. Збилися в гурт, радили, ділилися спостереженнями й одержували вказівки. Розійшлися підстаршини і видавали на ніч послідні прикази, кликали за черговим дня, виділювали поготівля. По дорозі ходив сотенний з четовими і ділилися найновішими вістками. Вікна блиснули світлом, гамір, перенісся до хати і чорна темінь вкрила село та його нових гостей.

Коротка літня ніч минала скоро, так скоро, що не один і відпочити як слід не вспів. Були й такі, що не клалися цілком, бо що молодому труд і невигода, а балачка в веселому гурті чи навіть у двійку з лепською дівчиною неодному милійша над сон. Багато надіялось може на обіцяний довший відпочинок і думали здрімнутись за дня, але на се вже мабуть заведено при сотні справника та чегових дня, щоби про все та про всіх памятали. І тому то рано по каві, коли кухарі засукали рукави і заходились коло обіду, зтягав справник звіт, бігав від чети до чети чи не «спалився» хто, або чи не було якої іншої пригоди. Коли було все готове післав по сотенного, а як лиш звіт відступив, ходили оба оглядати кухарське діло. Були в добрім настрою, справник не потребував силуватись на яке будь оправдання, а сотенний нічого не міг закинути, бо черговий, передаючи службу, як найвиразнійше голосив: «... за послідну ніч нікого не бракує і все в порядку!» Сотенний глядів недовірливо на справника, але сей видержав спокійно погляд. І тому оба були вдоволені.

Відпочинок продовжувався дальше, ніхто сего вправді не заповідав, але се знав вже і наймолодший стрілець, що коли нема приказу до походу, вправ або якої іншої роботи, то тоді належить спочивати й одинока журба в таким случаю, се непевність коли спочинок скінчиться. Та сего не знав мабуть і сотенний а що кожний спочиває як вміє, то й він вийшов вкортці на вулицю і ніби ненароком переходив попри ворота, де частенько входила й виходила на причуд гарна чорнявка. Такий маневр видався стрільцям дуже влучним, а що сотенний був від не одного з них молодший, то й кидали час від часу оком, чи буде з тої муки хліб. Навіть кухар находив час оглянутися, а випередив сотенного остільки, що від сеї-ж таки панночки позичив власноручно ведра, хоч се не найблизше сусідство. Опісля вже дізнався, що вона студентка і слабо по українськи говорить, та що хозяї її свояки. І так кухар знав більше чим сотенний, але не мало здивувався коли побачив, що чорнявка виходила як раз тоді, коли мусіла перед ворітьми стрітити сотенного. Сей і скористав з нагоди

та й зачав балачку. Подали собі руки, панночка вернула в хату а сотенний до хлопців, які зараз і побігли по своїх четах, щоби бути при видачі хліба. Лиш кухар бачив, як вийшла студентка дещо прибрана і зі сотенним попрямували в противний бік вулиці.

А був то саме початок жнив, жито можна було ще з тиждень оставити без шкоди на нивах, але навчений досвідом хлібороб волів розпоряджати в непевний час повною стодолюю, засіком, чи навіть закопаним в землю повним солом'янником, чим доспілою нивою, і тому від жнив не отягалися. Та ще й передновок вдався тяжший, старі засоби не так зілися або збулись на торзі, як радше з'ужилися на прокормлення непростених оборонців, хоч по волі, а хоч по неволі.

Коли вийшла знайома нам пара за село, то не коло одної вже ниви вививали лискучі серпи, а за рухливими жінцями літали густо сирі снопи, як свіжі трупи по горячій рукопашні.

Галичанин вспів уже довідатись, що «Вера» «гімназистка» покинула «учілище» вкоротці по революції і хоч мало жила на Україні та не про всіх знайомих памятала, опинилися тепер в «этой нудной деревне», де крім нудьги і незрозумілої для неї мови нічого більше нема. Коли спинила на хвильку свою балакучість, дізналася про галицьку армію, про її боротьбу перед і за Збручем, про їх наміри супроти большевиків та про будування України від її столиці Київа, але заявила свою рівнодушність, бо їй се «всьо равно!» а червоні й Українці однаково зміряють до «полнаго разстройствія государства». Ту саме й почався політичний спір, бо поручник мав відвагу доказувати їй українське походження та щей докоряв, що по своєму не навчилась говорити. Се питання мабуть морочило її вже довше перед сим, бо опонентка готувилася дати зараз докази свого «русскаво» походження, а цілий український нарід притулила до «руссаго» пня, як одну з єя численних ветв». Довгий побут на селі та брак товариства і змоги виговоритися а той наспоритись до схочу — казав сподіватися, що не легко вона дасть собі доказати щось противного.

»Ви се ліпше повинні знати, яка в Вас душа і тому я не буду з Вами спорити«, зачав спокійно Галичанин, а Українці не будуть на Вас сердитися навіть тоді коли Ви їх і з Турками порідните. За себе я вже ручу«.

Насторожене лице Віри скривилось, спір, до якого вона готувилася усувався, а розміряний сотенний водив зором по полях, заглядаючи час від часу наче ненароком в її чорні очі. Саме минали сільські огороди і зближались до перехрестя полевих доріг, як зпоза високого бадилля кукурудзи вийшла сивенька, в чистій, білій сорочці бабуса, зі загорну-

тим у хустку горщиком, мабуть полуденком для женців. За нею ловило в підскоках мотилів мале, русявеньке дівчатко, мабуть внучка бабусі.

»Бабуню, бабуню, а що се«, показує дівчатко на стовбур засніченого качана кукурудзи.

»Се кукурудза заснітилася«, відповідає на ходу бабуса.

Не дотикаючи майже землі минули вони пару. Поздоровкались.

»Бабуню, а що се«, простягає дівчатко руку.

»Гірчиця, дитино«, відказує бабуса.

»А вона гірка, бабусю?«

»Гірка, дитино, але як доспіє«.

Команда 5 бригади (Сокаль)

»А чому вона жовта?«

»Бо вона гірка, недобра«.

»А чому?«

»Бо її посіяв лихий зі злості, щоби занечистити людям збіжжя, дитинко, се він зі зазвисті таке вдівав. Тай люди завидують одні другим і жовтіють, дитинко«.

»Ана у нас умніца!« — шепоче Віра.

Дівча вгляділо новий цвіт і пустилося в зелені ниви.

»Не толочи, зараз вийди!« — навчала бабуса, »зайди від межі, то й так досягнеш«.

Русява головка обернулася нерішучо та поволі вийшла дівчинка з пашні і знов побігла межею.

»Бабуню, дивіть, маки!»

»Маки, дитинко, маки! Які-ж гарні!

Дівчинка втулила в китицю бліде личко і скривилася:

»А чому вони не пахнуть?»

»Бо їм неможна, дитинко».

Русява головка зхилилася допитливо над червоною китицею.

»Не можна...? А чому, бабусю?»

»Тому, що вони червоні, дитинко, такі червоні як кров!»

Сумні сині очі кидали крадькома погляд на червоні маки. Дівча споважніло.

»Бабусю, а звідки беруться маки?»

»Маки виростають по битві, дитинко, з молодой крові, що впаде на рідну землю!».

Дівчатко кривилося від якоїсь болючої думки, водило дрібними пальчиками по пурпурнім цвіті й оглядало пучки, чи не замарались кровю.

»А чи болить їх се, бабусю?» — спитала.

»Що дитино?»

»А та кров...?»

»Ох болить, дуже болить, дитинко!».

Два метелики пустилися в перегони довкруги золотих дитячих кучерів, гейби хотіли розвіяти з невинної головки сумні, болючі думки.

»А там де забитий наш тато вирости також маки, бабуню?» — спитало ледви чутно дівчатко.

»І там вирости маки, серце».

»І такі-ж самі червоні?».

»Ще червоніші, дитинко», зітхнула бабуса.

»А де ті маки, бабусю...?»

»Ой не знати, дитинко, не знати, ніхто не знає, де татові маки ростуть».

Бабуса звернула межею до женців, дівча пішло слідом за нею з китицею маків.

»Вернемся», озвалась шепотом Вірочка, глянувши на товариша сумними, чорними очима. »По російськи булоб воротімся», подумав сотенний, »а вернемся» все таки по українськи, хоч з мягким російським виговором». Він взяв її попід руку і хотів заглянути в чорні очі, що блукали гей чорні галки сумним поглядом довкола, по зелені, по жовтих цвітках гірчиці, чи може й по червоних маках... Він пригорнувся ближше до неї і так увійшли в село, мовчки, а все-ж більше сказали собі мовчанкою чим словами. Коло знайомих воріт вона станула і протягнула руку.

»Так до побачення пополудні, Верочка, чи може Вірочко? — промовив сотенний.

»До побачення!« — повторила студентка і залилась вся румянцем. Очі дивно засвітилися, вагалася хвилику, начеб хотіла ще щось промовити — але нараз повернулась і зникла в воротах. В порозі ще побачив сотенний її чорні очі і спаленіле личко, малу-маленьку хвилику. Обернувся і пішов до сотні.

Військова кухня для стрільців, се наче добра дійна корова для дрібних дітий у родині. І так як діти не журяться чи корова сита і напоєна, тільки щоб дала їм молоко, так і стрільці бачаться з полевою кухнею лиш тричі денно, щоби втихомирати голод, а звідки і чим наповнюються кітли — про се знов хай хлопочеться справник і наборовий, при допоміж кухарів. Та й кухня сама не все в однаковім пашанівку. Ось тепер обід скінчений, а більш чим третина пайків остала, хоч наперед менше варили, чим підчас походу. Завинили ту очевидно дівчата і молодичі, і кухарі мусіли марнувати »дар божий,« бо по другий пайок рідко хто голосився, а кітлів треба було на вечеру.

По обіді лягали стрільці часто на короткий сон, особливо по поході, або невиспаній ночі, навіть кухарі віддыхали півгодини і тому то ніхто майже не помітив, як дорогою почвалав з бригади вістовий, минув стоянки, канцелярію та мешкання сотенного і подався у другий кінець села, де остановилась курінна команда. Лише черговий доніс про все справникові, а сей пішов до сотенного. Справа не представлялася так дуже цікаво, бо вістовий привозив нераз лише звіт та прикази, але сей сам вістовий передавав також приказ до походу або й до воєнного ремесла. Се ж була війна, хоч тільки з большевиками. Тому чекав справник у сотенного, щоби зараз бути під рукою. Вкоротці й прийшов курінний вістовий з коротким розказом зібратися на площі біля церкви, напрям на північ, по 2-ох стоянкових вишле кожна сотня наперед до куріня.

Так скінчився сей сподіваний довший віддых. Вмить стали сотні перед церквою і рушили в дорогу. Кмдт 1 сотні йшов з курінним і о чімсь живо розмовляли. Виходили саме зі села, як сотенний озирнувся, сказав щось курінному й остався перепускаючи перед собою сотню за сотнею. На стежці між буйною огородиною стояла чорнявка і приглядалася походові Галичан. До неї прямував сотенний, щоби попрощатися. І знов зарумянілася чорнявка по вуха. Просила, щоб не гнівався, що вона говорить чужою мовою, але рідньої не вміє — і щоби о ніщо не випитував, він прецінь і так все знає. Її очі вдивлялись благаючи в схвильованне лице молодця і вона ледви могла висказати жаль, що Галичани так скоро відходять. І дійсно... Шлях вгорнув густою курявою довгі ряди сірих стрільців, за ними скрипіли вози і віддалялися, як сонний

привид. Мов зачаровані вдивилися обоє на шлях і знов мовчки пішли тою доріжкою, що й раніше.

»От чого то наробила срібноволоса бабуса,« промовив укінці сотенний, »щось наче в байці«.

»Се мусіло так статися, я передчувала... я боролася з тим довший час. Але воно вийшло якось так несподівано й дивно...«

»Але тим більше переконуючо!« — додав Галичанин. Незамітно дійшли вони до бабусиної ниви. У віддалі вивалили серпами дві жінки, срібноволоса бабуса і друга молодша, мабуть невістка — вдова, а коло них стояв зі серпом у руці хлопець підросток і вдивлявся в похідні обозні вози що губилися на скруті за спілими житами. Над дорогою, в тіні кількох стоячих снопів спало русяве дівчатко. Кругом по стерні червоніли зовялі листки маків, а напів обсипану китицю тулила дрібна біленька ручка до грудий...

Послідний віз скрутив на широкий битий шлях і скрився між житами. Сотенний мусів прощатися, щоби в пору дігнати своїх.

»Може напишете коли«, промовила насилу чорнявка і темні як терен очі налилися слізьми.

»Дуже радо, Вірочко,« торопився сотенний і писав на картці зі записника свою адресу, втягаючи там рівночасно назвисько студентки.

»Вот якіє Галічане!« — пробувала усміхнутися Вірочка.

»Лиш не забувайте нас скоро,« напояв жартуючи сотенний, передаючи їй адресу своєї частини. »Впрочім!— червоні маки не дадуть нам не себе забути, правда Вірочко, ну прощайте!«

Мов крізь сон подала Вірочка йому в останнє руку, чула лиш горячий стиск долоні аж до болю майже, похилилась і нім успіла крикнути або відхилитися, почувла на устах горячий поцілуй...

А сотенний гнав навздогін своїм. Далеко за хвилями зеленини знялася хмарою нова курява і тому він, щоби скоротити дорогу, пустився напроямці через ячмена. Ще раз оглянувся — далеко майнула біла хусточка, він відповів шапкою і скрився за житом. Дорогою перелетів бригадний вістовий, що видно довше попасає у селі коня. Сотенного ще раз іскортіло глянути позад себе, ще раз, може в останнє...

Ступив кілька кроків і кинувся бігти до неї... Вона хилилась над золотоволосою сиріткою з червоними маками... а як се легко розвіяти чарівну казку про кроваві маки...

Та враз її лице випогодилося, він завернув і ще скорше побіг до своїх. Він бачив як бабуса ткнула серп у найблисший сніп і собі наближалася до сплячого дівчатка...

Він біг аж запирало віддих. Показався перший задний віз, загомоніла весела стрілецька пісня а він все ще доганяв...

Годі було не доплати людського дорібку, збіжя, але він мусів як найскорше дігнати своїх. Лише цвітів не важився він наступити, оминав навіть гірчицю, а кожна червона квітка маку нагадувала йому вперто заплакані чорні очі й русяву, кучеряву головку сирітки...

Під серцем відзивалося щось гарне, тепле, від бігу мліли ноги, а він гнався навздогін своїх!...

Я. К-в

Армейський вишкіл

Кожда армія, яка стоїть у боротьбі і поносить втрати від ворожих куль та від недуг, мусить дуже бачну увагу звертати на се, щоби в кожній хвилі могла поповнити свої втрати, якщо хоче на дальше задержати свою відпорність та боєздатність. І не лиш на скількість, але й на якість мусить звертати увагу. Відділи, які зі запілля приходять на фронт мусять мати відповідне та одноцільне вишколення та підготування до боротьби.

Се все мусить зробити вишкіл.

В Г. А. довший час не було одноцільного вишколу. Кожний корпус, кожний округ старався сам о доповнення та вишколення. Доперва в часі червневої офензиви, приказом Н. К. Г. А. з 11.6. 1919 злучено всі поодинокі вишколи в одну цілість і так утворено «Армейський вишкіл», якого команду передано от. Ом. Ключові.

По плану Н. К. Армейський Вишкіл мав бути резервуаром для цілої армії, його стан мав виносити 20.000 людей, з чого 5.000 все мало бути готових до походу. При А. В. мала бути утворена школа підстаршин, а також школа старшин, яка досі існувала окрема, тепер мала йому підлягати адміністративно.

Під кінець червня стан А. В. переходив 8.000. Помимо браку добрих підстаршин-інструкторів, мимо безнастанного майже пересування з місця на місце, мимо недостачі оружя, виряду та харчів, праця йшла скорим темпом уперед. Урухомлено школу підстаршин (150 людей), для новобранців уложену одноцільну 6. тижневу програму вишколу, кладучи найбільшу вагу на освідомлення, здисциплінування та боєве вишколення, а окрім сего от. Льобковіц на підставі французьких взірців уложив спеціальну «програму вишколу в боротьбі з близька».

В тім часі дав А. В. одну похідну сотню для 8. бригади та до 2.000 людей до кавалерійського коша й до різних технічних частин.

По переході за Збруч розмістився А. В. в Грушці та в околиці і скоро (27.7) перемінився в жнивні сотні, які занялися збіркою збіжя. Вишкільну працю продовжали: школа старшин та підстаршин і сотня скорострілів.

Тепер знову віддав А. В. кількасот людей до різних уснанов та вислав 2 похідні сотні в силі 300 людей до Жмеринки. Стан змалів; вправді вислано 2 відділи в околиці ст. Константинова по новобранців, але набір ішов дуже поволі і не дав майже жадного висліді.

Армейський Вишкіл. Комдт. от. Ключ.

Праця коло жнив увінчалася гарними успіхами: забезпечено прохарчування для А. В. на цілий рік та віданно близько 100 вагонів збіжя до розпорядимості Головного Постачання.

В часі жнив сповняв А. В. ще одну важну працю: просвітну. При кождім більшім відділі окремий старшина для пропаганди вів просвітну працю серед стрільцтва та населення, уряджуючи відчити, віча, вистави, закладаючи «Читальні Просвіти» та роздаючи часописи й брошури, які одержувано з Кам'янця. Орхестра А. В. давала концерти кождої неділі в іншому селі. Освітна праця скоро видала гарні овочі: населення пізнало Галичан, полюбило їх та відносилося до них з повним довірям.

Осінь перервала працю. Тиф замінив цілі відділи в лічниці. Брак біля, взуття, одежі та ліків ще тільки сприяв поширенню пошесті, яка забирала чим раз то більше жертв. Жертвою її впав також полковник К. Слюсарчук *), (26/10 1919) який недовго передтим обняв команду А. В., а згодом командант II. групи сот. Мих. Подолук (13/11 1919. **)

Прийшли пам'ятні листопадові дні 1919 р. Відступаючи споміж Поляків та Денікінців, А. В. мусів оставити майже всі припаси та втратив $\frac{3}{4}$ свого стану. В Говорах біля Ялтушкова, де А. В. відпочивав знов довший час, зібралося всего на всего нецілих три сотки!

Разом з цілою Г. Армією відбув відворот на Одесу та дійшов аж до Рибниці. А коли по злуці з большеками переведжено реорганізацію Ч. У. Г. Армії, останки А. В. влучено до Г. стрілецького полку.

А було всего тоді: 160 людей, 63 коні та 26 возів.

*) Похоронений в Грушці, Новоушицького повіту на Поділлі.

**) Похоронений в Зелених Курилівцях, Новоушицького повіту на Поділлі.

Микола Мельник

* * *

Степи, широкі лани
Із морем і Дніпром..
Гей скільки в вас краси, мани —
З багатвом і — добром!...

Блищать трави, наче шовк
Хвилюють пшениці, жита:
Від щастя біль і сум замовк
Лиш усміхнулися уста..

Від пісні груди така міцна,
Мов сталевий панцир; —
Гей, ниво рідная, чудна.
Вільна, цвітуча вдовж і вшир!...

А між житами кургани
Стоять, мов божії старці, —
Чи чують, знають, то вони
Чого до них прийшли стрільці?...

Некраші 1919.

* * *

Ми йдемо, ми йдемо степами
І спів наш лунає веселий —
І край наш — який він веселий! —
І буде вже правда між нами!

Розсіяні сльози кріваві
Багровими зійдуть квітками —
І в соняшній, ранній заграві
Лани усміхнуться вінками.

І ясно, свobodно так буде
Вкраїні, від Сяну до Дону; —
Рабів там не буде, лиш люди! —
І — кривди не буде нікому

Липень 1919.

* * *

Ми не зрадімо вас дорогії батьки,
Вас мами й рідні сестри кохані;
Віддамо все життя за бажання й думки
Понесемо кріваві рани!
Не відступимо ми ані пяді землі,
І від меж ми своїх не втечемо,
У запеклих грудях понесемо жалі,
На мандрівку степами підемо!
Рознесемо вали, що братів розвели —
Розвеселимо гай і долину:
Миж кісткам присягли і на прою ми пішли:
Піднімемо Червону Калину!...

Житомир 1919

Леонід Чайка

Щоб було рідше людей

(зі споминів повстанця)

Йшли чутки, що червоні мають наступати на наші села з Білої Церкви, де зосередились їхні сили.

Наш розїзд було вислано в с. Ю. Р. з наказом слідкувати за шляхом від Т. до С., де також були большевики.

Приїхали в Ю. Р. над вечір під виглядом червоного відділу і розмістились у двох обійстях. Щоби переконати населення, що ми справді большевики, бунчужний зчинив страшенну колотнечу і лаявся як правдивий комуніст, а четовий, ще зовсім молодий соромливий хлопчак, якимось ніяково зпускав очі, нерозуміючи, навіщо се казати, що ми червоні, коли селяни так гарно зустрічають і приймають, а червоних ненавидять. Він не лаявся і, хоча й мав веселу вдачу, був смутний.

Я дуже любив сього четового. Він був типовий козак український. З малознайомими обережний і небалакущий, а в своєму гурткові за його кожним словом завше чулось веселий сміх. Він не служив ще в жадній армії і через се не було в ньому нічого нахватуного. Четовим його призначили за сміливість й уміння в найскрутніший мент не згубити голову.

Я стояв на горбку, дивився на козаків, що влаштовувались на ніч, і чекав начальника варті, щоб видати останні розпорядження.

Підійшов четовий і зголосився, що нині він вартує.

Він почував, що я його дуже люблю, і коли підходив до мене, то всміхався, завше очима й ніби кокетував, а я вмисне робився сухішим і формалістом, (сам не розумію, чого воно так виходило).

Я видав розпорядження і ще раз підкреслив, що головне — треба злапати кого-небудь з наказом або з донесенням. Четовий повернувся і пішов до призначених на варту, які недалеко вже чекали.

В хаті, що для мене відвели, було гарно, чисто, багато образів з рушниками. Увійшов хазяїн високий, молодий і не дивлячись у вічі попросив.

— «Ви, товарищу, накажіть, щоб не курили ваші товариші в клуні».

— «А хіба вони курять», запитав здивовано я.

— «Ні, я ще не бачив, а може вночі куритимуть».

— «Не турбуйтеся, дядьку, вони знають, що порядний хазяїн не буде палити в клуні, повній хліба».

Він вийшов і знову через деякий час увійшов і вже весело, запитав:

— «Скажіть, будь ласка, хто ви? Ви не большевики!» Я засміявся й нічого не сказав.

З другої хати зайшла господиня і, поставивши щось на стіл, попросила повечеряти зі словами:

— «Вибачте, що темно: немає чим світити».

Повечерявши я ліг.

Прийшов бунчужний і став розповідати про настрій селянства.

— «Чортом дивилися на нас, думаючи, що ми комунари, а тепер догадалися й от через дорогу коло хати стоїть багато народу й жартують з козаками, не питають уже, хто ви й не називають товаришами».

— «Про що балакають», « запитав у бунчужного.

— « Да так про хозяйство, про урожай»...

— «А про червоних, або про повстанців?»...

— «Ні селяни не сміють почати балакати про се, а козакам я заборонив».

— «Добре», кажу.

Бунчужний вийшов. Стомлений я задрімав і коли хтось став гукати: «товаришу командир» я з незадоволенням мусів устати й не зрозумівши зразу, що діється, здивовано запитав, хто такий.

— Я, товаришу, зводний».

Я зрозумів.

— «Що таке», питаю (по російськи).

— «Та от проситься на ніч товариш командир караульного батальону, іде в С. да «ещо з жонкою», відповідає веселим тоном четовий.

Тут забалакав і товариш комбат.

«Может бить, ви, товарищ, другую хату прикажете асвабать».

«Ні, кажу, скрізь повно червоноармійців. Ви мені не помішаєте, я вам уступлю ліжку, а сам ляжу на лавці».

Він вийшов, а я спитав тихо четового, чи комбат не догадується.

«Ні, каже четовий, він приїхав на заставу і з ним, окрім мене, ніхто не балакав, а я по російськи з ним», сміючись додає четовий.

— «Нехай бунчужний зараз же, коли ляжемо спати, поставить коло дверей у мене вартового. щоб товариш комбат не втік часом, а я буду тут з ним спати».

Четовий вийшов.

Мені було дуже цікаво, що буде далі і я сам вийшов, боячися, щоби комбат як не будь не догадався. В снігах зустрів комбата з «жонкою».

Темно було й я не роздивився, які вони. Почув тільки, що вона казала: «как нібудь до утра».

Я привітливо ще раз попросив займати ліжко й вийшов на подвір'я. Червоноармієць спокійно господарював коло коний і йому допомагав козак.

На дворі я пробув з пів-години. Червоноармієць пішов, до клуні, а я заспокоєний, що комбат тепер не догадається, пішов у хату.

Мої гості вже положилися на ліжку, а я ліг на лавці. Щось тихо балакали і сміялися. Мені було чогось смутно. Думав, що з ними буду робити рано. Штабу немає, щоб можна було відправити, треба самому вирішити, і я вирішив: рано проведу гостей за село і признаюсь, хто ми. Попращаюсь, побажаючи щасливої дороги, покажу, куда дорога, й повернуся. Цікаво, яке вражіння буде. Стало після сього лекше на серці, і я повернувся до стіни, щоб заснути.

— »Ви, таваріщ, не спіте?« раптом питає гість.

— »Ні, відповідаю, а що?«

— »Да так, каже, не спіться. Гаварят, что тут шайкі селян *) бродять, харашо, што ми папалі к вам. Ви б саветскаго палка?

»Кажу: Так«.

— »Да вчера к нам в С. привелі аднаво із этой шайкі; чудной какой-то, маладой, здоровий і всьо малчіт. Нікаму ні слова. Кагда спрасілі, что с ним делать, сразу думал всипать і прагнать, а патом рєшіл, растрелять: всьо реже людей будет на земле«.

— »Ну і щож?« питаю.

— »Да растрелялі«.

Жінка засміялась.

— »Ви, таварищу, партійний?« питаю його.

— »А ви?« питає він мене.

Кажу: »Боже сохрани!« Він засміявся і вже сміливіше каже: Я расійской армії »афіцер«, ви бачу теж. Наше дело известное. Будем ждать. Слыхалі что нібудь про Денікіна?«

— »Ні кажу, а от тут чув, що сіл з 15 повстало«.

»Да ето ерунда«, відповідає комбат, »усмірім. Пріказ нікаво й нічево не жалеть. Сіл достаточно есть, та вот і ваш полк падаспел. Кто в вас камандір полка?«

Я щось забалакав, але відповіді вже не чув. Гості заснули.

У мене сон пропав, Перед очима стояв розстріляний молодий повстанець. Чогось як живий стояв перед очима мій четовий (він, мабуть, також мовчав би, як щоб його злапали).

Коли задрімав на хвилину, то щось душило, мій четовий простягав до мене руки й переді мною плакав. Я прокинувся і тільки стало світати вийшов на двір. Червоноармієць вже догадався, де він, і коли я проходив, встав, весело віддав мені

*) Тоді повстанців і партизан не називали „бандитами“, а „селянами“.

пошану і каже: »Я полтавець, давно вже рвався з Київа, щоб перейти до селян«.

— »Добре!« відповів я, і наказав закликати до себе бунчужного.

Бунчужний знав уже про моїх гостей.

— »Призначити трьох і зараз взяти комбата і його жінку і розстрілять обоє, а червоноармієця з кіньми до скорострільців«.

— »І жінку?« питає ще раз бунчужний.

— »І жінку«, повторюю рішуче.

Через деякий час почулось кілька стрілів.

„Рідше людий буде на землі,« подумав я голосно.

Коли вирушали, підїхав до мене четовий і не дивлячись мені в вічі доповістив: »Не знаю, чого про вас думав нині цілу ніч, і було чогось тяжко, а тепер, коли побачив, стало веселіше«.

Ярослав Солтикевич

В л і ч н и ц і

(уривок з лікарського записника)

Привороття гарне подільське село недалеко Ушиці. Положене воно між двома великими ярами. З одної сторони »Нефедівський Яр« порослий густим старим лісом, серед котрого є глибокий став. З другої »Циганський Яр«, в котрім мешкають на пів дикі цигани. Не мають вони хат, тільки в березі викопані великі ями, що виглядають, як воєнні землянки. Оба яри зходяться разом та творять ряд більших подільських горбів порослих дубовим лісом. Побіч того села, куда проводить бита дорога, — ішли в перід, а взглядно цофались наші стрільці. Знеможені довгою війною, на маючи найконечніших середників до боротьби ставалися що раз менше відпорні на тяжкі і заразливі хвороби. Богато хорих лишалося по дорозі в околичних селах без лікарської опіки. І в вишкіл УСС, до котрого я був приділений як лікар, вдиралася страшна пошесть »сипна глуханя«. Треба було конче подумати про власний шпиталик, котрий би міг дати хоть яку-таку опіку нещасним. До сего надавалося село Привороття, на зовні досить чисте, в котрім знаходилася висша Духовна Школа. Про заложення школи осталося між народом досить цікаве передання. 150 літ тому назад, був на тім місці великий густий ліс, через котрий вела пільна дорога. Туди вибрався до Ущині тодішний єпископ на візитацію. Нараз у гущавині сполошилися коні та несли перестрашеного

владику на видиму смерть. Молився старуха та зробив завіт, що як виратує його Бог, то на тім місці поставить незабутний пам'ятник. Так і сталося. На місці випадку поставив вратований єпископ величавий будинок і призначив його на духовну школу.

Школа побудована в чотирикутник, з великим обширним подвір'ям, просторими світляними кімнатами, дуже добре надалася на шпиталь. За забудуванням був великий сад з різними овочевими деревами, а на боці гарний рибний став. Місце дуже вигідне, тож я приступив сейчас до праці. Однак не було то так легко. Загалом санітарні відносини в У. Г. А. через брак матеріалу і лікарів, через наше вічне скитальство, а подекуди і через невизрозумілість етапних команд були низше критики. Свого урядження мав я дуже мало, всьо осталося в ріднім краю, бо з браку залізниць і підвод, ані частини майна не забрали ми зі собою. Місцеве й околичне населення відносилось до нас, по досвідах на різних окупантах з великою резервою і не спішилося з помічу. Однак в дуже короткім часі, коли переконалися, що ми можемо одиноким військом яке від них нічого за дармо не жадає, не жалували помочі в слові й ділі. Зі згляду на те, що ся духовна школа була для учеників рівночасно й інтернатом, сподівався я, що тут мусить бути певна скількість матеріалу, підхожого для лічниці. Так і дійсно було. З директором школи зробив я угоду, на підставі котрої він відступив лічниці решту шкільного урядження, як ліжка, матраци, коци, подушки, а навіть маленьку аптичку, в заміну за санітарні зобов'язання зі сторони команди шпиталю. Се був користний зворот, бо в короткім часі удалося устроїти шпиталик на 80 ліжок. Хорих прибувало що раз більше. Обслуги відповідної не було, зараз устроїлося санітарний курс, що в короткім часі вишколив більшу скількість санітарів. Крім сего було чотири сестри. Треба було конечних для лічниці уряджень як дезинфектора, купальці, пральні, кухні. Дезинфектор, котрий сильно потерпів підчас відвороту, направився і в невдовзі повнив свою службу. При школі була купальня, однак сильно знищена і не до ужитку. З великим коштом і трудом удалося її відновити, так що вкортці стояла для вжитку хорих. Для пральні було також добре приміщення близько води. До неї відкомандовано осібю кількох стрільців, котрі прали і виварювали біля для хорих. Здавалося що все якось налагодиться. Однак страшна ророба «сипна глуханя» запускала що раз більше коріння в нашу армію. Наші війська, що стало були на фронті незмінні, не маючи біля ні взуття, з браку дезинфекційних средств не могли удержувати відповідної чистоти. Тож не диво, що ся хвороба зачала робити страшні спустошення серед наших рядів. Дійшло до сего, що скількість хо-

рих перевищала не тільки боєвий стан, але й харчевий. До того всего загальне положення і так незавидне, щораз погіршалося. Залізний перстень затискався щораз більше, а внутрішня незгода прискорила катастрофу. Надійшов судний день — перехід до Денікіна.

Прийшов приказ, щоби всі частини подалися на схід, бо західний ворог наступає на п'яти. Здесятковані відділи а властиво їх скелети, решткою своєї дисципліни, сумні і нещасні подавалися в незнану даль. Страшно виглядав сей похід. — Мрачний морозний ранок додавав ще більшого суму. В воздусі уносилося гайвороння і здавалося що кряче зловіщі слова: »не вернетесь!«.

І справді половина не вернула.

Лічниця з лікарем і обслугою осталася. Так наказував їм моральний обов'язок зглядом хорих. Як можна було лишати 80 хорих без опіки і помочі на поталу судьби?!... Провіантура лишила на цілий стан (120 людей!) на 10 днів харчів, з тим, що вневдовзі пришле. (На надії й скінчилося!). Крім сего військові частини лишили нам 10 крісів і 250 набоїв для оборони перед бандитами.

Була вже глибока осінь. — Сонце кидало послідні маюшині лучі на землю, коли останні відділи тягнули попри лічницю. Сльози тиснулися до очий, біль стискав горло.

Пішли!... Миж остали з непевністю що завтра принесе.

Настав вечір. Всюди так тихо якби все вимерло. Та се була тиша перед бурею. Вскорі зачалася страшна стрілянина. — Ріжні підозрілі осібняки повитягали кріси з криївок та почали стріляти, знаючи що ніхто їм тепер не заборонить. Дух анархії знова огорнув хвиливе успокоєне селянство. Ріжні агітатори підюджували народ, а укриті до тепер бандити старалися використати хвилю безвластя. В лічниці поки що все йшло досить справно. Служба сповняла свій обов'язок, не зраджуючи своєї пізнійшої малодушності. Але становище було тяжке. Харчі виходили, нових ніхто нам не присилав, тож треба було подумати, щоб у селян дістати поживу. За гроші не давали нічого. Треба було робити заміну за ріжні річі, чи лікарською порадою здобувати харчі

Нараз дійшла до нас страшна вістка.

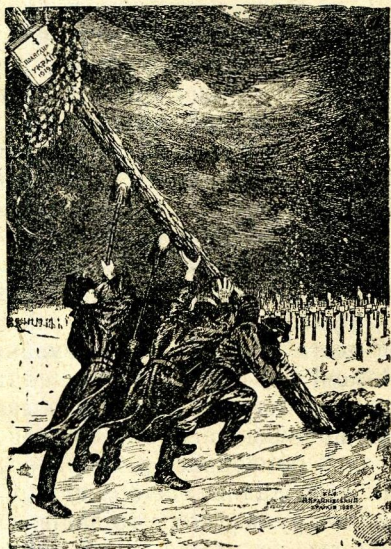
В сусіднім селі Нефедівцях місцеві бандити напали на послідних цофаючихся наших, всіх помордували та обрабували, а тіла вбитих кинули до нефедівського ставу. (Де котрих пізнійше наші зловили і засудили). Така вістка сильно поразила цілу обслугу і хорих. Знеохочення й зневіра огорнуло всіх. Брак ліків і харчів давався щораз більше відчувати. Непевна ситуація вимагала сталої чуйності, головню в ночі. Тож не диво, що перемучені і знеохочені санітарі зазали між собою шемрати й нараджуватися. Щоби ухилити

катастрофу, яка грозила лічниці, зібрав я цілий персонал, представив їм дійсне наше положення, пригадав їм присягу взглядом вітчизни та наказував і просив, щоби не лишали своїх тяжко хорих товаришів на поталу судьби. Мої слова сильно поділяли на обслугу і всі зі сльозами в очах рішили остати до кінця. Кілька днів перейшло цілком спокійно. Праця йшла і багато хорих приходило до здоров'я. Тим часом про наші частини доходили різні суперечні вістки, будь-тоби одні перейшли до Денікіна і бють большаків, другі знова разом з большеками бють Денікіна і т. і. Ті суперечні вістки, большецька агітація, а головню наступаючий від Збруча ворог, зробили се, що ціла обслуга забравши коні і віз виїхала в невідомім напрямі. Лишився лише один санітар, латинського обряду Керницький, сестри і харчевий старшина. Се була велика катастрофа для лічниці. Вся праця нараз устала. Дезинфектор, пральня, купальня і кухня перестали функціонувати, а тяжко хорих було ще понад 30. Оставші сповняли свій обов'язок дальше, однак не могли подолати навалові праці. Зачали множитися страшні насікомі, які розносили хворобу та заражували оставшу обслугу. Положення лічниці було незavidне: Від Збруча йшли Поляки, від сходу Денікін, з півночі були ще большеки а в районі лічниці бандити. Треба було пильнуватись не тільки в ночі але і в день а ту не було кому тримати варті. Хорі, котрі недавно перебули крізу, обвинувши ноги коцями, стояли на варті з крісом у руках, хоч не могли навіть ним змірити. Такий стан не міг довго тревати. Зденервування і перемучення огортало всіх. Помочі не було з відки ждати. Однак мимо всего не чути було ані слова скарги чи невдоволення. Смертельність у хорих побільшалась, бо вмирало по кілька денно. Зпершу ховали ще померших реконвалесценти старшини і стрільці. Так як ті подалися за армією на схід, то не було навіть кому винести трупа. Двох стрільців, слабих і немічних, волочило товариша на цвинтар і там лишали його не закопаного. Дійшло вкінці до того, що мене й цілу обслугу звалила хвороба з ніг. Останних дев'ять дуже тяжко хорих лишилося без найменшої опіки. Страшна горячка відібрала мені свідомість цілого горя, а в заміну за те все дала мені гарні погідні сні.

Коли вернула мені свідомість, вернула з нею і журба. Всіх 9 стрільців, що були лишилися без помочі, страшна хвороба загнала в сиру могилу. Така сама судьба булаб і мене чекала, єслиби не горяча опіка сестри Наддніпрянки і хор. Фрея. Поволі приходив я до здоров'я. Та одного дня представився моїм очам дивний образ гейби сон. До моєї кімнати увійшов польський підстаршина а з ним кількох вояків. Зробили ревізію, а не знайшовши нічого забралися до відходу.

В тім один вояк в чисто галицькім нарічю сказав »ади які файні комісьні черевики«. Одиноке майно, яке ще мені лишилося. Можна собі представити що в мені діялось на вид таких милих гостей. За хвилю надійшов і старшина. Поставив пару питань, а коли я перестеріг його, що тут заразлива хвороба, подався скоро взад, та все таки сказав: »Такий хорий як моя стара бабка!«

Я був останній що вийшов зі шпиталю Вишколу УСС. в Привороттю. Майно лічниці розграблено і тільки малий цвинтарик вказує на те, що і тут відбувалася остання і найстрашніша трагедія Галицької Армії.

Юл Крайківський

Поляглим поклін

Ярослав Береза

Т и ф

Що зі мною?...

Де я?

Так тяжко піднести повіки...

Я в димі чи імлі?...

Ні!... се кімната якась, така мала. Стіни так дусять дуже... Одно ліжко... друге... третє... люди лежать, такі бліді... дуже бліді... Сухі... ха, ха, ха... Такі сухі... як щіпочки...

Ага... я хорий...

Наші відіхали... Чому мене не взяли зі собою? чому лишили?

Лишили...

Нікого нема... ні лікара, ні сестри...

Без опіки...

Я бачив, колись кидали коня від гармати, як не міг дальше йти...

Кинули в рів при дорозі...

Він дивився на мене так жалібно... Мені жаль стало... Я застрілив його...

А може я кінь?...

Прийдуть вороги, забють...

А може смерть сама скорше прийде?... смерть... смерть...

Ні! ні... я не хочу вмірати!... Я жити хочу... я молодий... я не жив іще...

Жити... жити...

А-а-а... голова болить, так сильно... так рве... так ломить...

Така тяжка голова... підняти її невилі...

Чому вона тяжить мені?

Хтось заміняв мені голову. Залізну дав місто моє! Хто се зробив?!

І навіщо такий жарт?

Я не хочу таких жартів... віддайте мені мою голову! Я пізнаю її... віддай!

Бачиш? він біжить там на дворі... тримає в руках мою голову й бавиться нею. Тепер дивиться на мене й сміється на ціле горло... о... о... о... кидає нею й ловить її.

Віддай... віддай!...

Ох тяжко мені...

Так слабо-слабо десь там коло серця. Часом бється воно так сильно, що груди розбити хоче... і воно хоче тікати від мене й воно хоче кинути мене.

А може його вже нема?... Ні, ще бється трохи,.. причаїлося... Слабо мені... щось тисне мою грудь, підсувається в горло... То серце втікає... Так тисне... дуже... віддих запирає...

Ооохх... то смерть може...

Жити... Жити...

Боже,... я жити хочу!...

Отче наш, іже єси... на... небесіх... як далі?... Скажіть мені як далі?... Скажіть мені як далі? Скажіть... прошу вас благаю...

Я забув...

Боже! Бо-о-о-же! Я забув молитву... Я не тямлю слів... Хтось пам'ять мені забрав... Молитву забув, що мама вчила...

Мамо, мамо!!

Мамусенько, прийди, скажи мені, як іде далі молитва...

Прийди я повторятиму за Тобою, так як малим колись...

Мамо!... де Ти?...

Мамо! Ти не чуєш?...

Я бачу Тебе... Ти так далеко... У теплій ясній хаті сидиш... І батька бачу.., коло стола сидить.... А Ти підперла голову кулаками та глядиш десь у далечинь...

Ольо прийшов до Тебе... дряпається на Твої коліна... щось питає Тебе... Чую... питає: »Мамо, де Атьо?«...

— »На війні синцю... десь далеко, далеко бється за Україну«...

І дві сльози падуть Тобі з віч...

Мамо, я тут... я бачу Тебе... прийди до мене, погладь по голові,.. лекше стане...

Ти не чуєш... далеко...

Мамусенько, мене палить, голова горить... я цілий в огні... Так пече мене... пе-е-че...

Йой... йой... йой... серце...

Я вми-ра-ю...

Отч... наш...

Не зможу далі...

Ха-ха-ха... ти Бога здурити хочеш? Тепер молишся?... Тепер?... А передше не хотів?...

Боже, де Ти є? Боже Бо-же!...

Боже? А ти віриш у Бога? Вірю... Боже, я жити хочу... жити...

Чому так темно?

Я світла хочу... світла...

Щось бігає по дворі... так як кінь... Вер райтет зо шпет дурх Нахт унд Вінд... дер Фатер міт... зайнем Кінд...

Звідки я це знаю?... я вчився колись...

Правда в гімназії...

І пощо, нащо?...

А на руках плями... одна коло другої... а на грудях ще більші... Чому такі плями? Великі... червоні... як кров...

Кров...

Правда, се тиф... тиф... я забув...

Лікар сказав перед відїздом, що тиф... і що серце слабе... а я чув се... він гадав, що не чую...

Тиф... ноги, руки болять... Такі тяжкі, мов оловяні... Може вони з олова? Може й всі замінені? Ні... лише голова...

А чому вони такі тяжкі?

Вже знаю! Бачу! І руки мають голови і ноги також... але оловяні... тому такі тяжкі... Та не лише я сам лежу... ні... Мої руки й ноги також... А я не знав, що я не сам, але я, то нас п'ятьох...

Ха, ха, ха! Я... — то п'ятьох... Нас п'ятьох. Одна залізна голова, а чотири оловяні... І я сам не можу нічого зробити, як вони не схочуть...

Пити пити мені хочеться...

Так, добре... тепер я пив... Але він хоче пити... той другий я..., Пий, пий... та і третій, четвертий рівнож хоче...

Чому я складаюся з п'ятьох «я»?...

Чому ви мучите мене... не мучте, лежіть спокійно... Чому як я був здоров, ви не рушались?...

Як багато жидиків на моїм ліжку... Такі всі, малі, маленькі, бородаті... А так їх багато... всі лізуть до мене і щось сваряться межи собою. Торгуються... Тихо, тихо!... бо пробудите тих моїх я, що сплять коло мене... Що ви хочете... Гроші мені даєте? Я не хочу грошей... Дайте мені лік, такий, щоб я здоров став... Або занесіть мене до хати... Я до хати хочу...

До мами, до батька, до братів...

Там мені добре буде... так як колись...

Там ясно... а тут так темно... горячо... дуже горячо...

Що се? Що так кричить на дворі? Здається сова... Чуєш? Так погано кричить... може то смерть... Ні, ні!... Дайте мені кріс! Я застрілю її, забю сю погану птаху...

Де мій кріс? Нема...

Не квили так, я не хочу...

А чому вітер так пищить, страшно пищить... свище... скиглить... вікнами трясє... дзвенить... плаче... регочеться...

Ох... ооо... болить... дуже... болить...

Коби матінка ту була... лекше стало мені... я знаю...

Вона занеслаб мене до чистого ліжка, дала чисте білля... не лазилиб по мені ці страшні воші...

І не булоб так горячо... Вона руками віднялаби весь біль...

Вже, здається колись тепер святий вечір буде... завтра... позавтра... А я тут хорий... смертельно хорий...

І нікого, немає... Всі покинули...

Умру...

За що?... За Україну? Чи Україна хоче щоб я умер?... Ні... вона хоче щоб я жив...

І я хочу жити... жити... Я не жив іще... я не знаю ще, що правдиве щастя...

Ні, раз був щасливий... я любив її тоді... дуже любив...

Де Вона тепер?...

Де?

Бачу, бачу її... Іде... ні, ні, вертає. Увійшла до салі, великої.. гарної... Там так багато світла, квітів, людей... Музика грає...

Прийшов до Неї якийсь панок... Вона всміхається до нього... ідуть... вальса гуляють... Вона схиляє свою ясну голову на його рамя... усміхається... як колись до мене...

Як до мене?...

А тепер забула за мене...

Забула, що я жив колись... що любив її...

Забула-а...

О. о. ох... рве... болить... пече мене...

О... о...

Тухольа, 29. IX. 1920.

Клим Поліщук

Дні незабутні...

Уривок із повісті „Світ Червоний“

...Сонце наче заснуло десь, або розгнівалось чогось... Над містом сумне, вкрите важкими хмарами небо, а в місті за-таєна тривога... В столиці нової України щось наростало й ви-кликало тривогу на лицах прохожих, що якимось пригнічено блукали по слизьких пішоходах. В громадках людей, що чекали на трамвай, з'являлися якісь нетутешні люди, яких очі злодійкувато б'гали по будинках, наче шукали чогось. В місті ширилися вперті чутки про прихід червоних, а по ночах, то в одному, то в другому місці чулися крісові стріли. Хто стріляв, — невідомо, але ґрунт для червоних був очевидний.

Малюнок: на розі Хрещатика й Фундуклівської низка людей в черзі чекає хліба. Тут-же крутиться якась сумнівна людина, з рижою борідкою і в московському картузі.

— Да, Київ во власті контрреволюціонерів!... — галасує сумнівна людина. — Єта Центральная Рада только тумана пускает, а порядков нікакіх нету ні на грош!... Что это такое

в самому деле?... Видумалі якіє-то разделенія ещо!... Бить нада етіх буржуйов!...

З низки людей раптом ривається козак зі шликом, звертаючись до сумнівної людини, питає з усмішкою:

— А хто ви такий, що своїх порядків забажали?...

Сумнівна людина мовчки позирає на козака й призириливо кидає:

— Я с хахламі не разгаваріваю...

— Що?! — скрикує козак. — А в морду не хочеш?...

Сумнівна людина кидається на пішеход і звідти кричить:

— Ми ещо покажем вам где ракі зімуют!...

— В свою кацапщину йди показувати, заволоки!... — відповідає козак.

Публика дивиться й зітхає...

Ізза Дніпра-Славути все недобрі вісті. Втікачі з Лівобережя, що стали з'являтися на вулицях столиці, зі слезами на очах розповідали про північних «гостів». Червоні «порядки» зразу-ж далися в знаки. Зачервонілося небо від незлічених пожеж, закрасилася земля невинною кровю, а всіми шляхами та дорогами, що йшли на північ, сунулися довгі валки возів з награбованим добром гречкосійським...

Зникли пани зі своїх гнізд, та не з порожніми руками пішли вони в світ, а взяли із собою досить того, що надбали ранійш. Зосталися вірні своїй землі лише одні гречкосії і на них-то впала вся вага нового лиха. Кождий з них, що тішив себе надією дістати шматок панського поля, мусів тепер останню сорочку зняти зі себе, аби догодити своїм новим панам, наймитам і слугам панів колишніх. І зростала в кождому серці злоба, і плом'нилася гнівом душа кожна, і тільки тепер зрозуміли, що не словами, а ділами треба визволятися і що червоний світ зі сходу, який так вабив до себе, не освітив темних шляхів споконвічної неволі, а ще й осліпив тих, що мали здатність бачити щось... і, як колись на прощу до святої Лаври Печерської, так тепер до Центральної Ради по-сунулися звідусіль віруючі прочани...

...Захмарене небо над містом чуйно ловило тривогу вулиць і, здавалося, пророкувало недалеко бурю, яка незабаром злетить на дахи кремезних кам'яниць і закричить страшним криком руїни, якої ще не знала Україна ніколи...

Зі сходу й заходу, як зграї гайвороння чорного, з диким криком зненависті наближалися до серця України во-роги її. В той час дійшли сумні вісті про перші жертви, що так віддано склалися на вівтар України під маленькими Крутами. А слідом за цим почувся незвичкий гук за Дніпром і перша московська граната шумно пролетіла над головою залізного Хмельницького. І пішли їм на зустріч одні лише сини селянські, що гордо звали себе «вільними козаками», та

ще стали з отвертою груддю діти Галицької Землі, що гордо тримали свого Січовицького прапора...

І затих за Дніпром гук непевний, і покотилися по вулицях української столиці радісні вісті перших перемог, але не зменшилася в юрбі кількість сумнівних людей у московських картузах і з'явилися чутки базарні. — «Ежелі буржуазная Рада не откажется от интересов деревенщины і не передасть власті рабочему класу, тогда от Києва не останьотса камня на камені... Мешканці запасалися харчами, переносилися в пивниці й тихо зітхали, а рознуздана вулиця ревом ревля: »Що нам з тієї Ради?... До дідька ту Раду!... Може воно далеко краще житиметься, як ніякого уряду не буде, а всі стануть собі панами й отаманами?!«...

Не тривкі ще в своїй вірі національні полки, що одночасно уявляли собою залогу міста й боеву армію, також заговорили... Одні стояли за те, щоб »до останньої краплі крови«, другі оголосили »неутралітет«... Сподіватися на тих, що десь перебували на старому й чужому фронті, не було ніякої рації, тим більше, що ні уряд, ні головна команда не знали, що з ними діється тепер. Стихійна демобілізація затягла їх зі собою й повела невідомими шляхами, на яких годі було вирівнятися в одностійну лаву і стати на сторожі зневаженого права...

А в тім, нежданно заторохтіли на Печерську скоростріли. Арсенал, що знаходився під охороною національного війська, несподівано зробився тереном страшної довгої і впертої, кривавої боротьби... те, чого так трівожно ждали, прийшло гнівно й нагло. Братня боротьба розпочалася і червона кров стала окрасою сірого вуличного бруку...

Національне військо, яке що до сього виявило таку непевність, змішалось й легко відступилося з передмість, скупившись у центрі міста. Боротьба завязалася навіть близько центру міста, але тут військо наче пробудилося і дружим натиском відкинули червоних на їх позиції.

В центрі міста віяло незвиклим спокоєм. Всі державні й громадські установи спокійно провадили свою звичайну працю, а Центральна Рада готувалася до нової сесії і ждала приїзду своїх членів із Лівобережя. Через безконечні низки ріжних митарств, часто спід дула кріса, виривалися й прибували оборонці народа, аби тут сказати своє рішуче слово і знайти спільними силами шлях до визволення. Йшли сюди з міцною вірою в те, що знайдуть рятунок від руїни, але лиха доля судила так, щоби чаша терпіння була сповнена вщерть...

...Сумного й хмурного зимового вечораросло останнє. В пам'яті Лісчука зостався він назавжди. Жовтовато-каламутними плямами блимали в мряці великі, круглі, електричні ліх-

тарі, ліниво совчала по пішеходах безвиразна юрба, а в кафе чувся безжурний гомін байдужих до всього людей, коли він ішов з редакції до своєї домівки. Був стомлений і поспішався, щоб відпочити трохи. На душі було чогось надмірно важко, як не було навіть на осінніх полях Польщі, де два роки тому день і ніч ревли гармати і без кінця й краю виростали свіжі могили. Тепер той смертний привид руїни вітав над сим блискучим містом і він відчував його страшне дихання. Вуха ловило далеке торохтіння скорострілів і ті звуки западали в груди пекучим приском і полили все його нутро. На хвилинку зупинився, щоб ліпше почути, де саме стріляють, як раптом почув характерний свист летючого стрільна. Інстинктивно, як колись на польських полях, прихилився до долу і, почув ясно, як стрільно упало і розірвалося десь зовсім близько.

Відчув, як у грудях щось здригнулося і стислося серце.
— Починається!... — подумав про себе.

Прийшов до дому. Весь вечір сидів і прислухався до того шуму, що так владно зростав за вікнами.

Пригадувалися латишські бори, де були такі славні, міцні, темні й надійні землянки. Там, на кривавих полях, підчас гарматної хуртовини, можна було закрити очі, затулити вуха, закопатися глибоко в землі і так довіритися долі...

Тут же не сила мовчати, не змога сидіти зі закритими очима, бо гине давно вимріяна в душі й викохана в серці воля рідного народу...

Ніч довга і темна. — Була злоба і не було світла. — загасла враз електрика і стало моторошно. Прийшла зі свічкою господиня мешкання. Стала й зітхнула:

— Скажіть на милість Божу, що це діється?!...

Він щось таке відповів їй і вона, заспокоєна, пішла спати.

Сидів коло вікна, дивився на заграву пожежі десь на передмісттю і нетерпляче чекав ранку, щоби піти до тих, що можуть потребувати його допомоги...

Сидячи так, заснув і дивний сон йому приснився...

На площі святої Софії стояла жінчина — кольос і плакала. Чудна була собою: така велитенська і така безвладна. На її лиці, що так нагадувало лице його коханої мами, — глибокі зморшки, а в очах така туга безмежна, і така ніжність глибока... Навколо було тихо і ніхто не відкликався ні звідки, ніхто не спитався в неї — чого вона плаче?...

Камінна скеля під Богданом здригнулася і залізний кінь заїржав так голосно й пронизливо, як німецька сурма в курляндських лісах, де він колись сидів у брудній і затишній землянці. Прокинувся від чийогось голосу, який говорив до нього: »Вставайте!... на дворі щось страшне діється»...

Схопився з ліжка й кинувся до вікна. Те що побачив було жахливе. Вікна у всіх будинках були повибивані, а на пішеходах смутно блистіла шклянна луска. Десь із невідомих закутків роями вилітали кулі й скоростріли торохтіли — то десь із низу, з льохів, то з гори, з дахів. З центру міста долітали важкі вибухи стрілен. Коло воріт кожного будинку тулилися сумнівні людиці в московських картузах, які так настерливо кричали проти »буржуазної Ради«, і безупинно стріляли вздовж вулиці.

Коли стрілянина трохи стихла й сумнівні людиці посунулися вперед, він скоренько одягся й вибіг на вулицю, маючи замір пробратися до своєї редакції, або до білого будинку, де засідала Рада. Звертаючи з провулка на Володимирську, він почув за собою задихане:

— Стій!...

Зупинився. Підбіг злосливо-роздратований маляр. Той самий маляр, який ще не так давно брався творити »нове національне мистецтво«. Тепер його годі було взнати. Обвішаний набоями й гранатами, з австрійським старим крісом у руках, справляв більш огидне, ніж страшне вражіння.

— Зволоч!... — хrapів маляр, наміряючи до його грудий дуло кріса.

Лісчук зрозумів усе. Значиться, він тепер з червоними. Мститься за різницю поглядів, мститься за Зосю... звичайну, ресторанну панну, Зосю, яку він мав нещастя покохати...

— Ах, так?! — скрикує й обома руками хапається за витягнуте до своїх грудий дуло.

Кріс вистрілив і куля засвістала коло самого вуха. Лісчук з усієї сили потяг до себе кріс і той випустив його з рук.

— Назад, гречкосійнику! — закричав він дико до Лісчука, хапаючись за гранату. — Назад, а то...

І не докінчив. Не думаючи нічого й негадаючи, а так собі цілком просто і звичайно кріс у руках Лісчука піднявся високо вгору й важко опустився на голову маляра. Той тільки скрикнув, вимахнув руками й повалився на слизький брук.

— Що ви робите?! — почулося здалека.

Чув і нерозумів нічого. Підняв кріс ще раз і ще раз ударив його по голові. Той лежав з розбитим черепом і не рухався. Прибігла Зося.

— Що ви робите?! — закричала. — Тікайте скорше!...

Вони знову наступають!...

— Маляра вбив... — Яюсь чудно й тихо промовив він. — Товариша давнього...

Вона схопила його за руку й потягла за собою в напрямі Софійської Площі. Проти них сунувся з червоним прапором панцирний авто. Звернули під якісь ворота. Притулилися до стіни й так заціпилися. Знову з'явилися люди в картузах і знову заройлися кулі. Сиділи наче в полоні. Дивилися вздовж Володимирської, бачили, як рвалися над будинками Ради важкі стрільна і як широка вулиця вкривалася все новими й новими трупами. Коло воріт, де вони сиділи, двох червоних стягли на купу декількох трупів і, залігши за ними, безупинно стріляли в напрямку Ради.

Вже тоді, коли стало темніти, між людьми в картузах знялася незрозуміла тривога. Стали стріляти на всі боки й розбігатися по підвірях. Двох червоних, що стріляли із-за трупів, схопилися й зникли.

Несподівано на вулиці з'явилися діти Галицької Землі, Січові Стрільці. Йшли вони сміливо, просто серединою вулиці і ніхто з них не думав тулитися до міцно замкнених воріт.

Лісчук піспішно вийшов на вулицю. Зося вибігла слідом за ним. Зося, яка його кохала, була єдиним свідком того злочинства, якого він допустився сьогодні.

— Куди ти? — кричала до нього.

— До своїх!... — Почулася з півночі його відповідь.

— Щасть, Боже! — крикнула вона йому в слід і в відповідь на її щире бажання, гримнула десь близько-близько гармата.

Лісчук спішився до центру. Там уже лунало могутнє «Слава!»...

В сутіні ночі щось клекотало й ревло, все далі й далі відсуваючись від центру. А як о півночі, широким Хрещатиком струнко проходили сірі ряди і греміла пісня:

«А ми тую червону калину піднімемо,

А ми нашу славу Україну, гей, гей, розвеселимо»...

Так минала перша ніч великої боротьби, після якої прийшла довга низка страшних днів незабутніх...

1922 р., Лютий. Бережани.

Василь Соловчук

Чудо-Дива Великої Війни

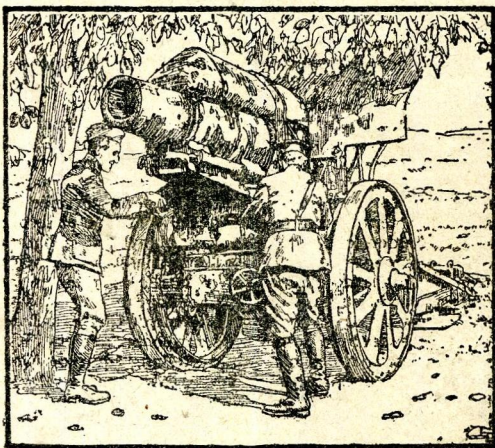
1. Серпня 1914 р. Якось дивно стало. І люди якби не ті. Що хвиля дивні вістки розходяться. Люди або якісь боязливі, або аж надто голосні; немає тихої мирної балачки.

Війна!!! Пішли всі. Немає людини, щоб чого небудь не стратила на війні. Про війну згадується всюди зі страхом, але всі до неї готуються. Бо війна для теперішнього людства, являється самотнім способом розраховуватися між собою. Так було, так є, так і буде!!!

А тепер дещо про ті дивні дива, страшні, але захоплюючі своєю величю:

1. Дива гармати

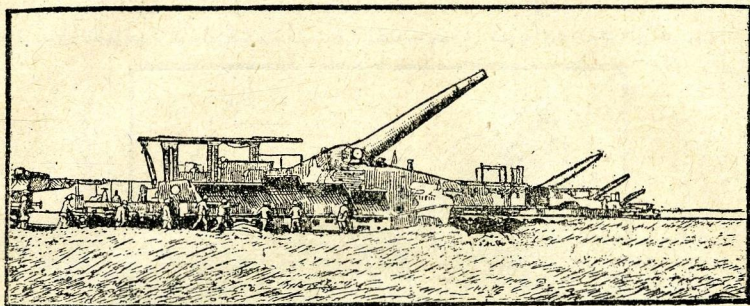
1914 рік. Серпень. Початок війни. Німецька армія машерує нестримно своїм правим крилом через Бельгію, щоби з півночі заатакувати Францію та відіізати її від моря — та

Німецька гавбиця добута Американцями
(кал. 21 см.)

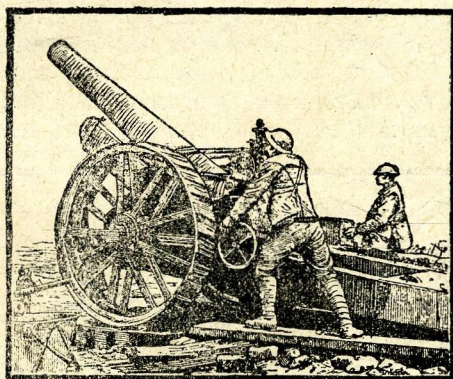
її союзниці — королевої моря — Англії. Маленька бельгійська армія не в силі здержати в чистому полі машеруючих під удар тамборанімецьких міліонових армій. Вона відступає над річку Маа. Всі мости через річку замикаються твердинями Л'єж (Літ-тіх), Юп та Намюр. Сама річка глибока та широка і Бельгійці гадають здержати поза нею Німців. Німці перейти річку мусять, щоби пройшовши її, залити собою всю Бельгію та північну Францію. Розкішні німецькі полки атакують фортецю Л'єж, але взяти її не вдається. Се триває сім днів. Аж нараз на осьмий день починається з нім. боку страшна гарматня стрільба і один за одним розсипуються в руїну залізно-бетонові бельг. форти, гребучи під собою хоробрих оборонців. Се підїхали грізні нім. 42 сантиметрові та австр. 30,5 моторові батереї. Твердиня Л'єж паде. Німці машерують далі і спинаються аж під найкрасшою в світі твердинею — Антверпією.

Нім. піхота нічого їй не вдіє. Підїзять нім. »Берти« та австр. »Мерзери« і один за одним падають форти Антверпії. Німці заливають майже цілу Бельгію. Паде Юп, паде Намюр. Із Бельгії залишається малесенька частина болотяної фляндрії. Ввесь

Французька 28 см. батарея

час перед війною держали Німці та Австрійці свої дива-гармати в глибокій тайні і аж тепер їх використали. Від двох стрілів нім. »Берти« розсипувалися в руїну найкрасші форти

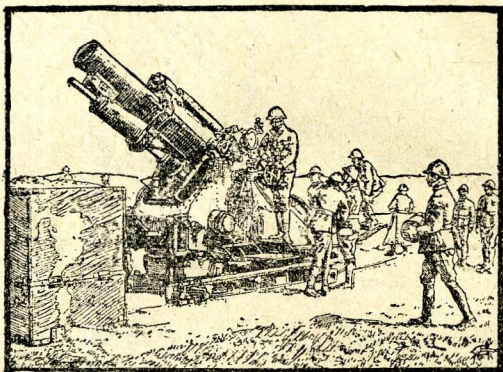
Англійська далекострільна гармата

— як Жіве, Мобеж, Ірсон, Ля Фер, Крепі, Ляон, Реймс, Шарновіль, Льонові і т. д. А перед самим кінцем війни придумали Німці диво-гармату що з околиць Ляону острілювала серце Франції — Париж. Се около 120 кт. воздушної дороги.

2. Барабанний вогонь

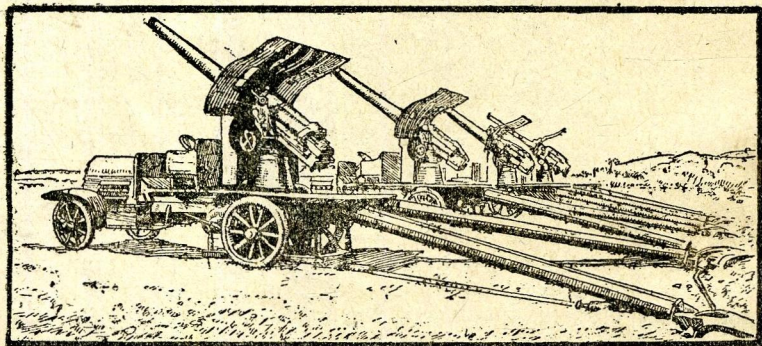
Чим дальше тяглась війна, тим більше сил висипала кожда із воюючих держав на фронт; дійшло до того, що на всьому протязі фронтів стояли майже рівні силою противники.

Серед таких обставин тяжко було котрому небудь з них пориватися на другого. Всюди покопано довжезні стрілецькі рови, обмотано їх дротами і один пильнував другого — щоб той його в чому не випередив. Та таке стояння моглоб тривати в вічність. Треба було ділати. Трудності були в тім, що кождий з противників, узброєний від стіп до голови, лише

Бельгійська тяжка гавбиця

ждав виходу другого, щоб його засипати градом куль і знищити. Тому перший франц. генерал Петен повзяв таку думку: А що, якби так на якимсь відтинку фронту зібрати величезну силу гармат і так засипати ворога вогнем, щоб з нього і сліду не стало. Подумано і зроблено. Перший раз над Соммою і під

Італійська батарея проти літаків (калібр 10·2 цм.)

Верденом згромаджено страшні маси гармат та муніції. Німецькі рови засипано градом стрілен так, що майже ніхто не остав у живих. На перших порах успіх був повний. Французи пішли вперед і лише з трудом вдалося Німцям аж у своїм запіллю їх задержати. Так повстав »Trommelfeuer« барабанний

вогонь, що від 1915 р. зачинав кожду битву на всіх фронтах. Французький та англ. барабанний вогонь трівав нераз тижнями. Вогонь сей нищив що правда ворога, але рівночасно давав Німцям знати, що в тому якраз місці буде битва і вони перед нею ще, добре підготовлювались до неї. За те Німці

Околиця по барабаннім німецьким огні у Франції

зробили 1918 р. 21. квітня таку штуку. В Пікардії у півн. Франції згуртували страшенну силу артилерії. В 2. год. рано зачали з неї вогонь, але такої сили, що за 4. години осягнули те, що Французи та Англіїці робили нераз тижнями. А що було на італ. або на рос фронті? Але се ще не останнє диво.

3. Гази

Найважнішою метою бою та війни є все повне знищення ворога. Бо лише вповні знищеному ворогові можна подиктувати свою волю. Рушниці, скоростріли, гармати, бомби і др. — нищили ворога, але ворог зарившись в окопи вперто держався землі і не виходив з неї. Придумали ще красше. А що якби так затроїти ворогові воздух, що ним він дихає і дихати мусить, се знищить його. Пускати для сього трійливі газы. Перші вжили газів Німці у Фляндрії під Іпром в 1915 р. Трійливими газами вдушено тоді кільканайцять тисяч Англіїців. На охорону проти газів заведено у всіх арміях газові маски. Уживалося газу спочатку в сей спосіб, що із наповнених, та вмурованих в землю збірників газу — випускалося його, а вітер ніс його дальше на ворога. Пізніше уживано

газу лише в гарматних стрільнях. Родів газу є декілька. Найгірші з них, бо смертельні після кількох лише віддихів, се так зв. «зелений хрест», «синій хрест III» (так значилися гарматні набойі із газом у Німців) та «жовтий хрест». Місцевості, остріляні газовою муніцією прим. «жовтим хрестом» являються для людини убійчими на протязі цілого тижня.

Крім газів для нищення ворога уживано також гарматних стрілен, які по експльоції творили страшенні хмари диму, через що закривали місцевість і давали стріляючому змогу творити поза хмарами диму — се що йому подобається. — Але і те ще не все.

4. Літаки

Ще перед самою війною були люди, що навіть не вірили — не готорячи вже про се, щоби бачили — літака. З початку війни вийшли армії в поле з дуже малою кількістю літаків. Але чим далше, тим більше почали бачити величезну боєву вартість літака. Головна вартість літака заключалася з початку лише в розвідці. Бо гордий воздушний птах мав змогу проглянути всюди там, куди не смів і найвідважніший чоловік. Але згодом почали вживати на війні літаків і до бою. З початку лише проти самих літаків — бо хто панував у воздуху, той мав у руках одно з найважливіших чинників війни — розвідку. Але чим далше почали вживати літаків і до боротьби на землі. Се було скидування бомб на військо, важні військові будівлі, залізниці, а то навіть на звичайні заселені міста, щоби нищенням міст руйнувати спокій мирних мешканців ворога, викликувати в нього неспокій, а далі і нездоволення. Зпоміж літаків вирізняються два основні типи: малі, легосенькі, дуже швидкі (200 кіл. на годину і більше) і більші, повільніші, але здібні унести більший тягар. Сі другі служили до ведення корисного набору, як: вибуховий матеріал, людей для обсервації і друге.

Для обсервації з місця уживано привязних бальонів-аеростатів — що стояли високо в воздуху — з них наглядали призначені до сього люди за ворогом.

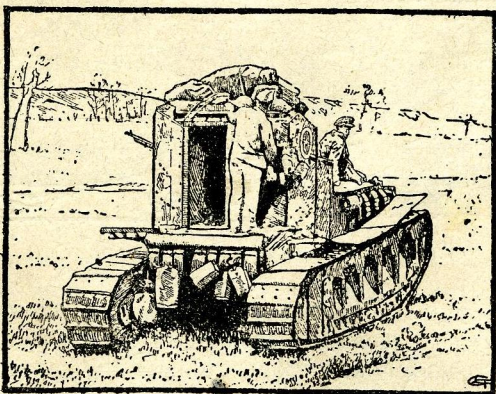
Літак, як такий, має ту невигоду, що він відносно не може далеко летіти ізза великого тягару бензини, яку мусить везти для свого опалу зі собою. В тій цілі придумано посередний тип літака-бальона, що силою наповненого в собі газу держиться в воздуху, а силою моторів несеться вперед. Оці посередні воздухоплави — найкрасші з них Цеппеліни — можуть брати вже навіть дуже великий тягар і вони власне виконували поїздки навіть через море, як прим. на Лондон, не говорячи про Париж, Ригу і т. д. — що більше, один Цеппелін вислали були Німці з воєнним матеріалом аж у Африку в свої кольонії — хоч правда сей полет скінчився нещасливо.

Є ще в уживанню літаки величезних розмірів головню в Італійців та Росіян (системи Сікорського), а тепер вже й у Німців (біля Кам'янця-Под. в 1919 р.) та вони ізза невеликої шкортості не були підчас війни в великому уживанню. Зате найбільшого ужиття і розвою підчас війни зазнали малі літаки. В 1918 р. уживано їх вже десятками тисяч головню на західному фронті і то до боротьби на землі для нищення навіть ворожої піхоти підчас наступів. А тепер говориться вже таке, що головні бої будуть шкестися лише в воздуху.

5. Підземна війна

Та не лише на землі й над нею йшла війна. Винахідливий людський дух пішов і в підземелля і там повів війну також. Вже згадувано було, що як один так другий з противників обдротувавшись взаїмню від себе, узброєні від стіп до голови лише ждали один на другого, щоби себе знищити. На землі не можна було, тож пішли під землю. На найбільш важких відтинках фронту копано глибоку криницю. Зі сеї криниці прокопувано в сторону позиції ворога підземні хідники. Коли сі хідники дійшли вже аж під самі позиції ворога, тоді наповнювано їх вибуховими матеріялами. Таких хідників копано в різних місцях богато. Коли вже все було готове, тоді запалювано нагромаджені в хідниках вибухові матеріяли і ворог живцем летів у гору, залишаючи на землі нужденні купи мяса. Найславніші такі підземні бої відбувалися на західному фронті у Фляндрії на нім.-англ. відтинку Messines-Wytschacte, де одного разу вилетіло у воздух аж 19. величезних мін. Але і в нас, у Галичині ведено сю війну прим. коло Бережан на славній Лисоні (висота 348), або в Конюхах Береж. повіту. і т. д.

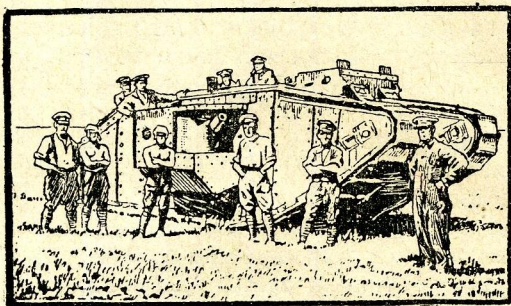
6. Танки

Англійський поспішний танк

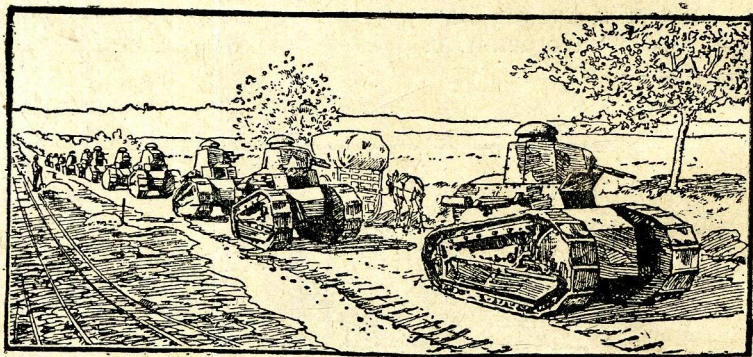
Королевою війни була, є і буде все піхота. І за для неї передовсім видумувано найрізноманітніші способи, щоби її найбільше в ворога знищити і щоби свою найбільше заощадити.

Доки гремить лише артилерія, — то се не найгірше. Кріза і найбільше напруження наступає тоді, коли на побоевище вийде сірий, обдертий, брудний але гнівний піхотинець.

Англійський тяжкий танк

Проти нього і на нього паде тоді зі сторони оборонця весь вогонь артилерії, мінометів, гранатометів, літаків, скорострілів, рушниць, ручних гранат, газів і т. д. Щоби отже в цьому найважливішому моменті заощадити свою піхоту пущено в рух машину танк. Це автомобіль величезної сили, що місто коліс які на полі дуже стрягнуть, має на собі широкі залізні пла-

Танки Ренольта в дорозі на фронт

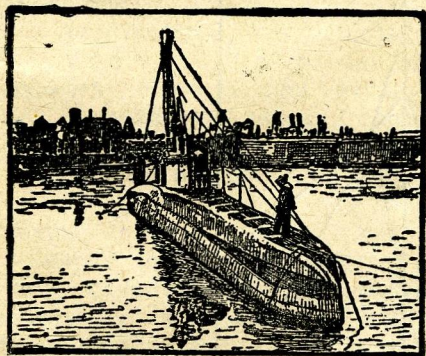
щі-паси, які порушаються довкола цілого туловища вперед, а через те несуть вперед і цілу машину. Ціла машина грубо обпанцирена і озброєна скорострілами та гарматами. Коли отже підходить найважливіший момент бою, наступ піхоти, то перед нею пускають танки, а аж за ними скриваючись іде

піхота. Найбільший тягар бою паде на танки, а піхота — вже сам чоловік, бере тоді пройдене танком поле в посідання.

Танків було два роди: з початку був дуже великий і тяжкий англійський, що робив всього 8 км. на годину або й менше; через те дуже багато нищила їх німецька артилерія. Але вже в 1917 р. пущено перший раз під Камбре (у півн. Франції) малі, легкі, скорі танки, що робили на годину до 15 км. І танки головно рішили війну на некористь Німеччини, яка ізза браку матеріялу не могла собі на них дозволити.

7. Підводні лодки

Головною метою війни, як вже згадано, являється нищення і знищення ворога. Знищення се йде різними шляхами: На землі, над землею, під землею і на морі. Зупинимось над останнім. До всякої війни ведено війну на морі кораблями, які озброєні в тяжкі, далекострільні гармати — нищили себе

Німецька підводна лодка

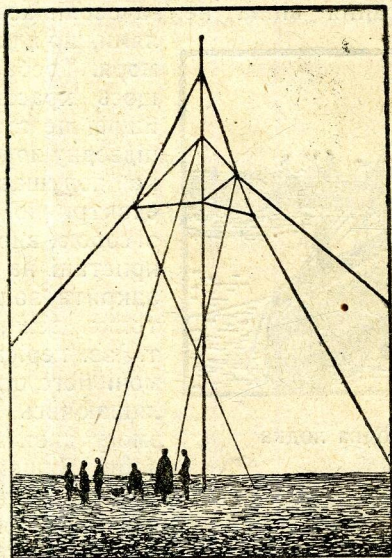
взаємно. Але остання війна не задоволилася самими кораблями, що пливуть по поверхні моря. Треба було придумати щось краще, аби нищення йшло ще гладше. Придумане підводну лодку. Підводна лодка порушається при допомозі електричної енергії, яку бере зі собою, вирушаючи із рідної пристані на море. Вся вона закрита зо всіх сторін, крім тонкої вежі, в якій міститься т. зв. періскоп, що при допомозі його підводна лодка залишаючись під водою, має змогу дивитися на поверхню моря. Лише періскоп вистає

понад воду. Однак коли цього треба, то ціла лодка із періскопом тоне в глибину, і з неї не має на поверхні моря ні сліду. Узброєна підводна лодка в торпеди, — се великі набой, страшної вибухової сили, які викидає підводна лодка на ворожий корабель; крім цього має ще одну легку гармату, якою покористовується лише в надзвичайних випадках. Звичайно її зброя, се торпеда. А воювали підводні лодки ось як: Коли підводна лодка загляне де на поверхні моря ворожий корабель, то занурюючись чим раз глибше під воду, пливе далше під водою в напрямку ворожого корабля. Якщо вона вже зблизилася на таку віддаль від корабля, що може випустити на його торпеду, (около 500 м.) то стріляє під водою торпедою. Одна торпеда нищить звичайно найбільший навіть військовий корабель, хіба що недобре в нього попаде. Війна підводними човнами

безпощадна, немає в ній полонених; все з поціленою торпедою корабля звичайно гине. Найбільше вславилися в великій війні підводними човнами Німці, що на протязі цілої війни були пострахом моря.

8. Радіотелеграф

Дуже важна річ на війні — се передавання наказів, відомостей, звідомлень; телеграф, телефон, ордонанси та їздиці полагоджували се в попередних війнах. В останній війні примінено ще бездротний телеграф, т.зв. радіотелеграф, винахід італ. інженера Марконі. Основа радіотелеграфу полягає в тому, що воздух оказався здатним до передавання електричних хвиль. Хвилі сі, висилає т.зв. «надаюча стація» при помочі відповідних апаратів та будівлі. Відбирає їх із воздуха т.зв. «відборча стація» із відповідними уладженнями. Відбираюча стація дістає сі лучі як голосові знаки в апараті подібнім

Радіо-стація

до телефонічного, причому з тих звуків, подібних до телефонічних сигналів, складена азбука Морз'ого. Примінення радіотелеграфу було на західному фронті дуже велике, так що кождий курінь на позиції, мав маленьку відборчу стацію. Тепер після війни вживається радіотелеграфу в дипломатичній службі, пресовій, торгівлі та промислі для скорого передавання відомостей. Найбільші стації радіотелеграфу є в Науен коло Берліна та на вежі Айфля в Парижі. Хвилі радіотелеграфу сягають дуже далеко, прим. з Нью-Йорку через Океан до Європи.

Леонід Чайка

К р а д і ж к а

(зі спогадів повстанця)

Одужавши, ми вдвох полями, лісами й проваллями діставалися до своїх.

Навколо нишпорили невеликі большевицькі відділи і легіони агентів. Приходилося не з медом. Часто були голодні й холодні, бо не всякий раз було можливо зайти в село, щоб не попастися.

Попастисяж було небезпечно тим більше, що при мені були важні большевицькі накази і цікаві відозви та газети.

Мій товариш у дорозі, козак-повстанець Іван Мудрак, уже літній чоловік, всю дорогу говорив, жартуючи з того, що я несу «цілий оберемок газет»: «Ліпше було забрати оті вареники, що ми не доїли на хуторі, та й неслиб, а тепер пригодилисяб».

Дивиться на мене і сміється.

Мене не гнівили балачки Мудрака, навіть не все я добре розбирав з того, що він говорив.

Я дивився на високий спіючий хліб.

Гарні були жита й пшениці в 19 році! В чоловічий ріст і висні, рівні й густі, як стіна.

Люблю поле, коли спіє хліб. Люблю, коли невеликий вітерець хвилює отсе море хліба. Коли придивишся до кожної стебелини зокрема, то здається, що вона думає тяжку смутну думку: схилить свою голову-колос, знов підійме, гляне в степ, мабуть згадає про жнива і знову покірливо схилиться перед гіркою долею своєю...

А в мене, людини, серце обгортає велика радість і надія. Хочеться зрозуміти таємне шепотіння хліба, а перед степом, рівним, широким, величним в своєму гарному, жовто-зеленому багатому вбранню, хочеться схилити голову.

Чи є що красше і миліше від степу, спіючого хліба і синього неба? Хіба можна його не любити?..

Люди!.. вийдіть у поле, коли спіє хліб, розгляньтеся навколо і залиштеся з такими намірами й думками, які при сьому займуть місце в вашому серці. Тоді буде всім добре й гарно жити...

— «Ви їсти не хочете?» перебиває мої мрії Мудрак.

— «Що? Їсти?.. Хочу,» кажу я.

— «Ходімо-попоїмо,» сказав він і звернув з дороги на межу.

Я також пішов з ним по обміжку.

Скоро Мудрак махнув мені рукою і сів. Я також сів.

— «Я зараз повернуся, а ви почекайте,» сказав тихо він і згинці пішов далі.

Я нічого не розуміючи став і почав дивитися в той бік, де сховалася постать Мудракова.

Місцевість була спадиста і від мене ген трохи в долині якийсь селянин косив траву. Стояв віз і паслись коні. І я бачив, як Мудрак, коли дядько відійшов від воза, згинці підійшов до воза, щось узяв і скоро кинувся назад до жита.

Ну мені вже ясно стало, що він украв у дядька торбу з хлібом.

Я не знав, чи мені гніватися на Мудрака, чи їсти хліб, який він принесе, чи одібрати і занести його дядькові.

Підійшов Мудрак до мене і не кажучи ані слова вийняв гарну паляницю, сіль, сало й зелену цибулю. Паляницю переломив, а сало розрізав пополювині і почав смачно заїдати. Я також мовчки взяв свою пайку і також став їсти. Скоро від усього лишилися спомини і зелені кінці цибулин.

— »Ну а тепер, каже Мудрак, дайте зо дві газети, я положу в торбу й занесу — нехай прочитає, як схоче їсти«.

Я дав дві чи три газети большевицькі й одну нашу, повстанську жовту листівку.

Після сеї операції Мудрак зав'язав торбу і поніс до воза.

Не встигли ще ми вийти зі жита, як почувся коло воза дядьків голос (він гукав видно сусіда).

— »Кіндрате, а йди но сюди!«

Ми спинились і стали.

— »Чого?« відзивається Кіндрат.

— »Ти не бачив, хто був у мене коло воза?«

— »Ні, не бачив, а що?«

— »Та от, хтось хліб забрав із торби«.

— »Може, собака« відповідає Кіндрат.

— »Та ні! бо замісто хліба напхав повну торбу газет«.

— »А щож там пише?« питає Кіндрат і голосно сміється.

— »Пише зверху, каже дядько, пролетарі всього світа соединяйся...«

— »Коло твоєї торби«, додає Кіндрат і сміється ще голосніше.

— »А осе друга мала жовтенька, гарно пише, провадить далі дядько, і щоб я зловив отсього товарообмінщика, то я б йому зробив те, що пише оця мала листівка«.

— »А краму, гасу і солі не дали?« питає Кіндрат і все сміється.

— »Дали так, як і тобі в осені за пшеницю!« відповідає покривджений дядько.

В сей час підійшов Кіндрат близько воза і, що вони говорили далі, ми вже не чули.

Антін Дівнич четар УСС.

В Житомірі

(Начерк із побуту У. Г. А. в 1919 р.)

Сильна передня сторожа 3. галицької бригади станула одного серпневого полудня на мості на Тетереві, око в око з чимсь неожиданим і досі невиданим. Церковні процесії, депутації з прапорами, жидівська депутація з торою — дальше непроглядна юрба всякого народу. На кінці моста тріумфальна брама з написю: »Хай живе Самостійна Українська Республіка.« Командантові сотникові Вінтоникові підносять хліб-сіль, цілу сторожу засипують квітами. Й у народа й у війська видко густо сльози на очах...

Так стрічав Житомир Українську Галицьку Армію.

»Гей, брате, мене зустрічали хлібом-сіллю, з торою проти мене вийшли!« — завіряв неоцінений комік четар Олександр Мішкевич тих, яким не судилося бути в передній сторожі, а які розпитували цікаво про зустріч.

Передня сторожа розійшлася стежами по місті. Всюди витали їх оваційно. Але Житомир хотів дождатися і самої армії.

Ціла бригада прийшла пізно в ночі. Змучені смертельно, запорошені, голодні, але з бадьорою пісню влилися сотні за сотнями в столицю Волині. Задзвеніли о брук копита, задудніла під гарматами земля.

Ніч, козацька ненька, закрила всі щерби в рядах сього многострадального війська. Не видно, що тут то там в рядах обережно ступає босий, а там криючись стидливо в чвірках світить стрілець, а іноді й старшина голим тілом.

Через ніч Житомир змінив свій вигляд. На вулицях появилися обивателі та пані в гарних, повитяганих із різних закармків, строях. В склепах появилися різні, невидані давно річі, інколи продуднів вулицями і трамвай. А вулицями ходять галицькі жандарми й бережуть ладу.

Через декілька днів появилися на вулицях міліціонери в »мазепинках«^{*)} із малиновим дном, а на переді як відзнакою синьо-жовтим щитиком.

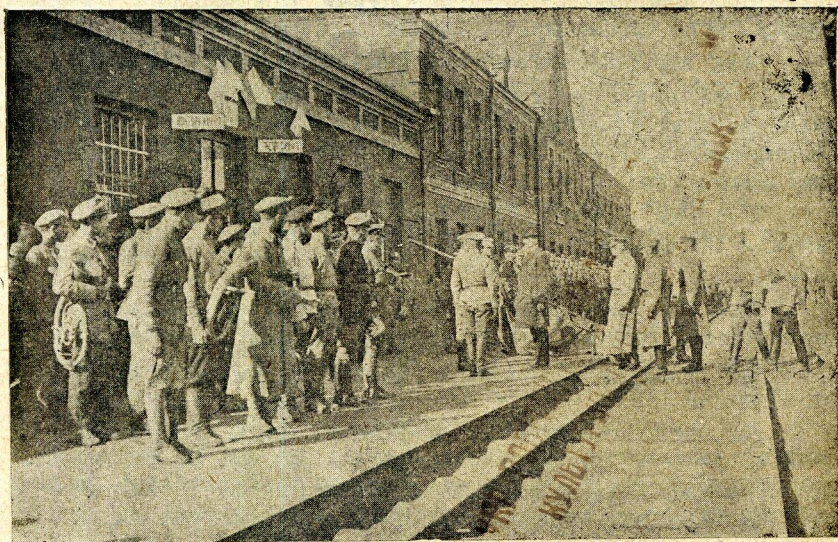
Чим дальше Житомир прибирає нормальний вигляд. Всі дякують Богу, що спас їх від »товаришів«^{*)} та згадують їх панування, як страшний якийсь сон.

Кого не спитатиб, як жилося з большевиками, всі відсилають до »чека«^{*)} подивитися.

^{*)} Шапки крою У. С. С. — пізніше приписана в цілій армії.

»Що воно таке? — дивується галицький старшина чи стрілець та йде до школи коло собору, де та сама »чека« містилася. Але там уже стоїть галицька стійка та допускає до середини лиш за дозволом команданта сторожі, старшини. Входимо. Вже в брамі вдаряє сильний трупячий сопух. На подвір'ю колає гурт робітників у кількох місцях та витягає одного за одним трупів різного полу й віку. Ось сильний великий мущина зо сталевими мушкулами, там хлопець, ось жінка. Осібно складають трупів із розірваною до непізнання головою.

На подвір'ю мала офіцина з пивницею. З пивниці бе такий сильний сопух, що треба добре зібрати себе до купи, щоби ввійти до середини... Калюжі крови, ще й досить свіжої,

Привітання Диктатора на стації в Бердичеві 1919 р.

ціла долівка й стіни червоні. Ту кусники людського черепа, там кусні мозку на землі, ось тут на стіні.

Вискакуєш перед жажливим привидом кровожадного хама, що з кута темної пивниці витягає до тебе руки, щоб і тобі розірвати череп.

І знов між ямами з трупами.

Пане, се вони стріляли розривними кулями. Я живу зараз тут за парканом, то й нераз виділа. Стріляв якийсь жидок. Випав раз комусь мозок, то він його копнув та каже: »І на що йому того телячого мозку?... А там, пане, на дереві бачите — гачок. Жінок вішали за коси там і знущалися...?

Над пивницею довга кімната з решіткою на вікнах. Там їх держали на зарізь. На землі якісь папері. Піднимаю й чи-

таю: »Чрезвычайная комісія по боротьбе с контрреволюціей, саботажем і спекуляціей.« — Ага, так от що вона ся славна чека» чи »чрезвычайка.«

»Так тут був суд? Судили контрреволюціонерів, саботажників і спекулянтів? — питаю якогось робітника.

»Який там, пане, суд! — каже ломаною українською мовою. »Три євреї дві єврейки, якісь там каторжники кацапи — тай ціла чека. Зробить єврейчик із міста якийсь донос, арестують, составляють протокола, помучать — тай у підвал, а там — видите!«

Замовк, але за хвилю знов палко говорив.

»А які вони контрреволюціонери та спекулянти. От сей великий, то робітник, перший наш організатор при мартовій революції. Але не хотів стати комуністом, то йому й амінь. А ось дальше український офіцер; селянський син; витягли хворого з лічниці та розстріляли, а там старий, божевільний зі страху генерал. А вже за що нищили дітий та жінок — то Господь один знає... А єврея ні одного немає, хоч добули сих нещасних 76!...«

Перед школою величезна товпа. Сторожа пускає по одному розпізнавати трупів. З подвіря лунає плач, голосіння, проклони, розпука. Народ обліпив всі дерева, паркани, виліз на сусідні дахи. Всюди чути зловіщий шум, злющі погляди, скрегіт зубів... »Вони, вони винні« —

До галицьких стрільців підходять якісь людиці та шепчуть: »Се все євреї наробили! Але, якби нічого, сидять собі в гарних хатах, гарно вбираються, а ви й ваші офіцери як ходите?«

Команда Корпуса назначила похорон жертв чрезвычайки на неділю 22. серпня. На мурах міста появились її оголошення, що проти всіх, хто буде намагатися порушити публичний спокій, виступить команда всіми стоячими до розпорядимості середниками.

Нависла погромна, атмосфера...

В неділю рано побачив Житомир давно невиданий почесний похід 3. бригади перед командантом II. Корпуса Вольфом при повороті з полевого богослуження. А по полудні виляг весь корпус на вулицю. Тісним кордоном стояла довкола будинку чека, з добутими шаблями корпусна кіннота, а на вулицях 3. і 7 бригада. Скоростріли готові в сусідних вулицях, артилерія також. Старшини всюди верхом на місцях.

Похорон відбувається в найкрасшому порядку. Галицька залізна карність не допускає до жадних безпорядків і многотисячна юрба спокійно розходитьсь домів.

»Слухай, Ольку! — питаю четара Мішкевича, який приговорює до свого »румака« та викликає вибухи сміху. »Поясни мені — тиж був у Росії — отсе божевілля.«

Він подивився на мене, щиро засміявся та аж по хвилі поважно сказав:

»Се, друже, вина й кара російської інтелігенції. Дописалися до того, що жмінка професійних революціонерів має право захопити владу над безобличною масою та насильством вести її до щастя. Большевики се останнє слово російської революційної ідеології... Диктатура, друже, пролетаріату!... Я ще їх можу зрозуміти, але як пояснити собі те, що люди даються так нищити. В Києві по першому відвороті української армії розстріляно 5.000 самих офіцерів. Якби ті п'ятитисяч були взяли за зброю і допомогли українській армії, то з большевиків булоби тоді і сліду не стало!»

Мені чомусь став перед очима жидок, як то він із огидою копає »телячий« мозок...

*

*

*

Тяжко окрівавився II. український галицький корпус та позначив свої сліди густими могилами старшин і стрільців — намагаючися згідно з наказом зайняти Коростень.

Під напором інтернаціональних червоних полків відходив, крок у крок відбиваючися від нахабного ворога, на південь, на Житомир.

Станув на короткий віддих на північ від Житомира на лінії Черняхова. — Старшини і стрільці по черзі їздили до Житомира поладнати різні орудки, поглянути до театру, тощо...

В вечері залягає на вулицях тьма кромішня. Вулиці неосвітчені. Лиш на Бердичівській вулиці бе з вікон мійського казина стовпами електричне світло. За ним несуться в п'їтьму дрібні голосні звуки гопака. Сьогодні український баль...

Дзвонячи острогами входять із п'їтьми в смугу світла та прямують у двері казина дві постаті. З одягу, зброї, обсмалених, здорових лиць видко зразу, що се галицькі старшини-фронтовики.

»Подивимося, як народ танцює! — кидає один із них та цікаво заглядає з кімнати в кімнату. В буфеті декілька галицьких старшин, блискучо прибрані пані та паничі. Ціни на буфеті страшно високі.

»Не для нашого брата четаря, чи поручника. Ходім даліше!»

Сходами до гори й у долину, по коридорах, по всіх кімнатах ходять гарноприбрані пари. Ось якийсь у військовому вбранні давньої російської армії з Георгієвським хрестом. Там інший — з острогами. Голосно сміються, голосно говорять. Богацько »на общепонятном языке.«

До двох підходить ще один фронтовик. Обидва витягаються.

»Погано, панове товариство! — кидає новоприбувший, витягаючися. — Треба нам як найскорше вертати до полку, бо його на місці певно вже не застанемо. Червоні йдуть вже трьома кольонами на наш фронт. Київ наші стратили й стоять у боях із Денікіном. Від Одеси пробивається, лишена там під час походу на Київ, 14. большевицька армія і от-от впаде нам на голову...«

Поникли важко зажурені голови...

Сходами поволіклися на гору. Там у кімнатах знов повно пар, ллється сміх, стоїть голосний гамір. В декотрих кімнатках темно. Звідтіля чути притишений, свистячий шепіт.

Команда 2 бригади

Стали на балконі великої салі. Там гремить орхестра. Саля танцює, скаче, вигукує, переливається всіми красками. Сотки пар несуться в шаленому танку, крутяться, штовхаються, мішаються...

Фронтовики летять думками там на північ. Кожній із них бачить у пільмі та холоді осінньої ночі галицького молодого стрільця. Він обдертий, зголоднілий, виснажений походами та боями. Опершися на кріс впливається зором у пільму, зорить за ворогом, а вухом ловить кожний шелест. А душа його блукає ген далеко за наїженою стіною ворожих багнетів

на Збручі в садочку своєї милої, під хатиною родичів. — Що буде з ним завтра? Чи не впаде жертвою лютої зарази, яка вже проріджує ряди? А може від ворожої кулі?... Тихою ходою наближається на контролю старшина. Кинув декілька коротких питань, сів на землю й собі задивився в зоряне небо. Не має що говорити. Кожного стрільця знає, знає всі його болі, сподівання.

»А завтра, пане четар, знов назад?»

»Мабуть«...

»Як довго то буде й куди?» — пита важко стрілець, хоч знає, що четар відповіді йому не дасть...

А саля клекотить. Ллється сміх, гремить оркестра.

На галерію вступає високий мущина в військовому одязі з відзнаками старшини місцевої міліції на ковнірі. Один із фронтовиків здоровкається.

»Ви, пане отамане, в міліції? — питає з іронічною усмішкою.

»Та я бачите приїхав формувати частину, але поки що мушу тут... Вибачте сейчас...«

»Се Данченко**») — пояснює фронтовик по виході міліціонера. Як ви ще про його не чули, то ще вчуєте. За часів Центральної Ради був у Військовому Міністерстві, потім бачив я його в Станиславові «викрадженого» Коновальцем від «Дніпровців», то є того корпусу чи дивізії, що перша заняла від гетьманців Київ. Він був їхнім командантом, як оповідав. Се ся сама дивізія, що потім виступала зі Зеленим в Трипіллію. А тепер він... міліціонер!«...

Затих і понурив голову. Здивовано гляділи на його два інші.

»Ходім! — зірвався він — а то... Як пірву револьвер та гримну в салю всіх десять!... От у хрестах і острогах, а ми за їх кервавимось. Ми вже охляли, то вони очікують іншого спасення! Від Денікіна... Щоб лиш за печею сидіти!...«

Зійшли сходами на вулицю та пірнули в темряву. За ними летіли звуки оркестри та гук салі... На вулиці мірним кроком ходить галицька стійка...

В кілька днів пізніше галицькі війська під напором червоних дивізій із півночі та дивізій 14. армії зі сходу опустили Житомир та відійшли на Бердичів.

Над Житомиром скаженіючи від жадоби месті вискалив людоїдні щелепи червоний терор.

**) відомий із фіналу отаманщини в падолисті 1920. в Любарі,

Микола Мельник

Дефіляда

Через місто, по камінню
Йде охоча дефіляда:
Кожде серце у горінню,
Кожда думка така рада!...

Полковники, отамани
Стоять мовчки тай міркують,
А стрільці пливуть рядами
Стрійно, стрійно в даль мандрують...

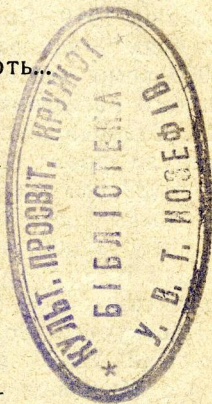
Цупко бють о камінь ноги,
Грає сурма, то голосить...
— Гей, дивіть мами-небоги
Скільки босих, скількиж босих!

А там далі — чути громи,
Розриваються шрапнелі; —
А рядами йдуть сіроми
Босі, босі й без шинелі.

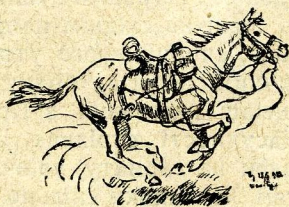
Йдуть, як хвилі бистрі, рвучі, —
І дивуються їм люди:
Гей степи, лани цвітучі, —
Що то буде, що то буде?..

Через місто по камінню
Йде охоча дефіляда:
Кожде серце у горінню
Кожда думка така рада

Над широкими степами
Стяг стрілецький... рідна мова...
Стрійно йдуть стрільці рядами
Йдуть на Київ, зпід Львова!...

Проскурів, 28/7 1921

Сот. пр. д. ген. бул. К. Купчанко

Армійна група ген. Кравса в наступі на Київ в серпні 1919 року

(карта 1 : 200.000)

Перехід Укр.-Гал. війська через Збруч був покінчений 17 липня 1919. Приділений їм простір до відпочинку по тяжких боях і походах в Галичині був так малий, що понад 90.000 армія ледви могла дихати, а завдяки відношенню тамошнього населення не мала навіть з чого як слід прожитися. Становище прямо невиносиме тим більше, що більшаки втиснули фронт Дієвої Армії (Великої України) аж під Дунаївці (22 км. на північний схід від Кам'янця), загрожуючи тим самим і деяким частинам Укр. Гал. Армії.

Щоб відкинути більшаків, кинуте в бій 19. VII. 1919 бригади II. Укр. Гал. Корпусу, які поніс боєвий успіх в протязі шістьох днів побідосно по 70 кілометровім просторі аж до Проскурова (26.VII), а в дальшім розвою операції до Житомира (21.VIII.) і під зал.-дор. узол Коростень (80 км. на північ від Житомира (31.VIII).

Для вихіснування первісної стратегічної удачі в просторах положених дальше на схід, готовилося великоукраїнське командування ужити також прочі два Гал.-укр. корпуси. При сій нагоді пропонувала генеральна булава укр.-гал. військ звернути головні боєві операції в напрямі на південь з метою опанування м. Одеси, а не Києва. Побіч військово-політичних причин наведено тоді в першій черзі військово-землеписне положення Херсонщини, яке уможливило б при багатстві набутку сеї області оперти крила оперуючих армій о Чорне Море та Дністер з пристанею Одеса в задах, як отвором в світ і рівночасним осередком всіх запільних установ. Чуття, а не розсудність і далекий політичний зір великоукраїнського командування з «високоученими військовими знатоками» і державними мужами на чолі рішило наступати на Київ.

По короткім гуртуванню військ в районі Деражня-Ялтушків-Заміхів-Курилівці Муровані рушили I-ий і III-ий Укр. Гал. Корпуси 6.VIII. в північно-східнім напрямі. Мимо пригноблення укр.-гал. стрільця, спричиненого утратою тіснішої вітчизни, умучення, фізичних недогід, браку одіння та взуття, неприхильного відношення населення в Призбручю та Подністровю та врешті відсутності стрілива (пересічно 20 набоїв на стрільця і 40 стрілен на гармату) увінчався перший натиск на більшаків заняттям Жмеринки спільно з 6. запор. дивізією, Браїлова (9 км. на північний схід від Жмеринки) і Винниці.

I. Укр.-Гал. Корпус				III. Укр.-Гал. Корпус				Запорізьський Корпус											
7. VIII.	8. VIII.	10. VIII.	16. VIII.	17. VIII.	18. VIII.	19. VIII.	21. VIII.	23. VIII.	24 VIII	28. VIII	29. VIII.	30. VIII.							
Жмеринка	Жмеринка	Браїлів	Денисівка	Винниця	Катинівка	Калинівка	Кордлівка	Калинівка	Голендри	Козятин	Жидівці	Романівка	Фастів	Кожухівка	Ясногородка	Кожухівка	Заріччя	Святошин	
.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	
Остає залог. м. Бердич.				Винниця				Калинівка				Козятин				Жмеринка			
Остає залог. м. Бердич.				Винниця				Калинівка				Козятин				Жмеринка			
Остає залог. м. Бердич.				Винниця				Калинівка				Козятин				Жмеринка			
Остає залог. м. Бердич.				Винниця				Калинівка				Козятин				Жмеринка			
Остає залог. м. Бердич.				Винниця				Калинівка				Козятин				Жмеринка			
Остає залог. м. Бердич.				Винниця				Калинівка				Козятин				Жмеринка			
Остає залог. м. Бердич.				Винниця				Калинівка				Козятин				Жмеринка			
Остає залог. м. Бердич.				Винниця				Калинівка				Козятин				Жмеринка			
Остає залог. м. Бердич.				Винниця				Калинівка				Козятин				Жмеринка			
Остає залог. м. Бердич.				Винниця				Калинівка				Козятин				Жмеринка			
Остає залог. м. Бердич.				Винниця				Калинівка				Козятин				Жмеринка			
Остає залог. м. Бердич.				Винниця				Калинівка				Козятин				Жмеринка			
Остає залог. м. Бердич.				Винниця				Калинівка				Козятин				Жмеринка			
Остає залог. м. Бердич.				Винниця				Калинівка				Козятин				Жмеринка			
Остає залог. м. Бердич.				Винниця				Калинівка				Козятин				Жмеринка			
Остає залог. м. Бердич.				Винниця				Калинівка				Козятин				Жмеринка			
Остає залог. м. Бердич.				Винниця				Калинівка				Козятин				Жмеринка			
Остає залог. м. Бердич.				Винниця				Калинівка				Козятин				Жмеринка			
Остає залог. м. Бердич.				Винниця				Калинівка				Козятин				Жмеринка			
Остає залог. м. Бердич.				Винниця				Калинівка				Козятин				Жмеринка			
Остає залог. м. Бердич.				Винниця				Калинівка				Козятин				Жмеринка			
Остає залог. м. Бердич.				Винниця				Калинівка				Козятин				Жмеринка			
Остає залог. м. Бердич.				Винниця				Калинівка				Козятин				Жмеринка			
Остає залог. м. Бердич.				Винниця				Калинівка				Козятин				Жмеринка			
Остає залог. м. Бердич.				Винниця				Калинівка				Козятин				Жмеринка			
Остає залог. м. Бердич.				Винниця				Калинівка				Козятин				Жмеринка			
Остає залог. м. Бердич.				Винниця				Калинівка				Козятин				Жмеринка			
Остає залог. м. Бердич.				Винниця				Калинівка				Козятин				Жмеринка			
Остає залог. м. Бердич.				Винниця				Калинівка				Козятин				Жмеринка			
Остає залог. м. Бердич.				Винниця				Калинівка				Козятин				Жмеринка			
Остає залог. м. Бердич.				Винниця				Калинівка				Козятин				Жмеринка			
Остає залог. м. Бердич.				Винниця				Калинівка				Козятин				Жмеринка			
Остає залог. м. Бердич.				Винниця				Калинівка				Козятин				Жмеринка			
Остає залог. м. Бердич.				Винниця				Калинівка				Козятин				Жмеринка			
Остає залог. м. Бердич.				Винниця				Калинівка				Козятин				Жмеринка			
Остає залог. м. Бердич.				Винниця				Калинівка				Козятин				Жмеринка			
Остає залог. м. Бердич.				Винниця				Калинівка				Козятин				Жмеринка			
Остає залог. м. Бердич.				Винниця				Калинівка				Козятин				Жмеринка			
Остає залог. м. Бердич.				Винниця				Калинівка				Козятин				Жмеринка			
Остає залог. м. Бердич.				Винниця				Калинівка				Козятин				Жмеринка			
Остає залог. м. Бердич.				Винниця				Калинівка				Козятин				Жмеринка			
Остає залог. м. Бердич.				Винниця				Калинівка				Козятин				Жмеринка			
Остає залог. м. Бердич.				Винниця				Калинівка				Козятин				Жмеринка			
Остає залог. м. Бердич.				Винниця				Калинівка				Козятин				Жмеринка			
Остає залог. м. Бердич.				Винниця				Калинівка				Козятин				Жмеринка			
Остає залог. м. Бердич.				Винниця				Калинівка				Козятин				Жмеринка			
Остає залог. м. Бердич.				Винниця				Калинівка				Козятин				Жмеринка			
Остає залог. м. Бердич.				Винниця				Калинівка				Козятин				Жмеринка			
Остає залог. м. Бердич.				Винниця				Калинівка				Козятин				Жмеринка			
Остає залог. м. Бердич.				Винниця				Калинівка				Козятин				Жмеринка			
Остає залог. м. Бердич.				Винниця				Калинівка				Козятин				Жмеринка			
Остає залог. м. Бердич.				Винниця				Калинівка				Козятин				Жмеринка			
Остає залог. м. Бердич.				Винниця				Калинівка				Козятин				Жмеринка			
Остає залог. м. Бердич.				Винниця				Калинівка				Козятин				Жмеринка			
Остає залог. м. Бердич.				Винниця				Калинівка				Козятин				Жмеринка			
Остає залог. м. Бердич.				Винниця				Калинівка				Козятин				Жмеринка			
Остає залог. м. Бердич.				Винниця				Калинівка				Козятин				Жмеринка			
Остає залог. м. Бердич.				Винниця				Калинівка				Козятин				Жмеринка			
Остає залог. м. Бердич.				Винниця				Калинівка				Козятин				Жмеринка			
Остає залог. м. Бердич.				Винниця				Калинівка				Козятин				Жмеринка			
Остає залог. м. Бердич.				Винниця				Калинівка				Козятин				Жмеринка			
Остає залог. м. Бердич.				Винниця				Калинівка				Козятин				Жмеринка			
Остає залог. м. Бердич.				Винниця				Калинівка				Козятин				Жмеринка			
Остає залог. м. Бердич.				Винниця				Калинівка				Козятин				Жмеринка			
Остає залог. м. Бердич.				Винниця				Калинівка				Козятин				Жмеринка			
Остає залог. м. Бердич.				Винниця				Калинівка				Козятин				Жмеринка			
Остає залог. м. Бердич.				Винниця				Калинівка				Козятин				Жмеринка			
Остає залог. м. Бердич.				Винниця				Калинівка				Козятин				Жмеринка			

Ініціатива ділань перейшла цілком в руки українського командування.

В розвою дальших акцій відносили укр.-гал. стяги побіду за побідою над ворогом. Для перегляду хай служить табеля важніших боїв поодиноких армійних чинноскладників, які брали потім участь у здобуттю Київа (гл. ст. 109).

В сім поході укр. військ на Київ заслонював ліве крило I-го укр. гал. корпусу I-ий укр. гал. кінний полк, несучи рівночасно частину звязкову службу з II. укр.-гал. корпусом, а на правім крилі Запоріжського Корпусу скупчена була кіннота сьогож корпусу.

Штаб Нач. Команди Гал. Армії слідить за перебігом боїв на шляху Козятин - Київ

По 320 кілььометровім поході, відбутім у протязі 21 днів— бої включно опинилася київська група укр. військ чотири дні перед заняттям Київа на лінії віддаленій 30 — 40 км. від мети операції — Київа. Мала невдача Запоріжців, які втратили лишень через недбайливість на один день м. Білу Церкву, мала лишень місцеве значіння.

В склад ворожих сил, гнаних укр. військами, входили органічно:

24. дивізія	}	XII. советської армії (постій командантури м. Київ)
44. »		
60. »		
130. »		
41. »	XIV. »	(» » м. Умань)

Прочі дивізії XIV. сов. армії були звернені проти Дієвої Армії.

В склад сих дивізій входили по три триполкові піхотні бригади й одна арматна бригада. Боевими частинами славилися інтернаціональні полки (переважно Мадяри), латишські та китайські формації. В критичних явищах всаджав ворог, »батальони курсантів« і деякі жидівські відділи.

Загальний стан ворога перевищав укр. сили — з виїмком армати — значно і виносив найменше: 25.000 багнетів, 1.500 шабель, 200 скорострілів, 5 гармат, 5 броневих поїздів

Старшини IV. Кур. 3. Залізної Дивізії полк. Удовеченка

(Комуніст, Новгород Волинський, Троцький-Ленін, III-ий Інтернаціонал і Гандзя) та десять панцирних самоходів. Тими силами хотів воріг ставити опір наступаючій укр. групі для захисту Києва й угруповувався відповідно зі сильним північним крилом.

Вечером 27.VIII. знаходимо власні сили в ось такім розположенню (з півночі на південь):

а) I. укр. гал. корпус. Командатура на ст. Фастів.

9. бригаду залишено залогою м. Бердичів.

1. кінний полк в районі Кочерово-Осівці (8 км. на північний захід від м. Брусилів).

10. бригада, скріплена повстанцями от. Соколовського, Брусилів (36 км. на північний захід від м. Фастова).
Командатура в Брусилові.

6. Бригада в районі Бишів (25 км. на схід від м. Брусилова). Командатура в Гоншові.
5. бригада в районі Леонівка-Плісецьке (часть) (22 км. на північний схід від м. Фастова. Командатура в Плісецькім
- б) III. укр.-гал. корпус. Постій командантури в м. Фастові
11. бригаду відокремлено ще в Жмеринці до Дієвої Армії в район Вапнярка,
14. бригада осталась залогою м. Винниці (де формувалась тоді також кінна бригада)
8. бригада в районі Скиток-Данилівка-Плісецьке (часть)-Кожухівка-Хутір Черкас. Постій командантури на ст. Мотовилівка (17 км. на північ. схід від м. Фастова)
2. бригада, скріплена повстанцями от. Мордалевича і окочичним повстанчим »курінем смерти«, в районі Каплиця-Западинці, м. Васильків (30 км. на південний захід від Києва). Постій комендантури м. Васильків.
- в) Запоріжський Корпус. Постій командантури в м. Барахти (9 км. на південь від м. Василькова).
- VII. дивізія в Біл. Бугаївці (9 км. на схід від м. Василькова). Комендантура тутже.
- VIII. дивізія в м. Барахти Комендантура тутже.
- VI. дивізія в районі Копачів-Нв. Безрадице (20 км. на схід в м. Васильків).

Повстанці от. Зеленого (коло 7.000 людей) одержали від гол. от. Петлюри наказ улекшувати операції укр. правильних військ під Києвом власною боевою діяльністю на Лівобережжю. Так інформував сам от. Зелений командування III. укр.-гал. корпусу в Козятині підчас свого переїзду з Кам'янця до Трипілля. Сі повстанці не сповнили однак наложеної на них задачі.

Для одноцільного ведення кінцевих боевих акцій під Києвом утворено дня 28.VIII. 1919. армійну групу ген. Кравса (постій комендантури в м. Фастові) яка зібрала тогож самого дня 2-гу і 8-му бригаду в групу от. Віметаля (комендантура на стації Васильків). Тодішній стан армійної групи ген. Кравса, скріпленої гарматними полками 9. 14. (оба укр.-гал. армії) і 6. (Січ. Стр.) представлявся приблизно так:

Дня 28.VIII. мали 1. кінний полк і 10. бригада осягнути район Розів-Ситники (20 км. на північний схід від м. Брусилова), дійшли однак задля південного бою з переважаючими ворожими силами лишень до Юрова (1 км. на схід від Ситник). 6. і 5. бригади випирають ворога в східнім напрямі і осягають лінію Ясногородка (10 км. на північний схід від Пашківки) — поля на захід від Скиток — Кожухівка. Група от. Віметаля і Запор. Корпус обмежують перед обідом свою боеву діяльність до малих перестрілок з дотеперішних становищ. По обіді починає ворог наступ у південнім напрямі на групу от.

Дієвий стан	Органічно				Харчевий стан		Боевий стан						
	Курі-нів	Піх. сотень	Кін. сотень	Бате-рій	Людий	Коний	Багне-тів	Ша-бель	Скоро-стріл.	Піх. пушок	Гармат	Брон. поїздів	Панц. самох.
1. кінний полк . . .	•	•	4	1	550	500	•	300	8	•	2	•	•
Повстанці от. Соко-ловського . . .	1	2	1	1	300	120	200	100	10	•	2	•	•
10. Бригада . . .	4	16	•	4	3,500	700	1,900	•	70	•	16	•	•
6. Бригада . . .	3	12	$\frac{1}{3}$	4	2,800	600	1,200	20	40	•	15	•	•
5. Бригада . . .	3	10	1	7	2,500	800	1,300	60	60	2	30	•	•
8. Бригада . . .	4	12	$\frac{1}{3}$	8	2,100	940	1,200	25	30	•	21	•	•
Повстанці от. Морда-левича . . .	1	3	$\frac{1}{3}$	•	300	60	300	50	5	•	•	•	•
»Курінь смерті« .	•	1	•	•	50	•	50	•	3	•	•	•	•
2. Бригада . . .	3	9	$\frac{1}{2}$	4	2,000	600	950	70	45	9	12	•	•
VII. дивізія . . .	2	6	4	3	800	450	300	350	30	•	6	•	•
VIII. дивізія . . .	3	9	1	2	1,100	500	500	100	25	•	5	•	•
VI. дивізія . . .	3	9	1	2	1,400	400	900	100	43	•	4	•	•
Приблизний заг. стан .	27	89	13	36	17,400	5,670	8,850	1,075	369	11	115	2	6
												Галічина Запорожжя	

Віметалю з району Загір'я-Глевана (11 км. на північ від м. Василькова) і викидає обсаду Скиток (одну сотню 8-ої бригади) на Мал. Кожухівку. Під впливом дальшого ворожого наступу приневолений 1/8 курінь опустити також і Кожухівку. Під вечір очищує кіннота 5-ої бригади знову Скиток, а III/5 курінь опановують опять протинаступом Кожухівку. Після цього задовольняється ворог обстрілюванням ст. Васильків до півночі важкою гарматою. Зате розвив він, вихиснуючи свій хвиловий успіх під Кожухівкою, свій наступ сильним південним крилом (переважно мадари) в напрямі на м. Васильків. По кількох годинній бою опускають частини 2-ої бригади се місто. Під вечір здержується ворог під впливом звільняючого удару 5-ої бригади від дальшої діяльності, а нічю покидає навіть м. Васильків.

29.VIII. підсуває командантура армійної групи ген. Кравса 1. кінний полк і 10-ту бригаду на шлях Житомир-Київ в район Мотижин-Кольонщину (18 км. на схід від Ситник), 6-та бригада, використовуючи очищення від ворога Княжич і Загір'я 5-ою бригадою, осягає боєм Ігнатівку (23 км. на захід від Києва), а 5-та бригада паралізує криловим наступом поновний сильний большеацький удар на 8. і 2. бригади і здобуває при тій нагоді броневий поїзд »Гандзя«.

При сім сильним ворожим наступі тратить 8. бригада становища на схід від Кожухівки. Прочі частинні наступи відбиває ся бригада легко. Зате тратить II/2 курінь Каплицю (4 км. на північ від м. Васильків). Запорожці опускають Біл. Бугаївку. От. Віметаль стягає загрожені сим куріні I/2 і III/2 з перед м. Василькова на погорбки, положені на південь і захід від цього міста і наказує повстанцям от. Мордалевича вдарити з Петрінополя (5 км. на північний захід від м. Васильків) в крило ворога, що підсувається під м. Васильків. Повстанці не виконують як слід сього наказу, ділають лишень на далеку кріострільну віддаль і відступають врешті через Хутір Черкас на Б. Солтанівку. Для певної обсади сеї діри і для тісного звязку з 2-ою бригадою взиває от. Віметаль II/8 курінь, який обсаджує Петріно-Поле і східні лісові частки. В протинаступі, переведенім сього самого дня при сильній допомозі 5-ої бригади знова відзискує групу от. Віметалю становища на схід від Кожухівки і Каплицю, осягає навіть у впертій бою II/8 курінем Глевану, а 2-ою бригадою відзискує при допомозі III/8 куріня м. Васильків, якого боронили два ворожі полки піхоти і один полк кінноти. Ся бригада осягає того самого дня Крушинку. Згадані три ворожі полки, відступаючи на Глевану, попали майже в повній складі в полон 5-ої і 8-ої бригад. Се як доказ дезорієнтації, яка опанувала ворога під впливом поновних ударів.

Боева діяльність Запоріжського Корпусу за день 29.VIII. мені ближше не відома.

Тут слід згадати, що по переведенню сього удатного протинаступу прибув на ст. Васильків і Боярка гол. от. Петлюра. Він велів списати назвиска ранених — переважно 8-ї бригади — щоб пізніше наділити їх нагородами. Ся обіцянка скінчилась лишень на списанню назвиск.

Важність сих боїв о Київ була для москвинів вельми велика. До большеацьких частин приїздив Раковський та визначніші комісари з Москви. Вони уряджували мітінги, спроваджували зі собою спеціальні відділи курсантів і частини Китайців.

На слідуєчий день — 30. VIII. приготувляли большаки протиакцію з лісів положених на північ від шляху Житомир — Київ і скупчили там для сеї цілі 6 — 8.000 свого найкрасшого війська з метою заняти рішучим ударом прямо з півночі на південь Ігнатівку й ст. Боярку, щоб через звинення лівого крила армійної групи ген. Кравса врятувати Київ.

Українське командування вивязалося з сього скрутного положення, виперидивши і заскочивши большаків своїм власним наступом. Сього дня осягають 1. кінний полк і 10. бригада Пластанку — Микуличин (в лісах 15 км. на північ від шляху Житомир — Київ) і забирають у полон большаків, розпорешених дальше на південь 6-ою і 5-ою бригадами. Сим маневром звязано ворога й усунено грізну небезпеку, яка далася відчуті і 6-й бригаді. Однак ся бригада ломить по одногодинній арматній підготовці приступом опір ворога і забирає яких 900 полонених і два панц. самоходи. Дальше випирає ся бригада разом з 5-ою бригадою ворожі недобитки зі старих окопів, які тягнуться 10 км. кругом Києва, опираючись своїми крилами о Дніпро. Так дійшли обі ці бригади, звівши останній бій під Святошином, вечером під сам Київ. За весь день полонили вони коло 5000 москвинів і забрали 2 брон. потяги, 2 панц. самоходи, одну важку ботерію і багато іншого майна в поїздах під Києвом.

Командантура І. укр.-гал. корпусу переїхала залізницею з Фастова на ст. Боярка.

Група от. Віметеля осягає в цілоденнім поході — на чолі 8. бригада — через Вижну Деміївку під Києвом, відкидаючи в неважних сутичках ворожі стежі, які вискакували на звіді з Києва.

Запоріжський Корпус посувається вперед на рівній висоті. Вечером 30. VIII. опанували укр. війська залізнодорожний шлях, який окружає Київ зі західної і південної сторони і вислали ще того самого дня розвідчі стежі в місто, як се наказано було командантурою армійної групи.

Ворог острілював з лівого берега Дніпра Київ через цілу ніч.

Мимо всяких зусиль не могли більшаки встоятись перед розмахом українських галицьких стягів, перед їх відвагою і посвятою, з якою йшли з далекого заходу, з під Хирова, вірні сини України на здобуття святого місця — Києва.

Через Київ, вирвавши його з рук хижого москвина, думали Галичани повернути побідно до Львова.

31. VIII. досвіта увійшли перші сильніші укр. частини в Київ, щоби забезпечити його зі сходу та півночі для переведення обсади важніших точок міста. І так обсадили на основі наказу командантури армійної групи: II/8 курінь Думу, I/8 курінь склади й Цитаделю, IV/8 курінь Товарний Двірець, II/2 курінь Арсенал і Печерську Лавру, I/2 курінь дорожний міст, а частини Запоріжського Корпусу залізнодорожний міст на Саперній Слобідці.

Вся арматура стояла на позиціях звернена дулами на схід.

Така обсада мала остати через цілий день. Для урочистого входу в місто і для торжества на Софійській Площі призначено лишень по одному куріневі і одній батареї з кожної бригади згл. дивізії. Парада мала відбутися в присутності командантів корпусів під проводом Начального Вождя Укр.-Гал. Армії ген. чет. М. Тарнавського.

За весь час походу на Київ велась лишень тактична розвідка. Задля відсутності потрібної кількості кінноти, а також ізза перемучення військ не могло укр.-гал. командування спромогтись на далекосяглу стратегічну розвідку. Незнання місцевих обставин спричинювало також, що агентурні відомості укр.-гал. командування не випадали так, як моглиб вони були випасти у великоукраїнським командуванню.

Се важне завдання припадало в першій черзі »Штабові Гол. Отамана«. Як згадаю, що се начальство не висилало на Лівобережжя навіть літаків з розвідчими завданнями, кожний признасть, що не лежить у вині укр.-гал. командування те, що сталося по здобуттю Києва.

В часі походу на Київ були санітарні відносини так упорядковані, що передні частини відсилали ранених і хворих через бригадні лазарети до санітарних поїздів, які повнили службу між фронтом а постійними лічницями в Жмеринці, Винниці і Казятині.

Убуток виносив денно пересічно 5 людей на бригаду. Втрати збільшилися по заняттю Фастова, коли почав ширитися тиф між військом, і убувало тоді денно по 20 чоловік з кожної бригади.

Втрати забитими й полоненими були незначні.

За час від 7 — 31. VIII. втратили всі три корпуси разом яких 2000 людей.

Про харчування військ відбувалося в той спосіб, що обом укр.-гал. корпусам доставляли їхні припільні командантури, які осталися для заготовки харчів у районі первісного гуртування, через корпусні згл. бригадні інтендантури харчевими летучками, муку, хліб, ярину, тютюн і т. д. Сіль здобували собі укр.-гал. частини у большеаків і помагали нею навіть Дієвій Армії та укр.-галицьким при- і запільним частинам. На мясо вели фронтіві частини зі собою при обозних батавах (кольолах) живу худобу.

Повстанці прохарчовувалися при укр.-гал. бригадах.

Запоріжський Корпус жив з населення.

Яких небудь інших досилок на фронт не було.

Мимо того не бракло стрілива, бо боевикам попадало як добич досить крісових набойів і арматних стрілен.

Від часу перебування на Правоберіжю не одержав укр.-гал. стрілець жадного одіння, хиба що добував собі його на большеаках.

Загальну до бичу за час від заняття Жмеринки можна начислити приблизно на 6000 полонених, 2 батерії, 5 броневих поїздів, 4 панцирні самоходи, 15 — 20 особових самоходів, 2 автодресини, кільканайцять вагонів солі, стрілива, сукна, взуття, шкіри, мішків і т. д.

Переважна частина добичі припадає на залізничі узлові стації. Кількості майна добутого в Київі — залізнодорожного матеріялу, крісів, технічного майна, кінного наряду і т.д. — годі було обчислити.

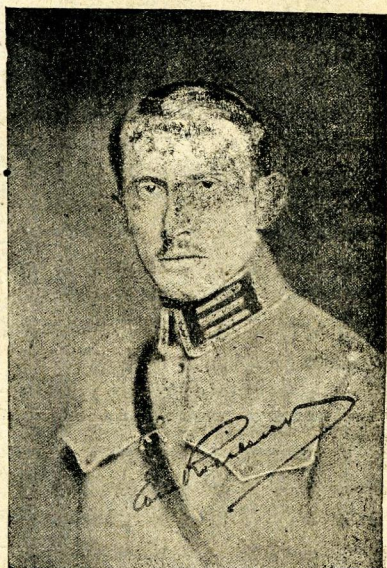
Ще перед заняттям Жмеринки уступав з дня на день пригноблений настрій. З побідами росло одушевлення і надія скорого повороту через Київ до Львова. Не мало причинилося до сього прегарне відношення населення Київщини до галицьких Українців. В останній фазі боїв піднісся настрій до такого небувалого степеня посвяти, якою ледви чи яка армія зможе гордитися. Почування старшин і козаків на вид Києва годі описати. Ся хвиля останеться незабутною для щасливих учасників тодішньої фази нашої визвольної боротьби.

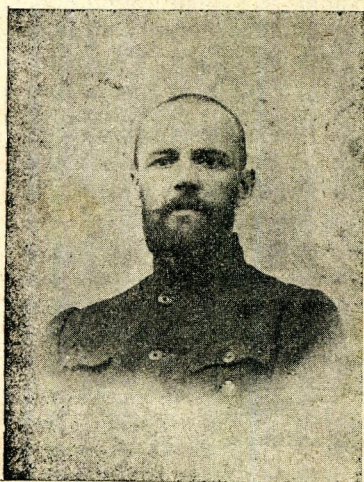
Вожди Української Армії Наддніпрянина

ген. Юнаків

полк. Евген Коновалець

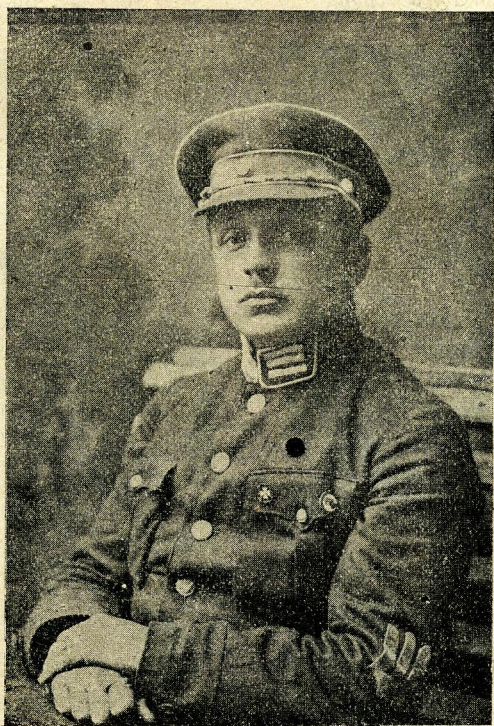
ген. Капустянський

ген. Юрко Тютюнник

ген. Сінклер

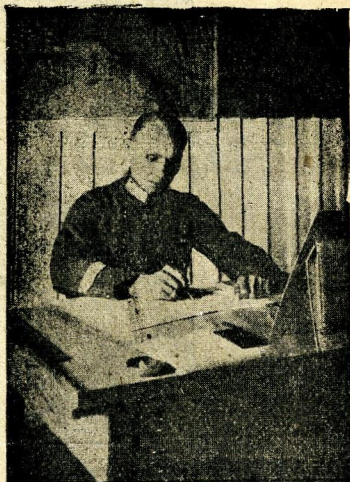

полк. Удовиченко

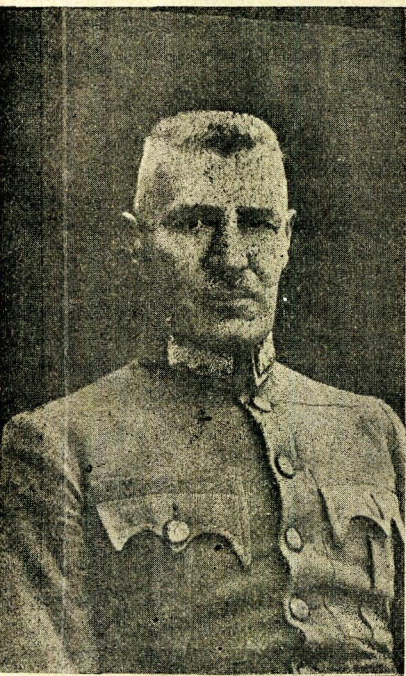
Галичина

ген. чет. Мирон Таґнавський

ген. чет. Віктор Курманович

ген. чет. Кравс

полк. Дмитро Вітовський[†]
міністер віни З. У. Н. Р.

Микола Мельник

Вже Київ наш...

Вже Київ наш! так нам гомонять
Старезні дзвони на Софії. —
В грудях ростуть, ростуть надії —
І дзвонами утіхи дзвонять.
Вже Київ наш! Колись так гідно
Тобі дзвонили наш Богдане,
Як ти вернувся тут побідно,
Розбивши народу кайдани...
Колись на площах так шуміла
Козацька слава тут як море;
В знаменах синіх шевеліла
І в лунах неслась понад гори.
Колись — тут посли від сусідів
Дарунки в ніг твоїх складали
І в Києві серед обітів
Чолом до брами припадали...
Дивись тепер старий Гетьмане!
За триста літ ожила слава
І золота твоя булава
В соборі блиснула між нами.

* * *

Гельоти! Хто се, хто се каже!
— Хулу верзе! Вониж повстали,
Вони розсікли серце враже,
В степах драконів затоптали!
— Вони?!... —

— Вони граніт розбили —
І кровю землю напоїли;
Свій шлях кістками замісили —
І вже підуть, підуть до ціли!
— Підуть?... — а може знову впадуть
Як ті малі смішні пігмеї
І до чужих ланів припадуть
Зневірені в свої ідеї!..
— Підуть?... — а може їх пророки
Ще впадуть від жалю зневіри
І задріжать в безсиллю кроки
І серце їх замре без віри!..
Вони?! Ах, ні!... Дивіть як красно
З Голгофти в рай їх шлях двигнувся
Дивіть!... Дивіть, як благо, щасно
Христос до них з хреста всміхнувся.

Нестор Яців

Романів Хутір

(спомин-фрагмент)

Після славного походу на Київ, де з надлюдською силою кидалося наше стрілецтво на п'ятикратно сильнішого хоч вже й здеморалізованого ворога, прийшли лихі часи. По пропам'ятній а невдалій »параді« перед київською думою померкла щаслива зоря, що вела Галицьку Армію степами Правобережжя аж до золотоверхого Києва.

Йшли серед стрілецтва збентежені шепти й розговори: Невжеж, по ціломісячнім поході серед спек і тяжких боїв, побивши на голову противника, по осягненню вимріяної цілі, треба відступати?!

Скажена лютя охоплювала серця і жаль давив грудь. Жадобою пімсти горіли спалені лиця. Відпочити б лишень, набрати сил, а потім у бій з новим ворогом, який мабуть ще гірший, як попередний. Бо підступом і зрадою видер витязеві його правний здобуток. Бо через наше легковіря він тепер господарює в Києві.

На приказ команди, 6. бригада I. корпусу пішла на відпочинок. Се була бригада, що перша оглядала зі Святошина золоті бані київських соборів, що перша на вколішках з молитвою і сльозами в очах витала столицю України. Тому в ній всі думали лиш о чим найскоршій відплаті за підлу зраду, о добрій научці для »білих« салдатів Денікіна.

І не довго прийшлося ждати. Переговори головнокомандуючих розбилися. Бригада рушила на південь здержати похід Денікінців на наше запілля. Ціль походу був Умань. Спершу поїздами, опісля піхотою зближалася бригада до своєї цілі, не стрівши нігде ворога.

Аж 8. жовтня 1919 р. рано передна стежа третього куріня, що крив лівий бік головної похідної кольони, знайшла його в Романовім Хуторі. Ворог сподівався видно наших. Село обставив заставами та скорострілами. Наша стежа дістала сильний огонь з чола.

Курінь Б... що найблизше був села пішов у розстрільну та на вказаній віддалі почав острілювати ворога. Другі два куріні, що йшли шляхом з боку села змінили фронт і рушили на поміч.

Почалась битва. Ворог добре узброєний в силі 4 полків, цвіт бувшої російської армії, старшинські гвардії. А проти нього наших три куріні.

Засвистали кулі, заграли скоростріли, загаркотіли гармати. Ціла бригада станула до бою, та оточивши село з двох боків, не давали ворогови поліпшити свого положення — зайняти догідний фронт, бо сейчас сипалися з нашої сторони

сотки куль, дві батареї цільними стрілами змушували ворога оборонятись на первіснім місці.

Та вкінці надоїла нашим така іграшка здалека. Не обійшлись і без втрати. Курінний К.... ранений, хорунжий С.... забитий — пішло по розстрільній — і ще більше завзяття обхопило стрілецтво.

Трета сотня на приказ стягнулась із боевої лінії непомічена ворогом, зайшла Денікінців зі заду. Там запала за горб і ждала загального наступу.

Денікінці, полонені 11. бригадою У.Г.А. на шляху Вапнярка — Одеса

На пробій! загомоніло в бригаді і тисячка мужів з грімким — слава! — мов весняна повінь злетіла прямо в село на Москалів.

Ворог спершу наче задеревів. Опісля бачучи наш розмах почав мішатися. «Бий!» залунало зі всіх сторін. — Бригада платила за страчену мрію, за тяжкі кількамісячні труди, за сердечну кров товаришів.

Не було пощади. Романів Хутір вкрився трупом, червона кров «білих» обильно зросила плодовиту українську землю. Золоті еполети блискали в утікаючих, мов жовтий лист гонений вітром. Старшинські гвардії розліталися мов стадо горобців.

В.... адютант першого куріня з неустрашимою відвагою загнався між, помішані ряди втікаючих, з багнетом у руці,

з горсткою найвідважніших стрільців, доокружили себе ширив смерть. Жадний пімсти вишукував що знатнішого »білого« та кого довше задержав на оці, сей уже більше не побачив світа. Стрільці не перебираючи на ліво і право косили Денікінців як траву на сіножаті, крісами розбивали черепи, багнетами, зігнувшись у двоє, завдавали такі удари, що здавалось нема сили, яка моглаби їм дорівняти. Хвилями доокружили них ставало пусто, а на всі сторони накривши голови руками розбігалися Денікінці, мов наполохане стадо овець. Стрільці в кількох скоках допадали і тих та посиляли на вічний супокій.

»Даруй життя — здаюсь!« жалібно просили недавно ще жорстокі та дикі царські горди, які перед кількома годинами хвалилися, що вкортці винищать »слабих Галичан«, а українську команду на шнурах поведуть у глибину Росії.

Багатьом даровано, бо м'яке українське серце не могло знести надмірної жорстокості. Полонених відводжено до головної команди.

Сотні з другого куріня, по страті свого команданта, на чолі оставших старшин, мов лихі духи злетіли в село. Їх слідами були цілі ряди побитих ворогів. Старшинська біла сотня, що стояла перед тим відтинком, без бою не хотіла здатись. Полилась кров з обох сторін. С.... гуляв найбільше. Кидався на цілі гурми Денікінців, маючи по боках вірних і відважних своїх стрільців, Ніхто не встоявся перед ними.

Тільки зойк і крик неслися слідом, куди ступили, а неволима смерть помало втихомирювала їх.

Оподалік кремезний »білий« старшина оборонявся зі шаблюкою в руці перед двома нашими. Його вздрів наш сотенний і мов у вовка зажеврили в нього очі. »Розступись« закричав. І вже багнет на крісі задзвенів о тяжку денікінську шаблю, і вбивсь у ворожу грудь. Велит опустил рамена, шабля випала йому з руки, хвильку хитався і як сніп повалився на землю.

— Славно — загомоніли очевидці, а командант корпусу, що зі своїм штабом глядів з високої стирти перебіг бою, пізнав яких жовнірів має у своїм корпусі.

Білу гвардію, передню сторожу й оборону укритих ззаду царських генералів розбито. 600 полонених, до пів тисячки убитих, 70 возів з оружжям і амуніцією, багато коний, се вислід тодішньої битви. Решта в найбільшій переполосі втікала переслідувана нашою кіннотою.

Роз'яснилися лиця стрільців. Упоєні побідою відітхнули свобіднійше, радуючись що відігнали на якийсь час грижу о своїх ранених і хорих по лічницях, та дали змогу команді спокійно подумати над дальшою долею скитальної армії Галичини.

4/3 1922.

Романів Хутір — село на схід від Липівця на Правобережжю.

Теодор Коваль

Стежа

(Присвята Українським Стрільцям)

Вперед нагнулись!..
Крадуться лісом, мов вовки;
В руках стиснули самопали
І зір кидають на боки..
Непевний крок... вагання... стали —
І в мить нагнулись!

І ловлять ухом..
Якийсь, непевний шелест стіп!
Мабуть, що дикий звір, а може,
З тамтого боку на окіп —
В рядах валить військо вороже!..
І ловлять ухом....

Вже чути шепіт..
»На землю, гей, у руки кріс!
Стріляти... лиш тоді, як скажу;
А ти, щоб »нашим« в мить доніс!..
Простиж... о, мамо, як поляжу...«
Вже чути шепіт!

Заграли кулі..
Короткий завязався бій;
Замки зловіщо затріщали..
З верхів — ворожий рине рій
І горстку пре за ліс, на скали..
Заграли кулі...

»Гей, орли сизі!..
Ніщо нас, браття, не спасе!
Усім прийдеться чуб зложити;
Та чи »той« вісті донесе?..
Чи в час зуміє зголосити?!
Гей, орли сизі!...«

Настала тиша..
І все замовкло... Тільки стон
Роздерся з уст слабих, спечених —
І втих в гущавині сосон..
І сум заляг в лісах зелених..
Настала тиша!...

Штернберг, дня 21-го вересня 1921. р.

Волод. Мартиневич

Новомодне завішення оружя!

Я ще не старий, але вже много, бачив чув, прочитав і сам пережив...

Однак про таке завішення оружя, про яке я знаю, ще ніхто не чув, ані його не бачив.

Є різне завішення оружя і з різними услів'ями, але ніхто не чув про такі услів'я, які мало се новомодне завішення оружя.

Я чув і читав про дводневе, тридневе завішення оружя в українсько-польській війні під Львовом, коли було брак нашим «сусідам» сили, або набоїв — як приїхала делегація Ентенти з родовитих англійців і французів зложена, щоби нас годити з «сусідами», — але про завішення зброї без жадних услівних точок я ще не чув. Аж мені приключилось перший раз у життю се бачити.

Розкажу як се було.

Вибрався я раз в часі польсько-большацької війни вже над Збручем, не під Київом, з моїми сусідками Анною Заплітною, Оленою Поперечною, Явдохою Кавалок, Зоською Куйбіда, і много іншими до нашого ліса, званого Провалена.

Не на романси — Боже сохрани. —

Мої сусідки вибрались за сухими галузями і губами до ліса, а я за суніцями і налюбуватись співом соловія.

В лісі розбрились ми, як муравлі. Гурмою не можна йти. Одно другому тільки перешкоджає.

Я сів собі недалеко густої ліщини на пеньок, оглянувши його наперед зі всіх сторін, чи нема де гадини, і почав слухати співака божого.

Слухав я його зітхань і задумався.

Недавно його »т्यों!-т्यों!-ох-ох! пригадувало мені зітхання залюбленої пари; а тепер — пригадує мені воно зітхання, стогони нашого народу, плач батьків, жінок-вдовиць, діток-сиріт, невільників, котрі нещасні коротають дні в тузі і голоді і сих, котрі конають здалека від своїх. Я се все бачу й відчуваю, бо сам пережив якийсь час у тюрмі для більшого загартування. Я навіть вдячний тому, хто мене там вислав. Сиджу в лісі на пеньку, як Питія в Дельфах на триніжку і мимоволі плачу, бо сей спів співака-пташини наводить на мене сум, біль і прокляття.

* * *

Нараз бачу біжить до мене Олена Поперечна... Приблизившись киває рукою і зове до себе.

— Чого хочите Олено? — питаю.

— Ходіть пане, я вам щось покажу. Ми вже виділи і довідались, чому не чути від довшого часу стрілів — розкажує Олена.

— Що такого? — питаю її здивований

— Ходіть побачите пане! — потягнула мене силою за собою.

— Пройшов я може сто кроків — дивлюсь — стоять усі мої сусідки і дивляться чомусь на молоду сосну, як на образ. Більше на разі нічо не бачу. Думаю собі, може бабам що привиділось, або якийсь святий об'явився!...

Приходжу ближе, а Олена показує мені пальцем на деревину.

— Дивіться, пане, вже не буде війни, бо вже завішення оружя.

Глянув я на деревину і побачив завішений кріс на галузі, котрий вже аж заржавів від дощу. По системі кріса можна було пізнати, до якої армії його властитель належав, а мав на собі рівнож і державний знак.

Мої сусідки почали радуватись, що вже буде мир, бо є завішення оружя і польський священник Людвик Бялий голосив на проповіді в костелі, що тепер наступив польсько-український союз і що »в Поляках і Русинах плине спульна кров!« — Почала мені таке оповідати затираючи руки з утіхи моя сусідка Анна Заплітна.

Невдовзі надійшов гаєвий Томко Задерайко. Я побачив його з далека і кажу до сусідок — побережник іде — тікайте!

— Та чого? — Ми його не боїмось — заговорили всі. Він тепер не такий страшний, як давно.

О думаю — то дійсно велика зміна. Знаю що перше все перед гаєвим люди в лісі втікали, як від вовка, а тепер ні. Колись він здалека верещав на цілий ліс: »Гадюко пасмужиста — шляг би тя трафив!« — А тепер підійшов ближе поздоровив нас і питає:

— Чого так дивитеся?

Я привитався з ним і показую йому кріс на деревині.

— То вже завішення оружя Томашу! — почала говорити Олена Поперечна до нього.

— Мені вже не першина таке бачити.

В. Р.

Завзятий

Жив на Січі Клим Обух
Козарлюга славний
І до шаблі був мистець
І до чарки справний
Воював не год, не два.
Бив кого попало.
Аж раз ляцька пушка: грим! —
Ноги обірвало.
Повертав на Січ Обух,
Зуби заціпивши,
Але виходивсь якомсь,
Хоч і не ходивши.
Знов весна. У козаків
Кров заграла в серці.
А Обух: „Возьміть, брати,
І мене на герці.“
А вони: „Кудиж тобі!?“
„Як куди?! А руки?!
Коб рушниця та пістоль,
Вбю з чотири штуки!“
Взяли. Ідуть... Татарва
Гурмами кількома...

Що Обух із воза: бах! —
Ворог, як солома.
Але сила, сила їх
Ще й міцні шабліюки
Просіклись до Обуха —
Відрубали руки.
Повертав на Січ Обух
Голосу не давши,
Але вилизавсь якомсь,
Хоч і не лизавши.
Знов весна. У козаків
Кров заграла в серці.
А Обух: Возьміть, брати,
І мене на герці!“
„Взялиб ми тебе на герць
Та скажиж нам брате,
Чимже ти без рук, без ніг
Будеш воювати?!...
„Правда, з мене вже для вас
Поміч не велика,
Та хоч клятим ворогам
Виставлю язика!“*)

Наші Інваліди!

Недавний могутній зрив української державності на цілій території України й оборонна війна зі заборчими сусідами лишили по собі тисячі жертв, що в благороднім пориві й ентузіязмі за вільну вітчину не вагалися платити життям чи здоров'ям. — Правда, воєнних інвалідів є сила в кожній державі, та й держава ними піклується; у нас же вони здані на ласку суспільності, якій треба признати, що мимо преріжних вольних і невольних тягарів гідно вивязується з обов'язку вдячності супроти своїх героїв.

Коли з початком 1920 р. стали напливати відправлені з польських таборів полонених та зо шпиталів при них, українські інваліди, яких більшість потребувала негайного лічення й сталої лікарської опіки, всі вони зверталися до Самаританської Секції при У. Г. К. у Львові, так що тодішній Голова Секції Др. М. Панчишин мусів оглянутися за приміщенням

*) Той віршик присланий до редакції з Тарнова. Один наддніпрянський старшина знайшов його в старім нотатнику в Києві.

для них. Його заслугами, а при ласкавій допомозі Вп. Дра С. Федака, тодішнього Голови У. Г. К., котрий відступив дво-поверховий дім Тов-а «Дністер» на сю ціль, заложено ві Львові тут при вул. св. Софії ч. 25 «Дім Українських Інвалідів». — Перші приміщені там інваліди-німці, були люди схоровані, по більшій часті без ніг, так що дім виглядав радше на шпиталь. Німці дістали вправді дах над головою та кусник насущного хліба, та до відповідного й належного їм заосмотрення було ще далеко. Суспільність не знала про них, а найблизші опікуни, заняті в горячий тоді час цілоденною працею, не могли дбати про них більше, як про конечний харч, білля... Про протези для вигоєних протягом 1920 і 21 року не було думки. Всього 2 одержало примітивні протези. Прочі ходили на костелях та на колінах, а з дому не виходили ні кроком. Світ бачили крізь вікно.

Доперва в червні 1921 р. за ініціативою німців-старшин зорганізовано особний гурток львівського українського громадянства й утворено при У. Г. К. особну Секцію Опіки над Інвалідами, а її головою став вельми заслужений Др. І. Куровець, який весь час існування дому українських інвалідів — інвалідами опікується й безінтересовно несе лікарську поміч соткам інвалідів. — Управа Секції покликала до життя «Фонд Українських Інвалідів» (вкл. книж. Тов-а «Дністер» ч. 12.930), поширила в домі інвалідів скількість місць для прийняття нових інвалідів, завела шевську майстерню, де здібні до праці інваліди учаться сього ремесла, а що найважніше заложила власну робітню протез, з якої до тепер видано 63 нових — а направлено 47 штук на загальну вартість 3,517.000 Мп. інвалідам української війни видається протези по коштам продукції, а в більшості случаїв навіть даром. Власна робітня протез, як для інвалідів, так і для самої Управи фонду незвичайна полекша, коли зважити, що кошт одної протези у приватних підприємств у Львові вагається між 150 — 300 тисячами Мар.п., та що ті підприємці по більшій часті несовісні і з людського нещастя черпають величезні доходи.

Чимало праці й немало оригінальних плянів у розвою Секції Опіки над Інвалідами поклав судов. радник З. Лукавецький та управитель дому інвалідів пор. Д. Конюх, а зокрема гурток львівських пань із п. М. Білецькою на чолі. Львівським Паням та щедрості львівського громадянства завдячують укр. інваліди сю піддержку, якої дізнали в часі важкої кризи в У. Д. І. після розв'язання УГК в грудні 1921 р. Кілька вечерниць та чайних вечерів даних у Львові заходами згадиного гуртка Пань та їхні збірки по львівських інституціях, принесли потрібні фонди на відвернення грозячого розв'язання

У. Д. І. і від полишення тих, що в слушний час за слушну справу заплатили здоров'ям, на ласку судьби.

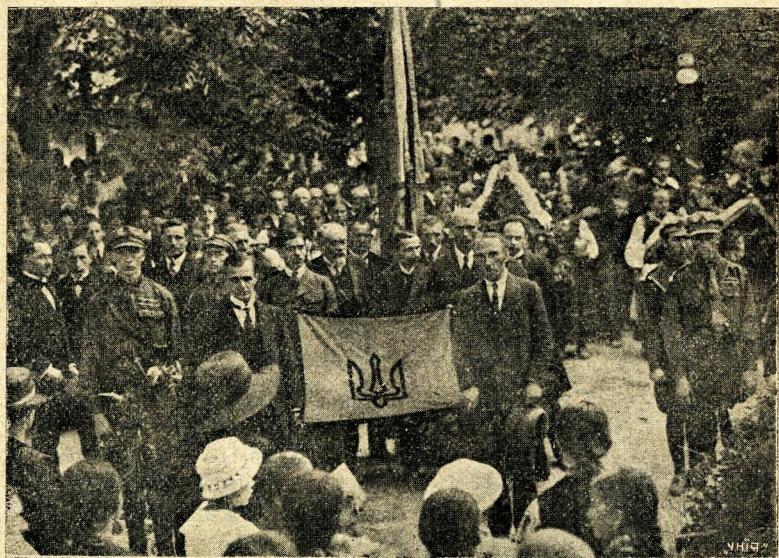
І зо хвилею розв'язання У. Г. К. і Секція Опіки над Інвалідами перестала існувати. Після опечатання льокалю Секції при Домініканській вулиці, всі письма й прохання адресовані до Секції блукали по шафах львівської дирекції поліції так, що якийсь час не тільки інвалідам на провінції, а й уміщеним в У. Д. І. зліквідована Секція не могла вділити жадної помочі ні поради,

Справа станула на мертвій точці як у 1920 р., бо не було правної особи, яка моглаби заступити Сек. Оп. над Інвалідами. Щоби на будуче запобігти подібним немилим несподіванкам для гуманітарної інституції, члени бувшої Секції постановили заложити окреме товариство українських інвалідів на власному статуті, який не тільки забезпечивби їх будучність, але й дав їм змогу по силам самим на себе працювати. На разі долею інвалідів занявся «Тимчасовий Комітет Опіки над Інвалідами» з радн. Лукавецьким і п. М. Білецькою на чолі. Статут подані через львівське воевідство у варшавське міністерство внутрішніх справ у грудні 1921 р. та до кінця червня 1922 р. мимо піврічного речинця не має про його затвердження жадного слуху. Тому, предвиджуючи проволоку, заклали члени-основники Тов-а кооперативу з обм. порукою «Союз Українських Інвалідів», на уділах по 1000 Мп. Кооператива переняла на себе деякі агенди незатвердженого Тов-а. Кооператива окрім поширеної шевської робітні завела ще кравецьку, оживила робітню протез, а в усіх трох, побіч чотирох майстрів-інструкторів, працює 22-ох українських інвалідів.

Обовязком суспільності так у краю, як і за кордоном, особливо американських Українців, яких поміч із валютних причин до тепер була доволі значна, поперти сю акцію і приступити з більшим числом улівів, щоби не тільки їхня певно ульокowana вкладка принесла вкладчикам зиск, але щоби ідейним решткам У. Г. А. дати моральну опору, а dorостаючому поколінню наглядний доказ, що свідомий Український Народ завсігди оцінить посв'яту борців за Українську Державність!

Народні Поминки 1922 р. в Станиславові

Плащениця з тризубом. Держать її Наддніпрянці й Галичани.

На гробах народних героїв. Шпалір пластунів

Михайло Обідний

Заснув синок

Присвячую нашим найменшим
з вигнанців, які навіки заснули
в чужих краях, та їх батькам.

Заснув синок, заснув синок

Малесенький заснув.

В чужім краї,

В чужім краї,

Де плачуть ясені в гаї,

Де тужать в небі журавлі,

Де муки та жалі.

Схова, схова ромен, трава,

Колисонька нова.

Та шелест злив,

Плакучих злив,

Та гомін нив та все з чим жив,

Та ще гайок, та ще гайок,

Та глина та пісок.

Цвітуть шляхи, цвітуть шляхи, —

Терни і репяхи...

У рідний край.

Співає май:

— Вставай, малесенький, вставай!

Там щастя збіг, там злота біг,

Та кулі та батіг...

Кричать чайки, кричать чайки, —

Червоні китайки.

І дзвін десь — дзень!..

І повен день

Весни розлученьки пісень.

І тіні з Білих Овтарів

Забитих матерів...

Чи тож весна, ніхто не зна.

Гадалося весна.]

А в серці сніг,

А в серці сніг

І плачуть квітоньки з під ніг

І гасне в муках юність їх,

Під Твій весняний сміх.

Левко Лепкий

Про однострій нашої Армії

Ще до часів війни, призадумувалися січово-сокільські одностроеві комісії, над одягом для руханкових українських товариств. Зпершу підбирали таку форму, щоби не відбігала надто від традиційної ноші давної козаччини.

Перший сокільський одяг, а потім Черновецької Січі, мало ріжнися від козацького жупана. За те пізнійші січові однострої (Січ. Союзу) уявляли зі себе дивну збиранину (гуцульщина, козаччина, підкарпатчина і... червоне перо зі зіззодоу).

Довоєнна ноша сокола зірвала цілком з національною традицією. Тут рішала «мода» і довоєнний модернізм, на який хоріло тоді наше громадянство.

В роках 1913 і 1914 поширився січово-стрілецький рух, (для ривалізації з Поляками).

Виринула справа стрілецького однострою, що протягнулася майже рік, до 28 червня 1918 (памятний здвиг у Львові). Зпершу було кілька зразків однострою, подібно як було кілька січово-сокільсько-стрілецьких центрів... Найдовші були вагання над шапкою і капелюхом. Та силою факту побідив однострій січово-стрілецький з мазепинкою і поволі затратилися капелюхи (Дашкевича) і округлав з пятикутним дном шапки. Сокола батька. Справою однострою занималися тоді в Січі: Дашкевич, Катамай і Лепкий. В Соколі: Горук Лепкий, Боберський. Поява перших січово стрілецьких відділів на львівськiм здвизі (28 червня 1914) викликали небувалий ентузіазм серед громадянства. Сам естетичний вигляд сіробронзових стрілецьких одностроїв манив око. Легко й гармонійно зливався жовтий ремінь з дискретною краскою мундурів, мiнився на тлі зелених, сонцем позолочених садів, спливав ворухливими тінями на мурах розісміяного міста: Радість, молодість і сонце..

Романтичні хвилі стрілецтва, а з ним і мундури не довго перетривали. Прийшла сіра дійсність. Воєнна хуртовина, знищила давний блеск стрілецької ноші, прийшлося надягнути австрійську форму.

Тільки денедє в кадрі на малярських долах, парадували найжені кадристи, або перші ветерани зпід Стрия, Ужока та Дрогобича, показували рештки осмалених кабатів, до яких чіпляли на львівськoму здвизі ніжні дівочі руки китиці квітів. Вони осушували горячі сльози коханої в день мобілізації... А тепер, подіравлені кулями, осмалені вогнем обозної ватри, окопчнені димом і порохом, пішли на жир з'їдливих бльондинок — невідступних товаришок стрілецької долі.

Стрілець з 1915 і 17 року мало різнився від звичайного австро-угор. вояка. Австрія любила стрільців на Маківці і на Лисоні, та не зносила еманципації...

Стрільця відріжнювала від Австрійців його молодість і та мало помітна синьожовта ччка над лівим ухом:

... Відзнака синя Усусу, що понад ухом носить
І славу, щастя і любов стрільцеві все приносить*).

Та хто пам'ятає ці часи, то і ся відзнака говорила багато про себе... Щойно при кінці 1916 р. зібралась у Коші УСС. (Пісочна) одностроева комісія (сот. Рожанківський, Др.

Білозор, хор. Лепкий і пор. О. Букшований) яка поклала собі за завдання виробити зразок стрілецького одягу, а примінюючи проєкт, до тодішніх обставин, старались о його визнання. Та сьогож визнання діждалися УСС. не скоро. Силою факту почали носити стрільці шапки мазепинки і рядком зірки на ковнірі, для відріжнення (Австрійці носили поруч себе наперек). Одностроева комісія, по довгих дебатах, одобрилатоді проєкт Лепкого, який пізнійше за влади З. У. Н. Р. прийняла Начальна Ком. для Гал. Армії.

В 1917 р. за командування УСС. легіоном арх. Вільгельма з сього проєкту затвердила Австрія тільки шапку з леви́ком синьожовту привіску на багнеті і додала від себе 1 см. стрічку синьожовту на ковнірі. (Рис. 2).

За часів З. У. Н. Р. на нараді в Ходорові (лютий 1919) прийнято сей проєкт (пропозиція ген.

Курмановича) однострою УСС. для цілої Гал. Армії.

Таке вирішення справи можна оправдати тільки поспіхом. Бо коли вже не стало Австрії можна було вибрати щось більше питомого й одноцільного. А було з чого вибирати, бо окрім проєктів Лепкого і Куриласа були готові моделі зладжені проф. Боберським.

Сей однострій остався в засаді як однострій гал. армії тільки силою факту, прийнялись шапки київлянки з гетьманською рожкою (тризуб) бо такі одержувано з придніпрянського постачання.

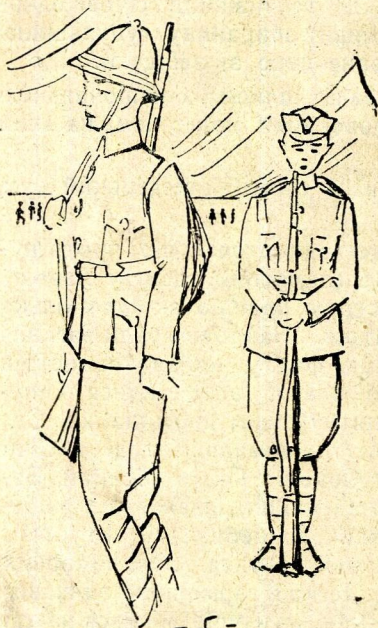

Рис. 1.

Однострої зі здвигу 1914 р.

*) Кадрова пісня УСС.

Характеристичною ціхою однострою був стрілецький крій бюзи, з наверхніми кишеннями і кишиневими кляпами стрілецького зразку. До легкого спадування і втяття бюзи причинювались з переду дві »рибки« в стані, над долішними кишеннями а позаду від пояса два контрафалди поздовж наплечних швів (дзвоноватість у долі) штани були до чобіт, або до обмотків.

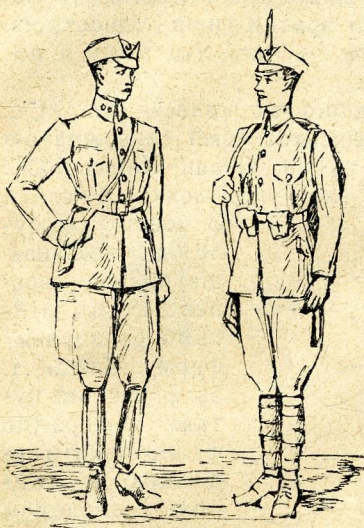
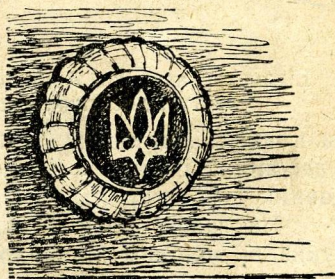

Рис. 2.

Однострій У. С. С.

На ковнірі нашіта суконна зубчатка, краски роду зброї --- у старшин з тонесенькою золотою випусткою, у булавних старшин на золотому підкладі. Генеральська зубчатка була срібно-мережана на золотому полі. Старшинські і підстаршинські ступені на рукавах. У підстаршин на долішній частині рукава 1 см. срібна стрічка довга на 8 см.: Старший стрілець одна, вістун дві, десятник три, старший десятник одна на 2 $\frac{1}{2}$ см. широка. Булавний — одна широка і одна вузька. Бунчужний срібна округлава з зол. гузиком, тільки без старшинської золотої випустки на ковнірі. (Рис. 3).

Старшинські відзнаки ступінів, були зі золотої півокруглої стрічки закінчені конюшинковатим гузиком. В булавних старшин плетені. Генерали мали одну срібну 3 см. широку стрічку закінчену двома золот. булавками. Кожний висший генер. ступінь зазначувано додатковою висшою срібною стрілкою. (гл. Рис 5). Відзнака на ковнірі означала рід зброї та висші і нисші чини (стріл.: чиста зубчатка, старшини: з тонесенькою золот. випусткою, булавні старшини: золотий підклад під зубчаткою, генерали: срібна зубчатка на золотім полі.) Роди зброї означені красками зубчаток (піхота — синя, гарматчики — цегляста, кіннота жовта, сапери — попеляста, літаки біла і т. д.) Піхота носила до бою і паради сталеві шеломи з тризубом на переді (німецькі або франц.) Кіннота замість плащів мала кавалерійські кожушки, на голові баранкову чорну шапку зі сукняним дном. Кіннота УСС. носила малинові

(Рис. 3).

Відзнака на шапку Укр. Армії

дна, а зубчатку чорну з малиновими випустками (краска усусусів).

Однострій Придніпрянської армії був доволі різнородний і змінювався в міру, як наступали зміни правління. Бурхливі часи революційного формування придн. армії, пересувають перед нами, наче в калейдоскопі, всі ці зразки типів і одностроїв. По них докладно можна прослідити — час, хід подій, і посторонні впливи можних сего світу...

В часи Центральної Ради, подібно як колись гал. УСС. зазначувано приналежність до Української Армії синьожовтою стрічкою, звичайно на грудях або рукаві. Перші Київські СС. (вийшли УСС.) [почали творити тип укр. вояка (Рис. 7).

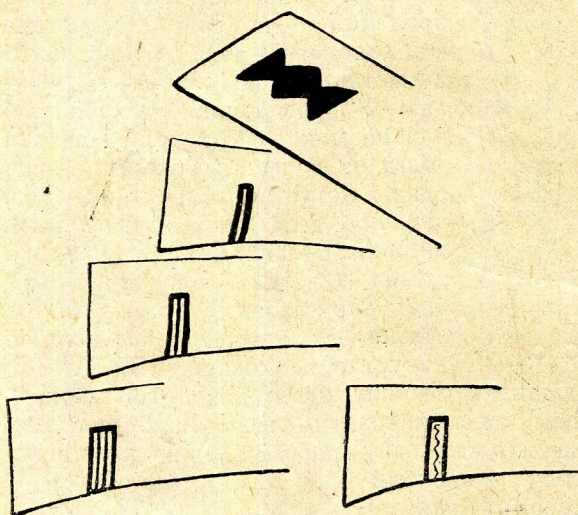

Рис. 4.

Відзнаки Галицької Армії старший стрілець, вістун, десятник, стар. десятник

на ковнірі: Хорунжий = 1 пасок і зірка, поручник = пасок і дві зірки, сотник = пасок і три зірки. Підполковник і полковник два і три паски (генералів не було).

На голові носили велику англ. шапку з грубого росс. сукна зі золотим Михайлом на синім щиті. В боевім або народнім строю надівали французькі шеломи. Ноша ССів виглядала дуже поважно і солідно (довгі рос. плащі і шеломи) а навіть грізно. Та мимо всего видко було на перший вже погляд три прототипи (анг. росс. і французький). З поворотом Центр. Ради до Києва, прислали німці сформовану з полонених синю дівізію. Однострій т. зв. синьожупанців мав чисто національний характер.

З поспіху (не було під рукою знавців) прийняли європейську англійсько-французьку форму. Блюзи т. зв. френчі на кутках ковніра (по французьки) з нашивкою суконною і емблемою роду зброї (дві арматки, дві шаблі і т. д.) Ступіні старшинства, як тоді було в моді »посади« означувало з першу острокутною срібною або золоту стрічкою на горішній частині рукава, пізніше

Німці числили більше на популярність чим на практичну сторону. Сей одяг хоч промавляв до душі, то цілком не підходив для модернього війська хіба що для гвардії (Рис. 8).
Екзотичність і театральщина і так аж надто витиснула своє п'ятно при формуванні молоді української держави.

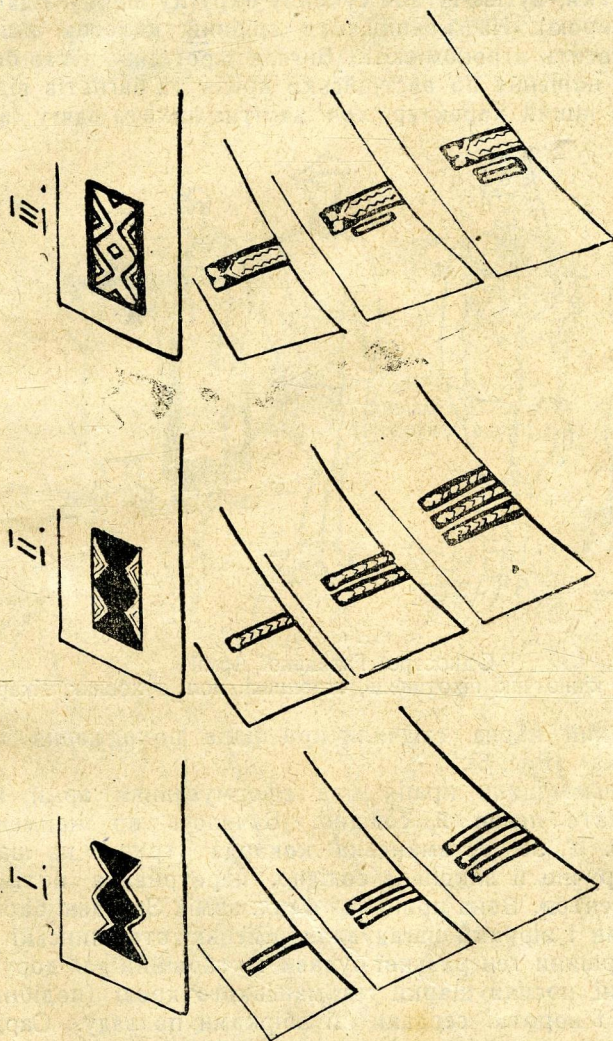

Рис. 5.

Відзнаки Галицької Армії

1. четар, поручник, сотник.
2. Отаман, підполковник, полковник.
3. генерал четар, ген. поручник, ген. сотник.

Та в Німців була добра воля, а проектодавець відчував вповні українську думку. Синій жупан, широкі як море шаравари, з викидом, все те нігде правди діти, манило до себе, як манить українське сонце, степ і ясноголубе небо...

Цікаве, що шлик на шапці був з переду а не з заду. Спятий на чолі синьожовтою стрічковою кокардою, нагадував здалека, вирізок мазепинки.

Австрийці формуючи для України володимир-волинську дивізію були більше практичні. Т. зв. сіра дивізія носила коротші сердаки, вусші штани суконну округлу шапку з дашком (пів англ. крою). На ковнірі був срібний колосок пшениці (трохи заносить агрономією...) Вигляд сірої дивізії мав багато легкості, а ношення по австрійськи крісів та багнетів відразу означувало інший характер, хоч замітна лихота одягу (австр.

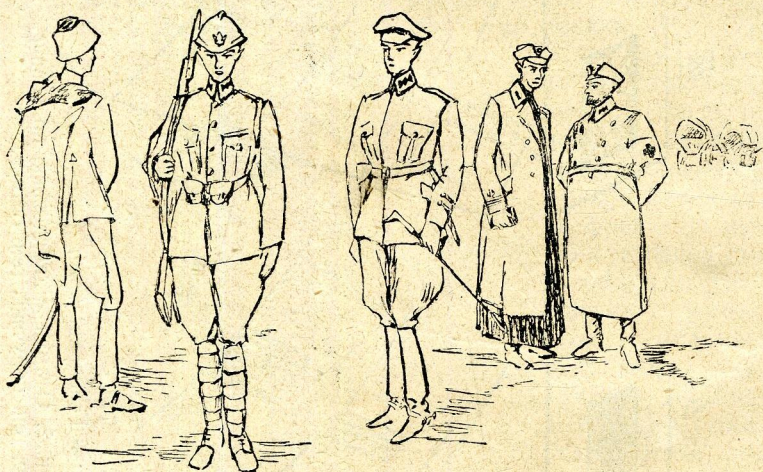

Рис. 6.

Однострої Галицької Армії

від ліва: кіннотчик, піхотинець, старшина, пол. духовник, лікар

сукно) і лихий наряд свідчили про бідне походження «хресного батька» (Рис. 8).

За гетьманщини праця над сформуванням армії йшла повільно, зате певно й солідно. (Бачилось по найменших дрібничках). Т. зв. гетьманська кокарда (тризуб на шапку) підібрана зручно й виконана солідно, перетривала потім усі уряди та центри. Вона принята і в гал. армії. Заведені барчики з плетінками і зірками нагадували німецькі старшинські еполети*). Старшини генеральної булави і старшини для доручень при гетьмані, носили шапки гетьманського крою (подібні до мазепинок) і короткі сердаки зі збірками по заді. Сардаки перепоясувались ремінем, або шовковим поясом.

Над зладженням однострою для Армії, працювали за гетьмана, найкращі українські артистичні сили. Та через ві-

*) Гл. Рис. барчикп зі зірками для армії і барчики з пружками для державної варті.

домі події, проекти які потребували довшого часу, не ввійшли в життя. Осталися праці поодиноких артистів (на останній мистецькій виставці у Львові можна було оглядати роблені

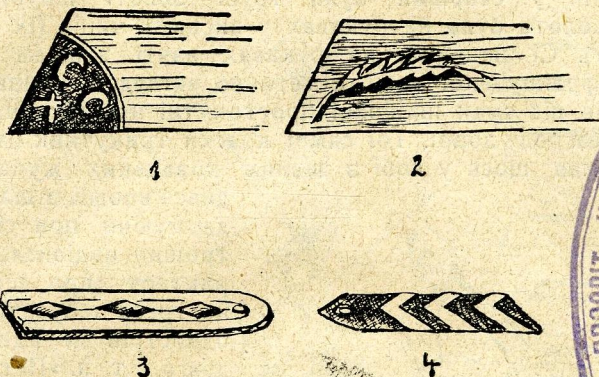

Рис. 7.

Нашивки на ковнірі

1. Нашивка СС.-ів. 2. Сірої дивізії. 3. Барчики старшини гетьмана. 4. Барчики державної варти гетьмана.

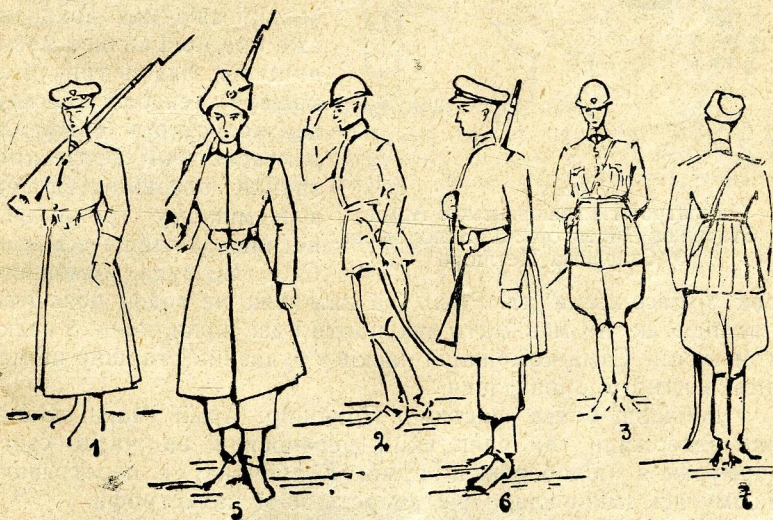
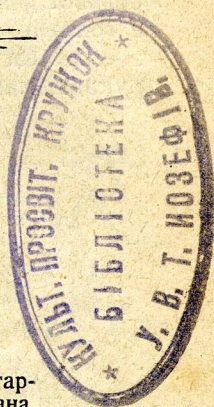

Рис. 8.

Однострої Надніпрянської Армії

1. Січовий Стрілець. 2. Січовий кіннотчик. 3. Старшина СС. 5. Синьжупанець. 6. Сірожупанець. 7. Гетьм. старшина

для гетьмана зразки однострою гвардії відомим у нас графіком Ковжуном).

За часів Директорії умундування війська дуже змінювалось. Зпершу носили довгі френчі з великими кишенями й англійські мягкі шапки з великими квадратовими дашками. На шапці у старшин були грубі золоті шнури, а ще більше золота було на рукавах у високих чинів (їх же було без ліку). Сі нашивки на рукавах взяті живцем з попередньої французької ноші. Естетично виглядали »нижші чини«, а головно під смак підібрані прямокутні нашивки на ковнірі з емлемом роду зброї. Тої самої краски трикутник на манкеті рукава, мав щось у собі з давних козацьких жупанів і го-

дився вповні з цілістю, задержуючи при сім бодай трошки національного характеру (про що ніколи не треба забувати). Та сей однострій не вдержався довго і т. з. »Петлюріяди« принесли зі собою нову зміну. Польська форма кабатів (Поляки взяли від Німців — Waffenrock) і польського зразку нашивки на ковнірі свідчили докладно вже про нові впливи нових опікунів. Навіть тризуб на ковнірі у генералів нагадував польського орла. Характеристичні ще тільки сі значки старшинства, які в відмінному трохи виді носили давнійше київські С. С. Се була комбінація

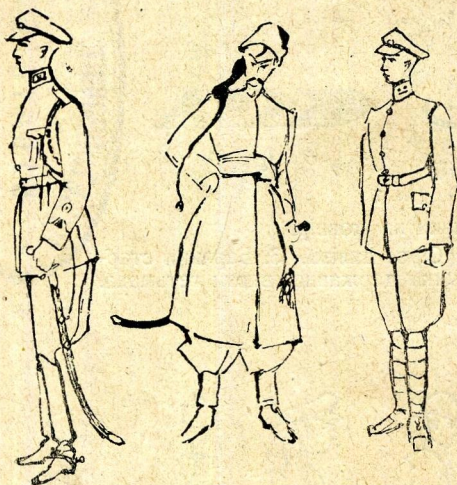

Рис. 9.

Однострої Наддніпрянської Армії

1. Старшина Директорії. 3. Запорожець.
3. Старшина Петлюри

зірок з пасочками (гл. Рис.). Та вже ніяк не годен пояснити, чому підполк. не має мати два паски і дві зірки, полк. 3 паски і три зірки. Сама комбінація пасків у булавних старшин не має консеквентного оправдання.

Найбільш боева частина Придніпр. Армії Чорні Запоріжці задержали той одяг, який переносили за часів свого зформування (лівобережна армія Болбочана) і перетривали в ньому всі зміни влади аж до останньої катастрофи.

Сей найбільш характеристичний одяг, виробив зі себе справжній зразок одягу українського революційного кіннотчика. Сам зверхний вигляд говорить за себе: Воля або смерть!... В часах спільної генеральної булави гал. і придн. Армії (ген. Юнаків і ген. Курманович) був намір завести один спільний зразок однострою, та важкі часи стали сьому на перешкоді.

Завданням тих, що займаються тими справами, буде на майбутнє, зладити на підставі минулої традиції (УСС. С. С., Запоріжці, Гал. Армія, Директорія і т. д.) Один спільний про-

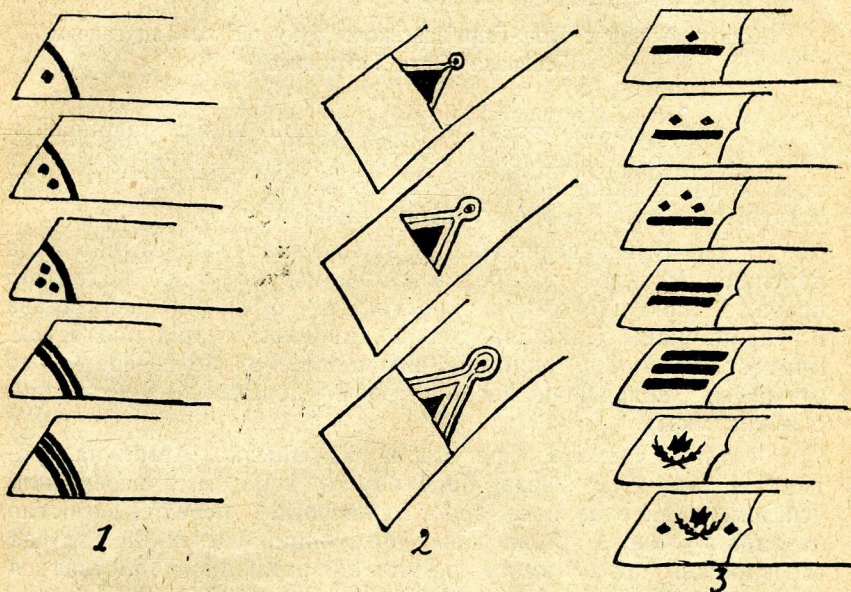

Рис. 10.

Відзнаки Надніпрянської Армії

1. Відзнаки СС.-ів: хорунжий, поручник, сотник, підполк., полк. 2. Відзнаки Директорії: хорунжий, поручник, сотник. 3. Відзнаки Петлюри: хорунжий, поручник, сотник, підполк., полк., ген.-хорунжий, ген.-полк.

ект одягу для українського війська так як завданням нас усіх, є одна спільна ідея: Соборна Україна.

Осип Добротворський

Листопад 1921 року на Великій Україні

(Короткий нарис Пов.-Партизанського руху під командуванням
Генерала Юрка Тютюнника)

Чотири роки бореться український нарід, надриваючи сили, за своє визволення. Чотири роки безупинно леться кров кращих синів його, що свято йдуть на бій, віддаючи життя, за волю і добробут свого народу.

Прокинулась велика нація зі сну, яким так штучно була приспана Москвою і зрозуміла як грубо були потоптані права, з якою азійською жорстокістю були знівечені права і традиції нації. Закипіла злоба і пронявся нарід протестом. Протест сей проти окупації; він направляє безпосередно до окупантів, виявляючи його в формі повстання, чи терористичних актів.

І в той час, коли регулярна Українська Армія на протязі останніх літ вела боротьбу з ворогом з перемінним успіхом, коли здавалось, ворог уже зовсім переміг, виростає на задах у нього грізна сила повстанців і стихійно змітає все вороже, даючи змогу регулярній армії знову посуватись вперед.

Влада окупантів була тільки в великих містах і по залізниці. Весь же простір-село було під владою самих селян та проводирів повстання.

Для більшої живучості ідеї повстання й може тому, що сам повстанець в остаточнім менті прагне аби ворог, проти якого він беться, був знищений і тому шукає собі спільника де небудь на зовнішнім фронті.

Коли існує зовнішній фронт, повстання розгоряється зі страшною силою. Так було в 1918 році, коли зовнішній фронт був Український і Денікінський і в 1920 році — Український і Польський.

Ясно, що повставший селянин, не дає собі відчину, хто йде там зі зовнішнього фронту. Йому се байдуже. Для нього важно, що якась сила беться, значить — допоможе. Однак, коли зовнішній фронт стихає, — селянин тратить надію на допомогу зі зовні, а на свої-ж власні сили більше й більше пасивною та може поволі перейти в стан інертності.

Я маю на меті намалювати картину літа 1921 року на Великій Україні. особливо листопад місяць. Листопадові події мусять занять поважну сторінку в нашій історії, а кров загинувших героїв, буде золотою оправою тієї історії.

Щож торкається повстанчого руху за 1918 — 1919 1920 роки, то справа ся настільки важна й цікава, як з боку психологічного устрою української нації, так і зі загальнодержавного, на фоні власного життя і закордонної політики. Опис його мусить бути капітальний і всесторонній. Історію тих повстань необхідно буде видати окремим виданням, яке й служитиме ілюстрацією для історії.

Після завішення зброї між більшовиками й Поляками та після того, як більшовикам удалось у Криму розбити Врангеля, — одиноким фронтом лишився Український.

Малі сили, недостаток набоїв та інших технічних предладь, привело до того, що по нелюдських зусиллях Українська Армія примушена була перейти Збруч, віддати зброю вчешашньому спільникові та була інтернована в різних кутках Польщі.

А в той час, коли більшовики кінчили зі своїми зовнішніми фронтами, в середині України, все ширились і ширились акції партізанів. Однак всі акції партізанів та повстанців були незорганізовані та ніким не керувались зверху, лише з окрема совістю і бажанням кожного ватажка.

З переходом Української Армії за Збруч, група молодих та енергійних старшин і громадських діячів на чолі з Генералом Юрком Тютюником намагається надати повстанче-партізанському рухові на Україні організований характер.

Україна була поділена на округи. Були призначені начальники округів і після упертої організаційної роботи було досягнуто того, що вся Україна була зорганізована і керувалась одним центром.

Не зважаючи на те, що зовнішнього фронту вже не було, українська маса відчула вагу організації і тому ставала дуже, а дуже активною.

Творились усе нові партізанські відділи і в середині літа їх було на Україні більше двох сот менших і більших. Ті всі відділи були надзвичайно рухливі і майже нічого не мали спільного з організаціями повстанчеськими на місцях, які творились для остаточного загального повстання.

Почався рух по всій Україні, який все більш і більш мотав силу, як одних, так і других.

Весь час умілою провокацією більшовикам удалось перетягнути на свою сторону де кілька повстанчих отаманів, серед яких були й відомі широкому населенню. Почались зрадливі вчинки, видача організацій... зі страшною жорстокістю російська чрезвычайка взялась за свою працю. Полилась кров, а разом з тим засунулась в далеке підпілля праця.

Терор збільшився й самотнім порятунком було негайно підняти населення і вигнати ворога. Однак в такому разі треба було розрахувати на остаточний успіх, бо на випадок невдачі, сотні тисяч людей, а може й мільйони залишились-би без батьків, чоловіків таї без хат.

Та група людей на чолі з генералом Ю. Тютюником знала се, а також і те, що населення майже без зброї, яку страшним терором большевики відбирали, а коли дехто й зумів переховувати її, то вона вже зіпсута від довгого переховування в землі. Рішено було в осені 1921 року, зробити певний вибух місцевого характеру не втягаючи широких мас населення до боротьби. Мета була 1) рейдами кількох груп зробити маніфестацію по Україні і таким чином не дати зачекати традиції озброєної боротьби. Запалити населення активністю і показати йому, що жива ще протестуюча сила, та що рано, чи пізно, а ворог мусить бути побитий нами-же! 2) В той час большевицька дипломатія досягла була певного успіху, який мав закінчитися комуністичним тріумфом на Вашингтонській конференції. Треба було звернути увагу світа на боротьбу Українського народу, і що ніякі угоди, таким чином, з большевиками не будуть дійсні, бо українська нація їх не ратифікує. 3) Врешті сим рухом малось на меті перерити свої власні сили на місцях.

Большевики знали, що генерал Тютюник задумує виступ, і тому скупчили свої сили так, щоби враз можна ліквідувати його. До листопада місяця на правобережжю України скупчено сорок п'ять відсотків всієї червоної армії та вісімдесят п'ять відсотків всієї кінноти.

Багато причин, яких з різних обставин тепер неможливо подати до відома громадянства, помішало підняти населення України в середині літа, коли настрої був до сього цілком підходячий і коли селянин стояв напередодні віддачі продналогу. Сі причини затягнули справу загального повстання до осені, коли було вирішено обмежитися лише тільки маніфестаційними рейдами.

Розійшлися по всій Україні гонці до організації, з наказом від генерала Ю. Тютюника не підійматися, заховуватися спокійно, та що робляться тільки рейди, і що дивлячись по обставинам, буде даний наказ піднятися в сему році, чи зачекати більше слушного часу.

На порозі стояла зима. Треба було спішити. І зі самопожертвованих старшин та козаків, обдертих, босих і без муніції, але пронятих запалом боротьби, з гаслом, жити в вільній своїй хаті, або вмерти в боротьбі за волю свого народу, формуються групи для рейду.

До 5-го листопада 1922 року положення наших рейдів—груп було таке:

Південна група генерал-хорунжого Гулого в районі Тираспіль - Роздільна в розташуванні 51 — і 60 совіцьких дивізій мала завдання пройти до Холодного яру на Чергинщині.

Середня група підполковника Палія в 400 чоловік в районі Кам'янця-Подільського в розташуванні 41 совіцької дивізії 1-го кавалерійського корпусу червоного козацтва і прикордонної бригади ЧК. мала завданням взяти Кам'янець і пройти через Проскурів, Летичів, Хмельник, Бердичів та вийти на річку Тетерів.

Північна група генерал-хорунжого Янченка в 650 чоловік, в районі Коростеня в розташуванні 44 — і 45 піхотних совіцьких дивізій і 3-й кавалерійської дивізії Котовського мала завдання взяти Коростень, Радомишль і вийти в район Тетерева для з'єднання з групою Палія і для спільних дальших операцій.

При північній групі знаходився «Головний Партизанський Штаб» генерала Тютюника, агітаційні апарати, громадські діячі серед яких були бувший міністер С. Тимошенко і М. Білінський.

7-го листопада 1911 року. Північна група після упертих боїв і 70-ти верстного переходу під проливним дощем підходить до коростенського вузла. Навкруги всі села були укріплені і займались 132-ю бригадою і різними допомогівими командами, а Коростень займали відділи ЧК. і булавні команди.

Штучним маневром, майже без вистрілу, знищені були всі сторожі. Вперто посувались уперед козаки, виділяючись сумрачною масою в осінній темряві. Ні одного звука в цілім відділі; лише скрип возів і шльопання тисяч ніг заставляло переляканих червоних вибігати з хат і несвоїм голосом питать: «Таваріщі в чом дело.» Їх также мовчки забирали і обезбрюювали. Лише денеде короткий громін десятка гранат, короткий викрик, і маса сунулась далі.

В 5-й годині ранку північна група обложила Коростень і приступила до штурму. Перед самим облогом Коростеня—туди прибуло на допомогу з Києва два ешалони червоної піхоти. Тому підчас штурму наша піхота була зустрічена сильним крісовим та скорострільним огнем і мусіла залягти в 50 — 60 кроках від ешалонів, закидаючи їх гранатами. В сей час обходовий відділ нашої піхоти в 50 чоловік увірвався в Коростень, випустив зарештованих селян і почав розправлятися з комуністами.

Коростень тримався північною групою дві години. За сей час було убито командіра й начальника булави 132-ї бригади, предсідателя »чека«, кілька сот червоноармейців, а кілька сот взято до полону. З нашого боку впало 7 старшин і 12 козаків, а ранено 8 старшин і 6 козаків. Дальшому перебуванню групи в Коростені загрожував наближаючийся броневик, і тому північна група примушена була не маючи в себе жадної гармати залишити Коростень і рушити далі згідно по наказу.

Рівночасно від північної групи виділено кілька дрібних відділів: Генерала Нільговського в район, Емельчин-Горошки поручника Ружицького на Олевськ, поручника Сліпенка для звязку з отаманом Орликом, і поручника Гапанчука на Шепетівку-Новоград-Волинськ.

Група підполковника Палія: двигаючись у загальному напрямку, будучи страшенно стомлена-розбиває на своєму шляху під Олексінцем-Підлісним 188 пограничний баталіон беручи полонених і скоростріл. Розгоняючи далі дрібні ворожі відділи, — зустрічається в районі Хмельника, Уланова з частинами 2-ї кінної дивізії 1-го кінного совіцького корпусу. В кількох боях смілим рішучим ударом 2-га кінна дивізія була розбита, взяті великі трофеї і біля трьох сот коний.

В сих боях був ранений командант групи підполковник Палій і дальший рух група робила під командою підполковника Чорного.

По відході від Коростеня північна група спішним маршем рушила на схід у напрямку Радомишля.

Під сей час на Україні почалися сильні стужі та великі завії снігу. Шляхи завівало, а щоби можливо було йти дорога зпочатку пробивалась кіньми. Люди на 25% без плащів, — прикривалися коцями та мішками і 50% без чобіт—ноги були завернуті в ганчірки та мішки. В такому стані піхота з кождним днем все більше й більше тратила боєздатність, бо відсутність взуття й відмороження ніг примушувало піхоту садовити на підводи, чим зменшувалась скількість бойців у розстрільній. а натомість збільшувався обоз, перешкоджуючи кольоні в скорім русі та маневрах.

10-го листопада північна група бере з боєм стацію та місто Чеповичі, які охоронялися 38 залізничним баталіоном, технічною ротою при чотирьох скорострілах та кінною міліцією. 11 листопада група розташовується в селі Заньках, в 12-ти верстах від міста Радомишля, виславши відділ у ночі для захоплення Радомишля. Була страшена завирюха, в двох кроках нічого не було видно і відділ той проблукавши цілу ніч не міг добратися до Радомишля і на ранок приєднався до головної колони.

12-го листопаду група рушила на Чайківку-Пилиповичі-Гродоск із метою, перейти на правий беріг річки Тетерева, де мало бути з'єднання з групою Чорного, про якого вже були відомості, що розбивши 2-гу Кавсов. дивізію і загубивши контакт з більшими большевицькими відділами успішно пройшов мимо Бердичева і мав бути десь у районі стації Тетерів і Бородянка.

Тим часом у селі Чайківка, північна група була атакована кінною дивізією Котовського, який мав завдання зліквідувати північну групу. Почався арієргардний бій який тягнувся на протязі 28-ми верстного руху колон. Колона була весь час під сильним скорострільним обстрілом, що страшенно нервувало людей і забиало великі жертви (сорок п'ять ранених).

Брак кінноти в групі надавав можливості вести арієргардні бої на більше далекій простороні від головних сил.

В решті о першій годині в ночі група переправилась у селі Гродоск на правий беріг Тетерева. В саомуж селі була улаштована засада, яка підпустивши ворожу кінноту на 50 — 100 кроків вистріляла її майже зовсім. Ворог перестав наслідати, а колона рушила далі на село Войташівку для ночівки, куди й прибула о 3-й годині ранку 13/II. Трудно собі вявити, як були змучені люди. Вистарчало тільки колоні остановитись на хвилинку, як козаки покотом лягали на снігу і тут же засипляли.

14/II північна група приймає на себе атаку з фронту 45-го совіцького кавалерійського полку. Прогнавши ворога, група рушила на стацію Трубецьку й заняла її. Зірвано дроти, рельси й захвачено полонених. Тут на хвіст колони знов почала наслідать ворожа кіннота.

Перейшовши село Поташню (на схід від стації Трубецької) і ведучи весь час арієргардні бої група пішла дальше на село Блитча з метою заночувать там. Підійшовши до Блитчі о 21-й годині виявилось, що село заняте ворогом. Треба було з боєм узяти нічний спокій, але так змучених людей неможливо було втягати в бій і рішено йти на село Леонівку і там заночувать.

Нелюдські зусилля робили старшини та козаки, щоби не впасти не заснути. То вже були не люди, а лісні нічні тіні. О 3-й годині ранку 15/II група підійшла до села Леонівка й не доходячи 600 кроків раптом чується в селі крики «Ура» і «Слава» та клекіт скорострільів. Якись свої б'ються і треба булоб їм допомогти. Кинулись перемучені вояки в атаку на село. Вірвались аж до церкви з криком «Слава», але дальше були здержані потоком скорострільних куль. Злягли, а підняться знов немає сили, а тим часом ті що ра-

ніше бились, десь відійшли в протилежному напрямку, не дочекавшись помічі своїх. Так і не вдалося тієї ночі де небудь переночувати.

Відійшли в ліс і по компасу направилися знову на річку Тетерів, з метою перейти її і вийти в район м. Базар.

Люди божеволіли.... Говорили незв'язне, привиджувалося їм село, хати і т. ін.

Навіть такий витривалий в походах і боях, як генерал Ю. Тютюник, який здається ніколи не знає втоми, — також піддався галюцинації: серед безмежного, занесеного снігом лісу йому показала селянська хата. Вострожив коня почваляв і... привид зник...

Друга переправа через р. Тетерев була зроблена між селами Блитча і Унін (обидва заняті ворогом), по двох кладках зроблених своїми саперами, а підводи всі вброд. Багато скупалось тоді в річці, але переправа ся була на стільки оригінальна, що забувались усі пригоди.

16 листопада група знову вступає в бої з дивізією Котовського яка займала всі поблизкі 5 села. Ворожа кіннота в цей час стає між північною групою і групою підполковника Палія і не дає їм з'єднатися.

Большевики рішають за всяку ціну зліквідувати північну групу й захватити булаву генерала Тютюника. Тому, залишаючи в спокою інші партізанські відділи вся маса кінноти (3000 шабель) і піхота (1509 штиків) кидається 17 листопада на північну групу.

В 12 годин дня почався нерівний бій. Ворог оточив групу й атакував її зі всіх сторін.

Вперто відбивали перетомленні козаків ворожі атаки, Близко надїзжаючи кінноту зривали гранатами і нерідко самі гинули від гранат. Де які старшини, бачучи, що прийдеться потрапити до полону, стрілялись. А тим часом ворог наносив удар за ударом, вимотуючи останні сили.

Малі запаси набоїв вийшли і колона залишилась без набоїв.

В сей час Головний Штаб, який був оточений разом з північною групою, проривається з кільця ворожої кінноти, захвативши зі собоюраних. Оставшим частинам дано наказ прориватися, і вийшовши в Житомирські ліси — ліквідувати свою активність і ввійти в підпілля до нових наказів.

Наказ сей одержали майже всі оперуючі на півночі партізанські відділи, що-ж торкається до відділів, які оперували в інших місцях України, то вони одержали, вказівки й накази, вважаючи на наступаючі холоди й у залежності від характеру їх операційних теренів, припинить активну партізанську діяльність.

В кінці листопада по всій Україні припинюється активна діяльність Пов. Нар. Відділів і все затихло, але затихло по наказу.

Котовському ж удалось нанести північній групі значний удар і ця група понесла великі втрати, в забитих і полонених. Всіх полонених, серед яких було 40% ранених, а решта з відмороженими ногами (всіх до 200 чоловік) загнали більшовики в м. Базар у церкву, де всіх присудили до смертної кари.

Викопали козаки й старшини самі собі яму на чийомусь огороді і полягли разом братську могилу, несучи до Бога проклони тих, хто так грубо нівечить права й стрімління їх народу.

Останній раз перед розстрілом заспівало козацтво »Ще не вмерла Україна«... Плакали селани й далеко по всій Україні рознеслась легенда, про мучеників за нарід, про козаків героїв, погибших від рук катів. А прийде час закипить гнів і помститься нарід за братів своїх.

І довго ще буде литися кров синів України. Таких епізодів буде ще досить. але кінець боротьби буде лише тоді, як ні одного окупанта не буде на українській землі.

Велика нація визнала себе та кровю своєю добеться, щоб її визнали всі... Жадна конференція західних держав з більшовиками, жадний договір не будуть ратифіковані українським народом. Коли треба було розбити пляни більшовиків на вашінгтонській конференції, то не задумуючись положили свої голови сотні кращих людей, колиж треба буде розбити пляни Генуєнської угоди, то не задумуючись положать тисячі свої голови, а пляни будуть розбиті і український нарід може в останнє, а рішуче припинить спроби узурпаторів торгувати ним на міжнародньому ринку.

Як же ставилося населення України до партізанського руху?

З першого моменту руху партізанських відділів виявилося рішуче бажання населення взяти участь у боротьбі. В кожному селі, чи містечку, куди прибували відділи з'являлась делегація селенства, заявляючи свій намір іти бити москалів-комуністів. Єдина вимога була, дати зброю. Зброї не було й тому приходилося всюди заспокоювать селян і наказувать їм чекать.

В тих же районах де про рух рейдових груп було чути тільки відгуком, — там не вважаючи на категоричний наказ сидіти тихо, селяни повстали й таким чином занята Сквіра, Звенигородка, Умань, Чигирин, Кременчуг та інші.

Не приходитьсь говорити з якою радістю стрічало населення своїх козаків, і як годувало їх. Ненависть до кацапів-комуністів так характеристично виявлялась, що трудно передать її.

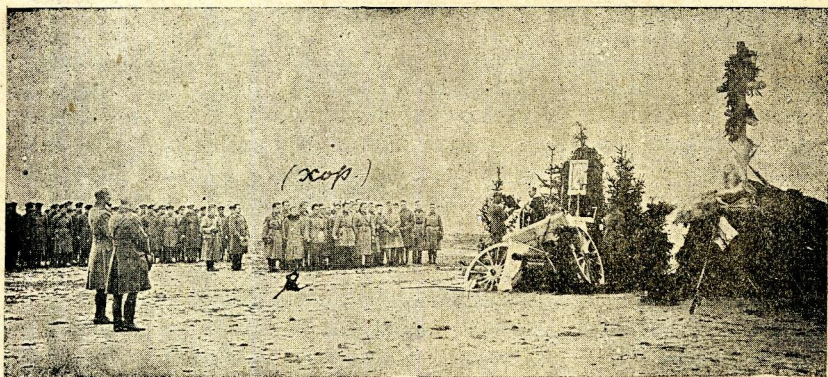
У зв'язку з тим, що большевики кинули на північну групу найактивніші свої частини, Головний Штаб який був при північній групі будучи весь час у боях і оточений, не міг давати конкретних вказівок повставшим селянам, лише повне розуміння ситуації, начальників повстанчих Округів і певна дисциплінованість. що до виконання загального наказу причинилися до того, що загальне повстання якеб стихійно могло вибухнути і безперечно, при відсутності в населення зброї булоб в сьому році невдачне, своєчасно припинялось і населення чекає служного часу сказати своє рішуче слово.

Описать тепер бойові акції інших відділів по всій Україні не представляється поки що можливим за відсутністю бойових реляцій. Однак загально відомо, що одночасно з рейдовими групами провадились допомагаючі акції отамана Заболотного в районі Балта-Ольгополя, отамана Шепеля в районі Брацлав-Винниця, отамана Лиха в районі Липівця, отамана Брови в районі Кременчуга, от. Орлика під Київом і багато інших.

І так розібравши рух на Україні, в листопаді 1921 року, треба зазначити, що рух сей був не повстанчий, а лише були зроблені певні рейди для змішання всіх замірів большевиків, що до закріплення окупаційної влади на Україні, і в зв'язку з планами Головного Штабу був по його наказу припинений.

Деяка закордонна преса вважала сей рух за загальне рушення і, коли рух був препинений, трактувала се, яко крах визвольної боротьби.

Визвольна боротьба не припиняється і прийде час коли світ буде поставлений перед фактом сили й могутості української нації в боротьбі за своє визволення.

Шевченківське свято в Нім. Яблоннім. (Служба Божа) з боку стоять: ген.-четар Курманович і ~~ген.-четар~~ *ген.-четар А. М. З.*

Осип Назарук

Слово до українського черепа

Міцнійша піхва від меча і міцнійший шовк від ременя і міцніше слово від діла і міцнійша думка від слова.

Так говорить мудрість сходу, того сходу, що культурою і державно-суспільним досвідом значно старший від європейського заходу.

Сих великих правд не розуміють у нас, хоч вони дуже ясні. Бо, як відомо, ніяке слово не повстає без попередно зясованої думки, а ніяке велике діло не повстане без поширення думки словом.

Але всяке слово про діла без досвіду — се пусте болтунство. Тільки досвід дає вартість і вагу думкам та словам.

В найважнійшій справі нашого народу — в справі державності пережили ми криваву і страшну епоху досвіду. На основі того пережитого досвіду повинна появитись у нас велика література про практичне будівництво держави. Не література з дурненькими теоретичними міркуваннями, „як повинно бути“ — тільки правдива, докладна література про те, як було. Молодше покоління само виміркує, як не повинно і як повинно бути.

Науки досвіду найкрасше можна зібрати в своїх споминах, у докладнім описі того, що автор сам бачив і пережив у часах будівництва своєї держави. Спомини повинні дати як найбільше цифр і фактів з описами відносин людей і їх моралі. Бо без моралі неможлива ніяка суспільна організація. Навіть ватаги розбишак і горлорізів мають свою мораль і то дуже велику — розуміється, супроти своїх спільників. І тою мораллю вони держаться в боротьбі проти суспільності.

Тому в описах великих змагань нашого народу треба докладно описати стан моралі наших людей, їх евентуальне перекупство та його причини, все фактами!

Що досі нема описів наших боїв за свою державність, се свідчить про абсолютну недостачу почуття обов'язку в наших інтелігентів. Коли досвід, який зібрало теперішнє покоління, не буде зясований і використаний, а передовсім утрєвалений на папері, то вся та епоха з її кровю і терпінням — пропащий для нас час. Се булòб духовим марнотратством, якого не бачив ні один нарід на світі. Марнотратникам усе і скрізь належить ся курателя. А курателя в життю народів, се ніщо інше як неволя.

З тих усіх причин таке видавництво як „Червона Калина,“ що старається зібрати і зберегти досвід сього часу, має просто неоцініму вартість і заслугує на як найбільшу піддержку моральну й матеріяльну цілої суспільності.

Темпо, в яким ся піддержка в тій праці йтиме, свідчити буде про зрілість або незрілість нашого покоління до свободи й державного життя.

Першорядна робітня суконь і дамських костюмів

Марія Павлюк

у Львові, вул. Собіського ч. 12.

виконує всякі роботи, що входять в обсяг дамського краєвцтва, точно і після найвибагливіших мод. Рівнож поручає свій багато заосмотрений магазин наймодніщих матерій із заграничних фабрик, як також всякі інші додатки.

УКРАЇНСЬКА КНИГАРНЯ і АНТИКВАРНЯ

у Львові, вул. Рутовського ч. 22.

(Народний Дім).

Купує і продає: шкільні підручники, нові й уживані, белетристичні й наукові книжки, в українській і чужих мовах. Закуплює цілі бібліотеки й рукописи, призначені до друку. **Приймає замовлення** на книжки інших краєвих і заграничних видань. **Бере в комісову продаж** усі українські книжки й газети.

Великий та найдешевший склад шкільних і канцеляр. приборів.

Замовлення на провінцію полагоджує відворотно за післяплатою або попереднім надісланням гроший.

ЛИШЕ НЕРОЗУМНІ

думають, що плекання шкіри і волосся є панською примхою. Думаючи знають, що гарна, чиста і здорова шкіра причиняєся до здоровля. Плекання шкіри скріплює віддихання шкіри і круження крови і гартує чоловіка перед перестудою. — Через відповідне плекання шкіри, уст і голови стаєся чоловік здоровшим, сильнішим та охочим до праці. До раціонального плекання тіла надаєся: **Fellera Elsa-fluid**, пастильки тоалетові **Elsa** знаний Гега-пудер Д-ра Клюгера, кольонська вода **Elsa Tannochina**, **Elsa** помада на поріст волосся, **Elsa** вода до полокання уст, Гега порошок окесовий до зубів, **Elsa** порошок до засипування випрілих місць, **Elsa** штифти ментолеві, **Elsa** лік на мозолі.

Ті всі препарати можна спровадити без ціла в Польщі і Галичині через:

Дім висилковий Elsa і Гега препаратів ч. 311.

Аптикар Я. Гутвінський, Бельско, вул. Бліхова 29.

Цінник видань „Світа Дитини“

(важний від 1 жовтня 1922 р. аж до відкликання).

I. Книжки для дитячих бібліотек.

а) Повістки, казки і байки:

Ч. пор.	Автор	Заголовок	Сторін	Образків	Ц і н а		
					Мп.	к. ч.	ам. ц.
1.	Оскар Уайльд	Зоряний хлопчина	48	16	150	2	5
2.	Вільгельм Буш	Максим і Марко	64	95	300	4	10
3.	О. Білоусенко	Пригоди Вовка-Неситого	68	54	300	4	10
4.	Вільгельм Буш	Нечемне вороння	52	48	200	3	8
5.	Я. Вільшенко	Чорнокнижник з Чорногори	72	70	400	5	15
6.	А. Лотоцький	Вільгельм Тель	52	13	250	3	10
7.	Фільгеленес	За Вітчину	48	10	250	3	10
8.	О. Маковей	Пригоди Горобчика	40	8	200	2	7
9.	В. Хронович	Пригоди Лиса-Панаса	52	22	200	3	10
10.	М. Денисенко	Наша Січ-Мати	32	1	150	2	5
11.	С. Куликівна	Алі-Баба і 40 розбійників	24	33	150	2	5
12.	М. Штелігівна	За склянню стіною	32	1	150	2	5

б) Штуки й комедійки для дитячих театрів:

			дії	Ос.			
1.	Я. Вільшенко	Червона Шапочка (з нот.)	2	14	250	3	10
2.	В. Ваврисевич	Лісова казка (з нотами)	1	25	150	2	5
3.	Г. Товпліс	Дарунки русалок	2	16	150	2	5
4.	Я. Вільшенко	Коик Стрибунець	1	5	180	2	5
5.	Леся Верховинка	Іменини Влодка	3	8	200	2	5
6.	К. Лукашевич	Бунт ляльок	3	17	180	2	5
7.	В. Софронів	Печери	3	8	150	2	5
8.	В. Островський	Соняшник (з нотами)	3	9	150	2	5
9.	В. Полянський	Дядько Тарас	1	11	150	2	5
10.	Я. Вільшенко	Гостина св. Миколая	1	12	150	2	5
11.	Ю. Ігорків	Сирота	1	10	100	1	3
12.	Я. Вільшенко	»Вифлеємська Ніч«	3	60	500	5	15

II. Книжки для учительських бібліотек:

1.	Іван Левицький	Основи теорії музики	56	—	400	3	10
2.	Іван Левицький	Нарис історії музики	64	—	500	3	15

III. Річники „Світа Дитини“:

Кошти пересилки:

1.	З 1920 р. вичерпаний	Мк.	Поруч. пересил. 1 - 5 книж.	100	Мк.
2.	З 1921 р. „ 3.000 „	„	Поруч. перес. 6 - 10 „	150	„
3.	З 1921 р. в мод. переп. 4.000 „	„	Поруч. перес. 11 - 20 „	200	„
4.	З 1922 р. в брош. п. 5.000 „	„	Пакет 2 - 5 кільограмів . .	400	„

П Р И М І Т К А. Подані ціни книжок розуміються киягськими цінами у де-тайльній продажі. Для книгарень, відпродавців і агентів дається значний рабат.

В ком'сому продажу книжок не дається, по причині поступенних змін валюти. Для Зарядів Шкіл та Дирекцій Гімназій уділяється при більших закупах — од но мі ся ч но о речинцевого кредиту. За границю висилається книжки поштою 2 кільог. пакетами.

Жадайте видань „Світа Дитини“ по усіх укр. киягнях і кооперативах в краю!

ВИДАВНИЦТВО: „СВІТ ДИТИНИ“

Львів, ул. Зіморовича ч. 3.

Кожний Українець і кожда Укра-
їнка повинні знати, що самотньою
на Україні

ЧИТАНКОЮ НОВОЇ СИСТЕМИ

Є

ПЕРША КНИЖЕЧКА

- - - - - ДО ЧИТАННЯ - - - - -

для українських дітей

Миколи Матвійчука

багато і чудово ілюстрована першорядними
українськими малярами. Відповідає всім ви-
могам новочасної педагогіки, естетики і гігі-
єни. Цікава не йно для дітей, але також і для
старших.

**Хто хоче свою дитину навчити скоро
і добре читати, хто хоче, щоб його ди-
тина полюбила рідну мову і книжку —
нехай купує цей буквар.**

Спроваджувати через Союз Учительських

- - - - - Спілок - - - - -

у Львові, Осолінських 8.

УКРАЇНСЬКЕ ПЕДАГОГІЧНЕ ТОВАРИСТВО

має на складі:

А) Власні видання:

1. Молитвенник народний менший в півполотні.
- Молитвенник народний менший опр. в полотно.
- Молитвенник народний більший в півполотні.
- Молитвенник народний більший опр. в полотно.
- Щоденні молитви.
3. Кितिця желань.
13. Т. Шевченко: Кобзар для дітей.
31. Ілюстрована подорож довкола землі (гра для малих і старших)
36. Мандибур: Олімпія.
50. Др. О. Макарушка: Короткий огляд укр. письменства
93. Клявдія Лукашевич: Серед цвітів.
110. Др. Пачовський: Ілюстроване укр. письменство в життєписах.
112. Історія куска хліба.
115. Кіплінг: В Джунглях.
118. Ілля Кокорудз: Спомини з Атен
» » » » опр.
147. На далекій півночі.
150. Др. І. Демянчук: Перекази старинного світу, ч. I. і ч. II.
151. Малі козаки.
152. На вакаціях.
153. Орлеанська дівчина.
154. Записки недоброго хлопця.
М. Гайворонський: Українські народні пісні. Випуск I. II III IV. і V.
157. Іван Юцишин: Гагілки для школи.
159. Козацькі діти, образок з татарських часів в 2. діях.
161. Вінок на могилу Т. Шевченка сцен. образок в 2. діях.
162. Наші невидимі вороги
163. Як Незнайко став муравлем та що він тоді бачив.
165. Русалка Дністрова, сцен. образок в 2. діях.
166. Ю. Верн: Зоря півдня, ілюстрована повість.
167. Без старших, комедійка в 2. діях.
168. На самітнім острові.
169. Різдво Марусі, сцен. обр. в 1 відсл.
170. Л. Єремев: Збиточники.
171. Довічне ярмо, оповідання.
172. В горах, оповідання.
173. Кибальчич: З моїх спогадів.
174. Л. Єремев: Малий трагік.
175. Діточе свято, сцен. образ в 2. діях.
176. Тарас дитина, в двох діях.
178. Слідами Тараса, сцен. образ в 2. д.
180. Тарас Шевченко, огляд життя і діяльності ілюстр.
182. Шкільний гимн в честь Тараса Шевченка.
- 185 С. Кабарівська: Вкраїні служи.
- 186 К. Шарельман: Мізинчик.
187. Франко: Суд святого Николая.
Мих. Галушинський: Тарас Шевченко поет життя і чину.
Мих. Галушинський: Михайло Драгоманів ідеолог Нової України.
Мих. Возняк: Оповідання про Маркіяна Шашкевича.
Михалевич: Пасіка.
М. Гайворонський: Співаник для дітей.
О. Панейко: Українська Стенографія.

Б) Чужі видання:

А. Крушельницький: Українська читанка ч. I.	Крилякевич: Історія України.
А. Крушельницький: Українська читанка ч. II.	Калішевський: Латинська граматики.
Шіндлер: Фізика.	Поль Бер: Наука природи.
Раковський: Зоологія	Андрущенко: Математика.
» Людина.	Кошіц: Пісні України (з нотами).
Рудницький: Географія України.	Геращенко: Молитовник.
	Портрет Ярослава.
	Мала карта України.

В) Нове видання творів І. Франка:

Панські жарти, Semper tiro, Зівяле листя та Із днів журби.

Головний склад у книгарні У. П. Т. Львів, Руська ч. 3.

на котрої адресу належить слати замовлення.

Книгарням і відпродавцям, які купують більшу кількість книжок, даємо опуст.
Книгарня приймає замовлення на заграничні видання у всіх мовах і літературах.

— — — **Х т о** — — —

хоче приємно перевести вечір

хай іде

до першорядного кіна

„КОПЕРНИК“

у Львові, вул. Коперника 9.

— — — або — — —

„МАРУСЕНЬКА“

пл. Смольки 5.

Оба кіна уряджені на європейський лад,
де світлять лише премієри загранич-
них і краєвих фабрик.

Чудову гру артистів ілюструє прегарна
----- музика. -----

СЕЛЯНСЬКА МЕХАНІЧНА ТКАЛЬНЯ

Львів, Зіморовича 20.

👉 купує: 👈

ЛЕН, КОНОПЦІ, ПРЯЖУ,

міння їх за готові вироби, як:

цайги, полотна, сукна і т. інше.

Виробляє із готових ниток сільські полотна,

_____ має: _____

паси, шлії, посторонки та різне мотузя.

Українська Спілка торг.-промислова

у Львові

вул. Міцкевича ч. 22.

Телеф. 624.

Одиноке і найбільше підприємство для
- - доставки і уряджень машинових. - -

Виготовляє технічні поміри й кошториси
для заведень фабричних і промислових.

Спеціальність: будова млинів, тарта-
ків, горалень, гарбарень, завжди на складі
усі технічні артикули і машини, а то: млин-
ські вальці, французьке каміння, гатри,
мотори, льокомобілі, паси шкіряні і т. и.

Уважати на нову адресу Спілки:

== **Л Ї В І В, М І Ц К Е В И Ч А 22.** ==

„МЕЛЬМА“

Спілка торг.-промислова
з обмеженою порукою
ДЛЯ ТОРГОВЛІ ЗІ СХОДОМ
Львів, Зиблікевича ч. 24, I. п.

Експозитура: Перемишль.

купує й продає:
сіно, солому,
будівельний матеріал
і матеріал
до криття дахів,
камінний вуголь,
кокс, торф,
штучні навози,
господарські
машини і знаряди
і сикавки від огню.

урядження горалень, мли-
нів, цеголень, сушарень до
— експльоатації торфу. —

Рік оснований 1883.

8 власних домів. — 10 золотих медалів на світових виставах.

„НАРОДНА ТОРГОВЛЯ“

у Львові, Ринок ч, 36. (власний дім)

на основі постанови загального Збору з 29. VI. 1922 р. стає

Краєвим Союзом Споживчим

кооперативою з відповідальністю уділами

з метою: **об'єднання** споживчої сили населення, **достави** товарів для об'єднаних членів, **допомоги** піднесення культурного рівня українського населення.

Удержує склади з товарами споживчими і кольоніяльними в своїх 19 складах. Для церков і Всч. Духовенства богослужебне вино.

Головний магазин у Львові доставляє для кооператив господарсько-споживчі товари по конкурентційних цінах.

Уділ 10.000 мп., вписове 1.000 мп.

Гроші на вкладкові книжочки — 10%,

мільйонові вкладки на довший час відповідно до умови.

Оборот за рік 1921/22. мп. 1.500.000.000.

В економічному розвитку наша будучність!

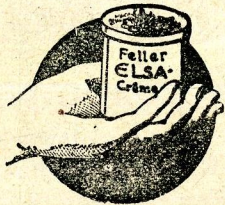
Громадяне! Українці!

Попирайте і поширюйте свій рідний промисл і торгівлю. Полагоджуйте всі свої інтереси через ті фірми, що оголошуються в нашому Календарі і покликуйтеся при закупні товарів на ті огошення.

Купці! Оголошуйте в календарі „Черв. Калина“, який дає найкращу за поруку успішності реклами.

Краса

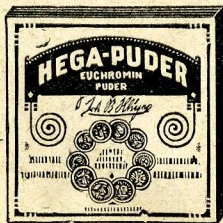
шкіри, лиця, рук і ramen осягається тільки через раціональне плекання. В зеркалі може кожний щоденно завважити, як молодіє і стає красним, коли вживає знаних від 25 літ істнующих виробів, за котрі зі всіх сторін світа надходять тисячі похвал.

Феллера Elsa-помада до лица усуває всякі нечистоти шкіри, веснянки, вугріки, зморшки, робить шкіру м'якою, рожево білою і чистою, та уможливляє правильне віддихання шкіри, що є необхідним для здоров'я тіла.

Феллера Elsa-пастильки туалетові до миття практичні в уживанню, незрівняний додаток до води до миття і до води до уст.

Феллера Elsa-мило лінійово-молочне і бораксове є ідеалом всіх мил. Ті знамениті, лагідні Elsa-мила є цілком нешкідливі, дають багато шуму; їх належить уживати перед іншими остриями, часто шкідливими милами.

Нега-пудер д-ра Кюгера є узнаний досвідними знавцями за нешкідливий, делікатно пахучий, в трьох красках: білий, рожевий і кремовий.

Феллера Elsa-помада таннохіна на поріст волосся зміцнює цибульки, хоронить волосся перед випаданням і ломанням, усуває парплі і запобігає вчасному сивінню, робить волос м'яким і еластичним, а кожному відомо, що буйний волос додає краси.

Elsa-помада на вуса першої якості, Elsa-Champoon до волосся і Elsa-вискок можна допакувати.

Elsa-вода до уст посідає відсвіжуючий смак, який позистає довго в устах і усуває неприємний сопух, вода до уст має радикальний наслідок, що усуває і ґрунтовно очищує яму устну, вбиває всякі заразки недуг, а також гартує та укоює біль зубів. Хто є прихильником сильної ароматичної води до уст, нехай уживає Нег-води до уст, під назвою »Dentibum«.

Нега-порошок до зубів витворює при уживанню окис, утримує зуби в чистоті і свіжій білості, та не допускає до творення каміння на зубах. Щітки до зубів в різних родах.

Elsa-вода кольтонська дуже делікатної якості, старанно зроблена до набуття в малих і спеціальних флашкочках.

Elsa-запах ліса, перфума кімнатна дізінфекціонує воздух у кімнаті, наповнює її приємним запахом. Надається найбільше до кімнат, де лежать хорі, або де мешкає багато людей.

Elsa - плястер і Elsa - тінктура

для туристів усуває без болю мозолі. Уживать її з добрим вислідом проти почення тіла і ніг.

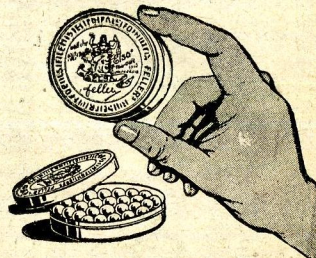
Elsa-порошок до засипування (картон разом зі сипничкою)

Elsa-ментолеві штифти (на міґрену) дуже улюблені, ділають знаменито на біль голови, міґрену, та укушення через комах.

Здоров'я

псується скоро в наслідок стільця, браку апетиту і неправельного травлення.

Феллера Elsa - пігулки хвалить кожний, хто їх уживає як ліку, що зміцнює жлуток, регулює травлення і лагідно прочищує. Особливо жінки, діти і делікатні особи любуються в Elsa-пігулках. Дістати можна в звозах по 6 пуделок.

Sagrada-Barber ідеальний лік, що прочищує без шкідливих наслідків, продукт чисто ростиный, натуральний, чисельно нагороджений.

Тисячі людей у всіх краях світа уживають перейшло 25 літ правдивого Elsafluid-y.

Феллера Elsafluid є як косметичне виріб жерелом сили. Пахучого Fluid-y з есенцій рости з маркою »Elsa« уживається:

До натирання в таких разях, де потрібне є натирання, викликаючи скорий наслідок.

Ділає хосенно на члени тіла по трудах, неविгодех, змуценню і ослабленню.

Служить до плекання устної ями по причині спасенного діланья на зуби і ясна.

В літі є оживляющим додатком до води при миттю, до купелі, усуває піт і дезинфекціонує.

До плекання шкіри, усуває нечистоти шкірні, ділає оживляючо і чистить шкіру з усіх викидів.

Молоді і старі відчувують із вдоволенням хосенність уживання Fluid-y, тому не повинно його бракувати в жадім домашнім господарстві.

Він зміцнює цибульки волосові і усуває луску. Кілька каплі має більше значіння як найсильніша французька вода.

В кожній родині може віддати величезні прислуги в різних случаях.

В зимі хоронить перед вохкістю і зимом. До набуття в пакетах по 6 подвійних флашок, або по 2 спеціальні флашки.

Правдивий утробняний Elsa-тран-Феллера зміцнює кожодого: жінок і дітей, бліді дівчата дістають силу і свіжість, слабовиті діти і вражливі жєнщини пють радо тран, а також:

Elsa-хінове вино; Elsa шведські кроплі; Nagaferri zelізний лікер, спричиняють добрий апетит і травлення.

Elsa-загоряньський сік на груди і на кашель, розпускає флегму, усуває кашель, і Нег-цукорки є знаменитим ліком на недуги горла.

Elsa-пастильки на глисти для дітей і дорослих є всюди радо уживані.

Elsa-порошок для худоби тучить скоро і через те приносить зиски. Хлібороби всюди хвалять собі його.

Elsa-порошок Феллера на комахі нищить всяке робацтво. Рівнож маємо на складі трутки на миші і щурі.

ПІННІ: Не можемо подати твердих цін, але числимо завжди можливо приступні ціни.
КОШТА ПОЧТОВІ: Можна багато ошадити на оплаті поштової всяяки, колиб кількох знайомих з одної місцевости замовляло на спільну адресу. Замовляющий одержить даром осібний додаток.
 Правдиві препарати »Elsa« і »Hega« можна знова набути у всіх краях без оплати цпа, а в Польщі: через Польський Висилковий дім ч. 311 Elsa і Hega препаратів, Бельсько Віла, аптикар А. Гутківський, або з аптики Eugenjusza V. Feller-a, Stubica donja N. 311, Kroacja (SHS.)

ВИДАННЯ ФОНДУ „УЧІТЕСЯ БРАТИ МОЇ“

В. Дорошенко: Шевченкова Криниця. (Вибір золотих слів і думок Кобзаря).

М. Возняк: Кирило-Методіївське Братство. Книжка, що як „прегарний інформатор про відносини, серед яких жив і розвивався Кобзар України“ („Батьківщина“), дає змогу освідомити собі минуле, а тим самим і сучасне собі зясувати“ („Українська Трибуна“) — саме під теперішню хвилю надається для кожного члена української суспільности.

Д-р. С. Рудницький: „Україна наш рідний край“. (Географія).

Д-р. І. Крип'якевич: Коротка історія козаччини.

М. Голубець: Начерк історії українського мистецтва (Том І).

Дальші праці в друку. — — Замовляти належить через канцелярію Т ва „ПРОСВІТА“ у Львові, Ринок ч. 10. — Книгарням та відпродавцям значний опуст. — Порто й опакування на кошт замовляючих.

НЕ ЙНО РЕКЛЯМА, АЛЕ ТАКИ ДІЙСНІСТЬ!

Кооператив для промислу й торгівлі —❧— шкірою —❧—

у Львові, при ул. Вірменській Ч. 1.

В НАРОДНІМ ДОМІ

поручає Спілкам, Кооперативам і Гостям всякого рода шкіри на чоботи, черевики і підошви по невисокій ціні.

❧ — !! УКРАЇНЦІ !! —❧

Памятайте, що гріш, кинений у чужу кишеню, не дає нам змоги економічно розвиватися.

Тому купуйте лиш у своїх! —

— На складі товар різної якості! —

НЕ ТРЕБА ЇХАТИ ДО ЛЬВОВА НА ЗАКУПНО.

Всьо, хочби в найменшій кількості, чого треба в домашньому господарстві, висилаємо поштовими посилками: кухонне начиння емальоване і алюмінієве, машинки до кави і мяса, ложки, вилки, ножі, сікачі, маздрі — найліпшу каву, чай, какао та інші кольоніальні товари — ковнірці, маншети, панчохи, скалптки, білля, — матерії на одіж жіночу і для мушин, коци і ковдри — артикули тоалетові, для аматорських кружків, шмінки, крепу, мастікс — папір, зошити, олівці, пера і канцелярійні прибори — книжки всілякого змісту по книгарських цінах — цизорьки, бритви, машинки до стрижень волосся, діаманти до краяна скла, запальнички, музичні інструменти — ремісничі знаряддя для ковалів, столарів, шевців — нові й уживані машини до шиття, коловоротки — пасічні прилади, вулії та штучну вошину, упряж на коні ремінну й портяну, оцелі, гуфналі і т. д.

Доставляємо також рільнічі машини і знаряддя з першорядних фабрик, штучні погної, поцинковану бляху, овочеві щели. — Радо даємо інформації в торговельних справах.

Заступство перворядної фабрики дзвонів.

ОКПИШ і Ска.

— торг.-промислова Спілька з обм. пор., Львів, вул. Осолінських ч. 15. —

ЗЕМЕЛЬНИЙ БАНК ГІПОТЕЧНИЙ

СПІЛКА АКЦІЙНА

у Львові, вул. Підвалля ч. 7.

Ч. телеф. 382, Ч. П. К. О. 149.000.

Приймає вкладки й опроцентує їх від найблизшого дня по зложеньню вкладки.

уділює векслів позики (есконт векслів),

купує всякого рода валюти, чеки і вартні папери,

приймає до інкаса заграничні чеки, переказує гроші за границю та посередничить найкориснішше пересилці грошей з Америки,

посередничить у купні і продажі ефектів, товарів, знарядів, машин і нерухомостей,

взагалі:

ЗЕМЕЛЬНИЙ БАНК ГІПОТЕЧНИЙ

переводить

Усякі фінансові інтереси і банкові припоручення під найкориснішими умовами

ЗЕМЕЛЬНИЙ БАНК Є ТАКОЖ ДЕВІЗОВИМ БАНКОМ.

Є ратунок, коли покажеться гуля в пахвині і навіть коли вона опадє в низ. Треба післати міру ниткою вколо через бедра, описати з котрої сторони і як за велика, подати свій вік і зайняття і сировадити пропуклиновий прилад мужеський, жіночий, чи діточий від

В. ПОЛЯЧКА в Самборі 93.

Виробляє гумові опаски на черево, на обвислість, на обривання, на обниження жолудка, на нежит кишок, на обниження матиці і по пересбугтій операції, на пропуклину пупця і черева, дальше опаски для поправлення фігури корпулетних і отилих людей.

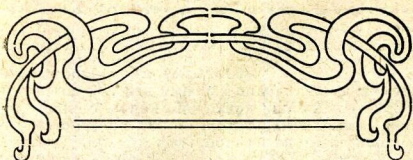
Бандажі системи Ляведана які запобігають навіть найбільшому випаданню матиці. — Гумові панчохи на жилики ніг. — Підклади під плоску стопу (Plattfussen).

Простодержажки

це є прилади, які запобігають повстанню горбів і скривленню.

ГУМОВІ МОЧНИКИ на день для осіб, що хорі на мочовий міхур.

„Господарський Календар“ на 1923 рік

повинен знаходитися під кожною селянською стріхою. Це дуже цінний Календар для сільського господаря. Зміст дуже багатий. Форм. вел. вісімка, 160 стор. друку. Ціна 800 мп.

Адреса для замовлень:

Гр. Гануляк

Львів, вул. Куркова 10.

Видавництво „Русалка“

Львів, Куркова 10,

має великий вибір книжок для народніх читалень і театральних гуртків. Каталог видавництва видрукований в «Господарськiм Календарі» на 1923 р.

„Театральне Мистецтво“

місячник театру і сцени з додатком „Театральна Бібліотека“.

Передплата від 1 ч. до кінця 1922 р. 1600 мп. Читальні та аматорські гуртки повинні цей журнал передплатити, та по можливості видавництву видавати в слід. році два рази в місяць.

Адреса: „Театральне Мистецтво“

Львів, Куркова 10

Дешеві і добрі книжки

найліпша лектура для молоді

1. А. Чайківського На уходах
1. П. Куліша Чорна рада
3. А. Чайківського За сестрою
4. А. Чайківського Віддячився
5. Ординцева Запорожці

Замовляти у видавця

на адресу:

О. Кузьма, Коломия, Євангелицька ч. 7.

Міщанський рем. пром.

СОЮЗ КРЕДИТОВИЙ

стов. зар. з обм. пор.

у Львові — Руська 3.

Приймає ощадности на вкладкові книжечки і платить після умови найвищі проценти — членам своїм ексконтує власні і тягнені векслі — приймає депозити, отвирає біжучі рахунки, — міняє гроші — уділяє позички під застав і без.

Уділ виносить мп. 70 (беремо й більші уділи від 1—100), вписове мп. 10.

Старих членів взивається додержувати рат, викуплювати векслі, сплачувати залягаючі процента, щоб дальше не капіталізувалися і приєднувати нам як найбільше нових членів і вкладчиків.

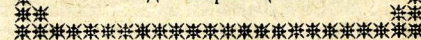

Кухонне начиння, прікуси й ванни
найдешевше купити

В укр. бляхарській робітні
А. ЗАЯЦЯ

Львів, ул. Осолінських 14.

Направа й криття дахів
під гваранцією.

ОДИНОКИЙ УКРАЇНСЬКИЙ ГОТЕЛЬ
НАРОДНЯ ГОСТИНИЦЯ
у Львові

ріг вул. Сикстуської і Костюшка

ГОТЕЛЬ, РЕСТАВРАЦІЯ І КАВАРНЯ

приймає гроші на книжочки вкладкові до опроцентовання.

СКЛАДАЙТЕ ОЩАДНОСТИ

В КРАЄВІМ СОЮЗІ КРЕДИТОВІМ у ЛЬВОВІ

Ринок ч 10. I. поверх (Дім „Просвіти“)

Союз є центральною касою українських кооператив (також райфайзонок) і уділяє їм дешевого кредиту. Приймає вкладки ощадности в довільній висоті на умовлений процент, при чім сплачує рентовий податок з власних фондів без потручування тогож вкладникам. Резервові фонди Краєвого Союзу Кредитового ульоковані у власнім домі (зак. в 1920 р.) у Львові, ул. 3. мая ч. 15. і сільських добрах.

Вписуйтеся безплатно в члени і складайте ощадности в Краєв. Союзі Кредитовім. Творіть власну сильну централю кредиту.

В економічній силі інституцій — сила народу!

ГОСПОДАРЯМ НА УВАГУ!

Гуртовна і дрібна продаж емальованого кухонного начиння
ріжного роду по найдешевших цінах провадить Склад ЦЕРКОВНИХ ЗНАРЯДІВ

ВОЛОДИМИРА УСТЕНЬСЬКОГО

Львів, Руська 5.

Замовлення з провінції полагоджується відвратною поштою за попереднім надісланням задатку.

ІВАН МОС,

що до недавна прова-
див кухню в реставрації
Райха в ринку, перенісся

і провадить тепер кухню в реставрації Янічка
у Львові, при Галицькій площі ч. 10.

Поручає гостям смачні обіди, вечері і всякі напитки.

Машини

до виробу цементових дахівок на рольках,
плуги з деревляним гряділем, плужки до об-
горткування барабоць, ваги десятні і столові,
хрести, громозводи, залізні вікна і всякі ро-
боти, що входять в круг шлюсарства — —

виробляє

Михайло Стефанівський

Львів, ул. Варстатова ч. 10.

(межи улицями Рицерською і Кордецького).

Михайло ХАМУЛА

ФАБРИКА ткацьких
і килимкарських виробів

у Глинянах

виробляє килими на підлогу, над ліжка, килимки
перед ліжка, накидки на отомани, портієри, лям-
брикіни килимові і т. и. річі.

✂ Найдешевше жерело закупна! ✂

СОЮЗ УЧИТЕЛЬСЬКИХ СПІЛОК

у Львові, вул. Осолінських 8.

Централя учительських повітових Ко-
оператив доставляє шкільні зішитки,
олівці, папір, атрамент, всі шкільні
книжки, книжки до діточих бібліотек,
— і друки по гуртових цінах. —

✂ Найдешевше жерело закупна! ✂

Краєвий адвокат

— і оборонець від карних справ —

Др. Степан Баран

веде адвокатську канцелярію
в Тернополі,
при вул. Третього мая 5. II. пов.
(готель Адлера, побіч Народної
Торговлі).

Адвокат і оборонець від карних справ

Др. Михайло Західний

переніс свою канцелярію
з Козови до БЕРЕЖАН
і веде її в Ринку ч. 98.

ОДИНОКА
українська

ВІДЛИВАРНЯ ЦЕРКОВНИХ ДЗВОНІВ

Якова Супранівського і Синів

в Соколівці коло Ожидова,

яка славиться своїми виробами більш як 400 літ, приймає всякого
рода замовлення на церковні дзвони. Дзвони виконує негайно з най-
лучшого матеріялу по уміркованих цінах. Просимо переконатися
особисто або розпитати тих, що вже здавна знають нашу фірму.

СОЮЗ УКРАЇНСЬКИХ — ІНВАЛІДІВ —

**КООПЕРАТИВА З ОБМЕЖ. ПОРУКОЮ У ЛЬВОВІ
ПРОВАДИТЬ РОБІТНІ**

у Львові при вул. св. Софії ч. 25.

Кравецьку, виконує всі роботи з обсягу кравецтва;

Шапкарську, достарчає шапки різних форм;

Шевську, шие нову обув, направляє скоро, солідно і дешево.

Приймає гуртівні замовлення від кооператив „Соколів,“ „Січий“ та „Пластунів“.

— Протези, Горсети —

ріжних системів виконує на лікарське поручення. Направа протез!

Всі робітні під проводом фахових майстрів.

Робота солідна, скоро й приступні ціни.

ДАЙТЕ ПРАЦЮ ІНВАЛІДАМ!

Нехай кождий свідомий Українець стане членом Союзу. Оден уділ виносить 1000 мп. і

— — 100 мп. вписове. — —

Письма, замовлення і гроші посылати до канцелярії Союзу **Львів**, вул. Руська ч. 3. II. пов.

Краєвий Союз Господарських Спілок

Зар. Стів. з обм. порукою, Торговельний Синдикат
Тов. „Сільський Господар“

Централя у Львові вул. Зіморовича ч. 20.

Гол. магазин у Львові вул. Кульпарківська ч. 64.

ВІДДІЛИ: Львів, Городецька 95., ПЕРЕМИШЬ Костюшка 5., СТРИЙ Ринок 6. КОЛОМИЯ Ринок 40.

ДОСТАВЛЯЄ

усього в рілнім і домашнім господарстві потрібного, як штучних погноїв, насіння, рілничих машин і знарядів, заліза і зал. виробів, цементу, бляхи, посторонків і пр.

ЗАКУПОВУЄ

усякі землеплоди а саме: збіжжа, гречку, бараболі,
— — — конюшину і пр. — — —

ПРИЙМАЄ

вкладки до обороту на 10% і висше після умови.

ГУРТУЄ

членів, спілки і поодинокі особи, що зголосять бодай 3.500 мп. як уділ і вплатають 50 мп. як вписове. Від уділів виплачує Союз дотепер 10% дівіденди. Крім — — цього члени Союзу дістають від закупна — —

ТОВАРОВІ ЗВОРОТИ

які в тім році виносили 5%, а при більших оборотах будуть ще висші, бо Союз не працює для зарібку, а для господарського піднесення своїх членів. — — — — —

Тому всі Господарі і Господині купуйте і продавайте тільки через Союз і Союзні Спілки.

Г А Р А З Д !

Фабрика ЗДРОВЕ у ЛЬВОВІ

при вул. Здоровля 9.

виробляє з поручення й під контролею Промислово-Лікарської
Комісії Львівського лікарського Товариства

**штучні води мінеральні, лічнічі й столові —
овочеві вина і напої мусуючі.**

Цінники на жадання дармо. Замовлення з провінції полагоджуємо
відворотно.

„Дністер“ Товариство взаїмних обезпечень

Львів, вул. Руська ч. 20 (влас. дім)

Приймає до обезпечення від огню будинки, хатні і господарські дви-
жимости, меблі, одежу і білля, збіжжа в снопах і в зерні, худобу ітп.

Кождий Українець повинен асекувати від огню, щоби на случай пожежі не по-
нести страти, бо достаток одиниці, то добробут цілого народу.

„Дністер“ рахує найдешевші оплати на обезпечення селянських
будинків.

звертає кождорічний чистий зиск своїм членам.

Оцінює та виплачує шкоди по огні скоро і совісно,
а на членів оцінкової комісії запрошує все
двох господарів.

Дає підмогу українським школам і бурсам, де вихо-
вуються селянські діти.

Люде асекувані в «Дністрі», можуть дістати позичку у всіх ве-
ликих банках і в Товаристві взаїмного кредиту «Дністер».

Власні Фонди „Дністра“ виносили з кінцем 1921 р. мп. 24,903,537.

Товариство Взаїмн. Кредиту „Дністер“, засноване при Товаристві Взаїмн.
Обезп. „Дністер“, уділяє Кредиту своїм членам та приймає і виплачує
щоденно вкладки.

Адреса «Дністра»: Тов. взаїмних обезпечень „Дністер“ у Львові, вул. Руська 20.
для телеграм: «Дністер» — Львів.

Канцелярії Товариства отворені що дня від 9—2 перед пол.

ХТО ПРИІДЕ ДО ЛЬВОВА — НЕХАЙ ЗАЙДЕ ДО КАВАРНІ

РЕПУБЛИКИ

при вул. Костюшка ч. 1.

— послухати гарної музики і забавитися —

Головне збірне місце української інтелігенції.

■ ■ ■ Смачні страви, кава, чай, пиво. горілка. ■ ■ ■

Перша українська фабрика
- - - ЦУКОРКІВ і ЛОМАДОК - - -

≡ ФОРТУНА ≡

в Перемишлі ул. Гроцька 13.

НИТКИ найліпш. англ. і франц. марки Clark, Coats, Harland і и:
200 у. 250 у. 500 у і 1000 у (у-ярд)=0914 m), чорні і білі:
ч. 24, 30, 36, 40, 44, 50 і 60 на тузини і шпульки; табличкові нитки
M. S. S., чорні й білі 00, 0, 1, 2; дальше D. M. C. до вишив. пудел-
ками й мотками, **панчохи, сукна, бархани, всипи, димки й ин.**
продає наш sklep, Ринок, ч. 39, перш. поверх.

Костюми, плащі, блюзки, перерібки, діточі убори і ріжні

○ ○ ○ ○ ○ **СУКНІ.** ○ ○ ○ ○ ○

БІЛЛЯ мижеське, жіноче, діточе, столове, постільне, виправи й инше,
виконує наша робітня суконь і білля, густовно і не
дорого вже від 22 літ, в хосені і вдоволення своїх Гостей.

Процент! Приймаємо також ошадности на вкладкові книжечки і пла-
тимо високий процент. Забезпеку дає наша довголітня фірма
і власна реальність, Зайві в дома капітали просимо складати у нас на
вкл. книжочки. Ціни наші ставляємо такі, щоб Гостей зеднувати, а не
відстрашувати. Спілкам і купцям опуст. Висилка на провінцію за
✚ готівку з гори, знакомим за посліплатою або на кредит. ✚

„ТРУД“ ЖІНОЧА СПІЛКА
ПРОМИСЛОВА

стоваришення з обмеженою порукою

Львів, Ринок, 39. (вл. дім).

ФАБРИКА смарів та
перетворів хемічних **„РОЛД“**

Спілка з ограниченою відповідальністю — Централь та Управа:
Перемишль ул. Чарнецького ч. 25.

Склади філіяльні та бюра: Варшава, ул. Чацького. 14. Львів,
площа Стрілецька 1 Рівне, ул. Шосова 99.

Поручає вагоново та детайлічно (бочками) мазь до возів найліпшої якости,
товщ машиновий і вазеліну технічну і до консервовання обуви, бензину, олії
до машин та циліндрів, парафіну, нафту, свічки и. т. д. по найтаньших цінах.

Замовлення виконується сейчас.

Кожний Українець, кожда Українка повинні стати діяльним членом Тов-а „Просвіта“.

НАЙСТАРШЕ КУЛЬТУРНО ОСВІТНЕ Тов-о „ПРОСВІТА“ у Львові

існує від 1868 року. Головним завданням Тов-а є ширення освіти серед українського населення та піднесення його добробуту. Майже в кождім селі східної Галичини засновано читальню „Просвіта“. Дотепер числить Тов-о 78 філій і 2890 читалень. В цілі виконання головного свого завдання видає Тов-о ріжнородні твори в українській мові — твори передусім відповідаючі вимогам сільського та мійського населення, висилає люстраторів, які устно учать на- рід про все, що відноситься до освіти, економії і господарства. Найкрасші видання Тов-а з поля всіх царин людського знання.

А) Більші видання

1. Твори укр. клясиків (Українське письменство) в 23 томах опра- влених в півполотно, або у люксузову передвоєнну поло- тняну оправу: Квітки-Основ'яненка 2 т., Шашкевича-Голо- вацького, Устияновича-Могильницького, Метлинського Косто- марова, Тараса Шевченка, 2 т., П. Куліша 6 т., І Воробке- вича 3 т., Глібова-Климовича, Стороженка, Руданського 3 т., Федьковича, Івана Нечуя Левицького.
2. Історія укр. літератури М. Возняка в 2 т. доведена до 18 віку
3. Князь Ярослав Осмомисл — іст. повість О. Назарука
4. Українські народні думи — Др. Ф. Колесси
5. Пропамятна конгресова книга Т-а „Просвіта“ (важне для економ.)
6. „Письмо з Просвіти“ (річники 1908, 1911, 1912, 1913)

Б) І. Дрібні видання

1. Смертне зілля — А. Лотоцького2. Сагайдачний — Г. Ходкевича3. Гетьман Мазепа — В. Будзиновського4. Кубань і кубанські Українці — В. Гнатюка5. Бери все, що в хаті — В. Недолі6. Грицько Сковорода — М. Возняка	} історичні опові- дання і розвідки

ІІ. З царини природознавства

1. Серед вічних снігів та ледів — В. Лункевича
2. З життя первісного чоловіка та сучасних дикунів — В. Лункевича
3. Про землю, сонце та звізди — І. Раковського
4. Як чоловік зробив з ночі день — Др. М. Чайківського

ІІІ. Господарські

1. Плекання овочевих дерев — Куровського і Табо
2. Рільничі досвіди і проби — С. Кузика
3. Про вироби цементових дахівок

ІV. Драматичні

1. Хазяїн — комедія на 4 дії — І. Тобиловича
2. Безталанна — драма на 5 дій
3. Зимовий вечір — драм. етюд на 2 відслони — М. Старицького
4. Настоящі — комедія — О. Бобикевича
5. Наталка Полтавка — народ. опера — І. Котляревського

Цінник видань на жадання висилається. Замовлення та взагалі в інших справах „Просвіти“ належить відноситися на адресу канцелярії Головного Тов-а „Просвіта“ у Львові, Ринок ч. 10.

Відновляйте членські видачки! Для „Письма з Просвіти“ приєднуйте передплатників!

Знання. Книжок 25% / приєднує при закупівлі Тов-а „Просвіта“ Членом Тов-а „Просвіти“ Ширіть видавництва

ЛІТЕРАТУРНО - НАУКОВИЙ — ВІСНИК —

місячник літератури, науки й суспіль. життя

виходить книжками в обемі 6 аркушів друку і містить оригінальну й перекладну белетристику — повісти, оповідання, драми, поезії, статі з української історії, літератури, суспільної економії й інших царин знання: огляди літератури, науки й суспільно політичного життя, критику й бібліографію.

Видає: **Українська Видавнича Спілка.**

Начальний редактор: **Др. Дмитро Донцов.**

До редакційного Комітету входять:

М. Галушинський, В. Гнатюк, В. Дорошенко, Ю. Павликовський, І. Раковський, В. Целевич.

За редакцію відповідає: **Володимир Гнатюк.**

Доси зголосили своє співробітництво: Д. Антонович, О. Бабій, С. Балеї, В. Барвінський, О. Барвінський, В. Бирчак, Л. Білецький, В. Бобинський, М. Возняк, М. Вороний, М. Гехтер, М. Голубець, Я. Гординський, К. Гриневичева, О. Грицай, С. Дністрянська, С. Дністрянський, Д. Дорошенко, М. Залізняк, Б. Загайкевич, В. Залозецький, І. Зілінський, І. Копач, М. Кордуба, В. Королів-Старий, І. Кревецький, І. Крипакевич, Р. Купчинський, З. Кузеля, Х. Лебідь-Юрчик, І. Липа, Ю. Липа, Таїс Бельмен-Липовецька, К. Лоський, О. Лотоцький, М. Луцкевич, О. Луцький, С. Людкевич, О. Маковей, І. Огієнко, Ю. Опільський, Ю. Отмарштайн, В. Павлушевич, І. Панкевич, В. Прокопович, В. Радзикевич, С. Русова, В. Сальський, І. Свенціцький, В. Сімович, С. Сірополько, В. Січинський, П. Стах, В. Стефаник, П. Теняно, Ф. Федорців, Р. Цегельський, А. Чайковський, Марко Черемшина, Е. Чикаленко, П. Холодний, Ю. Шкрумеляк.

Редакція й адміністрація у Львові міститься на разі
при вул. Чарнецького ч. 24.

Всякі письма, рукописи, книжки й передплату висилати тудиж на адресу **Вол. Гнатюка.**

Передплата, платна у Львові, виносить:

Одна книжка Мп. 800. (Перші три книжки по Мп. 600).

В Чехо - Словаччині одна книжка Кор. 13, (замовляти на адресу: Василь Паліїв, Ужгород, Берчені, 24).

В Німеччині одна книжка 70 Mk. нім.

В Австрії одна книжка 3200 Кор. (зам. Володимир Огоновський, Відень, XIX, Karl Beckg. 6/8).

В Америці одна книжка 30 центів — передплата до кінця 1922 р. 2 доларя.

Контю в Земельнім Банку Гіпотечнім у Львові.

Всякі грошеві претенсії журналу до передплатників платні й заскаржувані у Львові. Доки хто не повідомить адміністр. виразно окремим письмом, що перестав передплачув. журнал, доти відповідає за всі вислані йому книжки.

УКРАЇНСЬКА КАНАДИЙСЬКА ВИДАВНИЧА СПІЛКА

Друкує і видає тижневник

„КАНАДИЙСЬКИЙ УКРАЇНЕЦЬ“

книжки, альманахи і переклади. Виготовлює всякі друки.

Адреса:

Canadian Ukrainian Publishing Co., Ltd.

890 Pritchard Ave. Winnipeg, Man.

Апарати й артикули фотографічні

поручає фірма

Станислав Цвак і Ска

Львів, Зіморовича 14.

„БЕТОН“ ФАБРИКА
виробів бетонових

також склад матеріалів до будови та технічних, сп. з огр. одп.

Перемишль, ул. Чарнецького ч. 25.

поручає:

дахівку цементову різних типів, усяких кольорів, цем-
брини до криниць, плитки до підлог та виходків, труби
каналізаційні, надто: всякі матеріали до будови, вапно,
цеглу, цемент і папу дахову.

ЦІНИ НАЙДЕШЕВШІ!

Ви ще не передплатуєте УКРАЇНСЬКОГО ГОЛОСУ,

який виходить що тижня в Перемишлі і по-
дає такі цікаві й докладні відомости
в справі Сх. Галичини і зі світа? О! то зро-
біть це, як найскорше, бо це **одинокий не-
залежний і безпартійний тижневик** у Сх. Галичині.

ЗЕМЛЯ і ВОЛЯ

ОРГАН УКРАЇНСЬКОЇ СОЦІАЛЬНО-ДЕМОКРАТ. ПАРТІЇ

виходить що тижня

у Львові, вул. Руська ч. 3.

Кожний селянин і робітник повинен читати і передплачувати свій орган.

— Адміністрація висилає оказові числа безплатно. —

**Для безногих
і безруких калік!**

Штучні ноги й руки, кулі й прилади на різні людські терпіння й каліцтва. Також ілюстровані цінники

висилає

М. Л. ПОЛЯЧЕК

у Самборі 93.

„У Н А“

Промислово-торговельне товариство

Сп. з обм. пор.

в Дрогобичі, вул. Стрийська ч. 14.

Ч. телефону 151.

Купує і продає: Сіно, солому, збіжа, опалове дерево, нерухомости, копальні, нафтові поля, мінеральні продукта, уділи бруто і нетто ітп.

Достарчає: Штучні навози, (томасину, суперфосфат, потасову сіль), рільничі машини, коси, серпи, вапно, гіпс, цемент, уголь, шкіру, та готову обуву, — як також посередничить в кожній продажі і купні.

Приймає вкладки до обороту і платить найвисший процент після умови.

„ЛЯОКООН“

ХЕМІЧНЕ ЗАВЕДЕННЯ

Сп. з обм. порукою

у Львові, вул. Ліндого ч. 6.

порукає

НЕРВОЗАН, єдиний лік проти ревматичму, нервовим болям, перестарілому перестудженню і т. п.

ВІТОСАН універсальний бальзам, незаводний лік проти різних хоріб жолудка, корчів, при бракови апетиту, некроковности, бігунці і т. п.

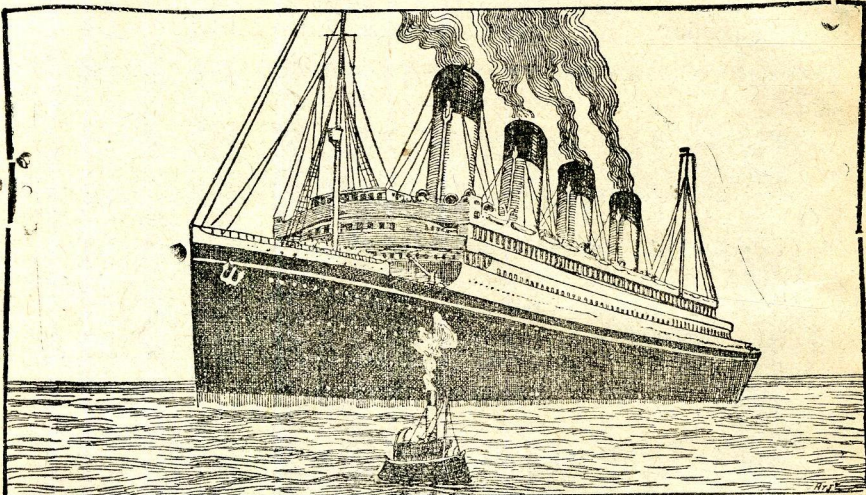
Східний крем краси **»ЛЯКМЕ«** виробу заведення.

»ЛЯОКООН« є найделікатнішим виробом до плекання краси лица, усуває веснівки і плями на лица, вибілює нашікірок. Усуває червоні місця на шкірі, запобігає повстанню шкірних фалдів і зморшків.

В кожній аптиці можна купити.

Корабельне товариство
„White Star Line“

(Лінія білої зірки)

БЕЗПОСЕРЕДНА КОМУНІКАЦІЯ.

Європа—Америка = 114 дол. і Європа—Канада = 106 дол.

Через пристані:

Гданськ, Антверпін, Ліверпуль, Шербург, Southampton (Савтемптон), Брема

на найбільших у світі і люксово уряджених кораблях англійських, котрі від давна одержали признання тисячий пасажирів і назву: »Палат морських« за добуття світових рекордів напр.: »Majestic« 56,000 тон, »Olimpic« 48,000 тон, »Homerick« 35,000 тон.

Б Ю Р А

„White Star Line“

продають корабельні карти і уділяють інформацій
 Варшава. вул. Маршалківська 144, Львів вул.
 Городецька 36, Тернопіль, Тарновського 5.

Українські друки й печатки виробляє

Д Р У К А Р Н Я

і фабрика печаток

І. ФРІДМАН

чисто, гарно
і дешево!

у Львові, Сикстуська 4.

чисто, гарно
і дешево!

АКЦІЙНА СПІЛКА ДЛЯ БУДІВЕЛЬНОГО ПРОМИСЛУ — ПЕРШЕ

ІВАН ЛЕВИНСЬКИЙ

у Львові, вул. Потоцького 58.

Бюро архітектонічне і фабричне підприємство для будівельного промислу. — Відзначене гоноровими дипломами та золотими медалями на краєвих і заграничних виставах.

Ч. телеф. 560. — Адреса для телеграм: **Левинський Львів**. Конто жирове у варшавським дисконтовім Банку.

Кафлеві печі, кухні і коминки білі та кольорові різних стилів, — **Теракоти і майоліка будівельна**. Майоліка артистична, люксукова посуда. — **Дахівки** (Карпівки) і глязурові гусаки. — **Глязуровані плитки**, на виложення стін в лазенках, сінях і т. п. і глязуровані наріжники для охорони берегів муру. **Помостові плитки штайнгутові до вестибулів і церков**. Будівельні матеріали всякого рода. **Незнищимі фасади із штучного каменя, штукатурії і сходи способом Еміля Шредля у Відні**. — Фасади з Терапатрії на взір заграничної Терранови і Терразіти. — **Підлоги соснові і машинові** гнбльовані на перо і впуск $\frac{5}{4} 1\frac{1}{2}$ грубі. — **Помости дощинові з твердого дерева** різної величини, — **Всякі столярські вироби**, порталі, брами, двері, вікна в комплетнім виконанню разом з окуттям і лякерованиям, — **Всякі теслярські роботи**, конструкції дахів, будова деревляних мостів і водних слюз, тартаків, млинів і т. и. — **Вказування підземних джерел в цілі закладання керниць**. — **Шлюсарські варстати** до виробу залізних конструкцій і артистичних робіт. — **Лякерничі варстати**. — **Гігієнічне осушування нових і старих будівель** патентованими апаратами Гольціра і Ваша. — **Гіпсові стінки власного виробу для переділу мешкань**, та ізоляції від голосу й зимна. — **Найдешевші самоносні переділові стіни Кеслера з цегол 8 см. грубі**. — **Артистичне заведення різьбарсько-штукаторське і виріб штучного мармору**. — **Цементи, гидравлічне вапно**.

ПЕРШОРЯДНА КАВАРНЯ І РЕСТАВРАЦІЯ

„РЕНЕСАНС“

у Львові, вул. 3. Мая ч. 12, в партері

поручає:

снідання, обіди й вечері, першорядної якості різні краєві й заграничні напої. Познанський бар обильно заосмотрений в перекуски й напої. — Найбільший льокаль містить майже 1000 осіб.

Rendez-vous елегантного й купецького світа.

Окремі клубові кімнати, бенкетові салі й кімнати до гри. — Щодня в полудне при обіді і вечером концерт славної симфонічної оркестри під батуютою визначного капельмайстра Надля.

Спис

львівських ремісників і промисловців

членів

„МІЩАНСЬКОГО БРАЦТВА“

Маляр - артист і декоратор	Сенюта Петро	Петра Скарги 10.
"	Якимець Олександр	Мартина 24.
"	Горбачевський Лев	Йосафата 8.
Пекарі:	Залеський Микола	Мучна 15.
Реставратори:	Вовк Іван	Миколая 23.
" "	Бережанський Іван	Клепарівська 25.
Переплетники:	Кривецький Микола	Хорущина 14.
"	Вінярський Кость	Пекарська 12.
Слюсарі-механіки:	Стефанівський Михайло	Варстатова 10.
" "	Глинчак Іван	Лещинського 21.
" "	Кармазин Микола	Сикстуська 31.
" "	Козак Семен	Бляхарська 12.
" "	Цибик Йосиф	Личаківська 45.
" "	Януш Володимир	Ліндого 3.
" "	Проторіус Теодор	Кохановського 55.
" "	Цибак Володимир	Кармеліцька 6.
Теслі:	Яросевич Степан	Бальонова 5.
"	Кудлатий Іван	Збоїска.
Фабр. пантофлів:	Процишин Теофіл	Краківська 14.
Різники - масарі:	Левкович Михайло	Жовківська 113.
" "	Фариняк Атаназій	Шептицьких 10.
" "	Рогульський Йосиф	Огородницька.
" "	Бурачинський Михайло	Зофії 5.
Підмайст. муляри:	Слухуняк Олекса	Яблоновських 18.
Маярі кімнатні:	Гелета Теодор	Піярів 60.
Лякерники:	Михалевич Евстах	Длугоша 21.
"	Новосад Михайло	Шептицьких 7.
Білошкір. і кушнір:	Карпак Петро	Куркова 11а.
Електро-механік:	Олексин Михайло	Вроновських 12.
" "	Чубко Лев	Знесіне 433.
Кафлярі:	Галібей Михайло	Петра Скарги 5.
" "	Оглі Юліан	Руська 1.

Кафлярі:	Горчинський Станислав	Пелчинська 5а.
Каменярі:	Сторожак Іван	Личаківська пошта 14.
Римарі:	Троян Яків	Зелена 52.
Різьбарі артисти:	Стащишин Дмитро	Петра Скарги 5.
Скляр:	Самосій Михайло	Руська 18.
Рушникар:	Саболта Амброзій	Мартина 9а.
Архитекти і будів.:	Делькевич Йосиф	Шашкевича 3.
" "	Кіндрик Юліян	Пільна 74.
" "	Козачок Василь	Знесіне 183.
" "	Кишакевич Петро	Потоцького 71.
" "	Левинський Стефан	Потоцького 58.
Бронзівники:	Кузьмич Іван	Бляхарська 11.
" "	Гелимей Петро	Личаківська 43.
Бетонярі:	Кокоцький Стефан	Замарстинів 788.
" "	Грицак	Піярів бічна 54.
Бляхарі:	Заяць Адальберт	Оссолінських 14.
" "	Кребс Григорій	Зиблікевича 9.
" "	Федечко Іван	Коротка 8.
Купці: (торговлі курінні):	Криштальський Михайло	Словацького 18, т. вудж.
" "	Мартинець Євген	пл. Унії Бжескої 5.
" "	Онисько Демко	Св. Зофії 70.
" "	Арабський Андрій	Кадецька 10.
" "	Булат Ілько	Зиблікевича 7.
" "	Лаврів Станислав	пл. Бернардинська 12.
" "	Легкий Степан	Клепарів 368.
" "	Магацький Гарасим	Длугоша.
" "	Дейнека Іван	Руска 1.
" "	Пасічник Григорій	Королевої Ядвіги 33.
" "	Говикович Євген	Рея 10.
" "	Грицак Павло	Мала 2.
Торговля дичиною:	Леськів Михайло	Ринок будка.
Торговля блат., матеріями:	Зубик Роман	Галицька 16.
Торговлі нафтою:	Коцур Микола	Францішканська 21.
" "	Кузь Василь	Зиблікевича 5.
Торговельний дім:	Данків Іван	Руська 3.
Торговля овочами:	Марковський Іван	Городецька 93.
Торгов. образами, рамами і шибамі:	Самосій Михайло	Руська 18.

Цукорня:	Снігур Микола	Льва Сипіги 47.
Купці: корінні скл.	Матусів Григорій	Личаківська 32.
» »	Жарковський Кирило	Ринок 43.
Столярі:	Балтро Іван	Скарбківська 43.
» »	Вандзьо Сава	Клепарів 144.
» »	Вертипорох Іван	Клепарів
» »	Галайко Іван	Кентшинського 15.
» »	Карабін Іван	Хорущина 11.
» »	Мушак Іван	Травгута 1а.
» »	Оприск Антін	Ходоровського 7.
» »	Полянський Степан	Замарстинів, річна 5.
» »	Стечик Петро	Лещинського 27.
» »	Хоркавий Петро	Жовківська 28.
» »	Івзович Іван	Зелена 82.
» »	Павлишак Михайло	29. Ластопида 82.
» »	Коновка Дмитро	Ткацька 3.
» »	Гая Володимир	Панська 27.
» »	Турченевич Петро	Потоцького 14.
» »	Демчук Андрій	Ульманів в Замарстин.
» »	Лісецький Йосиф	Домса 9.
» »	Стефанівський Іван	Куркова 14.
» »	Варцаба Методій	Клепарів, річна 254.
Кравці дамські:	Огороднік Микола	Жовківська 28.
» »	Балко Михайло	Скарбківська 5.
» »	Жуковський Іван	Панська 12.
» »	Нагірна Генрика	Здоровля 5.
» »	Павлюкова Марія	Собіського 12.
» »	Торбацький Теодор	Шкарпова 5.
Кравці мужеські:	Голіян Теодор	Куркова 25.
» »	Гресяк Василь	Сикстуська 23
» »	Петрусяк Володимир	Собіського 7.
» »	Секунда Василь	Байки 20.
» »	Кизик Степан	Охоронок 5.
» »	Ференцевич Софрон	Домініканська 11.
» »	Станько Теодор	Городецька 49.
» »	Сеняк Филип	Зиблікевича 15.
» »	Стець Михайло	Травгута 23.
» »	Скоронович Йосиф	Куркова 24.
» »	Курочка Василь	Цлова 12.

Кравці мужеські:	Хомів Іван	Францішканська 12.
" "	Сарнецький Антін	пл. Марійська 10.
" "	Гнатів Антін	Кохановського 8.
" "	Бурда Антін	Марійська 10.
Шевці:	Чорний Іван	Руська 3.
" "	Ярема Ілія	Фредри 9.
" "	Яримович Іван	Бернардинська 10.
" "	Януш Микола	Унії Берестейської 7.
" "	Юзькевич Володимир	Городецька 51. ¹
" "	Гайдучок Іван	Петра і Павла 19.
" "	Згуральський Нестор	Клепарівська 12.
" "	Мудрий Роман	Коженьовського 5.
" "	Павлишин Іван	Кохановського 35.
" "	Колцьо Олександр	Пулавського 4.
" "	Пенцаківський Петро	Жовківська 64.
" "	Новосад Лев	Словацького 6.
" "	Стецьків Михайло	Львівська 8.
" "	Сипа Іван	Кохановського 22.
" "	Лозінський Тедор	Янівська 55.
" "	Калетинський Ілько	Личаківська 18.
" "	Колач Петро	Крупярська 2.
" "	Кук Максим	Мохнацького 30.
" "	Чорний Евстахій	Мійська 29.
" "	Петрович Іван	Шептицьких 15.
" "	Бохонко Володимир	Косцюшка 1.
" "	Ганчар Семен	Собіського 15.
" "	Гілевич Антін	Петра 11.
" "	Глова Карло	Потоцького 8.
" "	Карпінський Володимир	Скарбківська 23.
" "	Коцюмбас Степан	Шептицьких 10.
" "	Качмарський Йосиф	Льва Сапіги 57.
" "	Мондзюк Іван	Францішканська 21.
" "	Хлібкевич Микола	Руська 20.
" "	Гроб Андрій	Набеляка 14.
" "	Король Дмитро	Яблоновських 10.
" "	Калинюк Семен	Мохнацького 31.
" "	Барович Лев	Кентшинського 6.

ВІДБУДОВА

Промислово-торговельна Спілка з обмеженою порукою у Львові.

Дирекція: вул. Словацького ч. 14. I. пов.

Години для сторін: від 9—4.

Склад машин: вул. Косцюшка ч. 1а. дім Народної Гостинниці. **Залізний склеп:** Трибунальська ч. 1. **Споживний склеп:** Ринок ч. 10. („Просвіта“). Філія й книгарня в Здолбуніві на Волині.

Поручає П. Т. Спілкам, Повітовим Гуртівням, Кружкам, Купцям і поодиноким господарям:

I. В рільничім відділі: господарські машини й знаряди: січкари, млинки, плуги, борони, молотільні, сіварки, косярки, жниварки, кирати, коси, серпи, сапи, моторові плуги та льокомобілі, вози, ваги для худоби і т. п. **В сезоні:** насіння конюшини, пашних бураків, моркви, люцерни, тимотки, трав, всякої городовини і цвітів.

II. В відділі домашнього господарства: кухонне начиння поливане, бляшане і залізне, кухонне уладження, ложки, вилки, тарелі, ваги, огнетревали каси.

III. В промислово-технічнім відділі: ремісничі знаряди всякого рода, ковальські, слюсарські, столярські, ковала, шрубстаки, бормашини, кліщі, молоти, пильники, сверли, вили, пилки, пили, долота, гіблі, цирклі, метри, фабричні машини, а саме: уладження для цементових дахівкарень, для тартаків, мотори, праси, токарні, і т. п.

IV. В будівлянім відділі: дахівку, гонти, вапно, бляху, папу дахову, цеглу шамотову, пекарські плити шамотові, гіпс, цвахи, окуття до дверей і вікон, замки, кухонні плити, печі, рури і дверці.

V. Відділ будівництва: кошториси, пляни, та будівельні підприємства.

На бажання висилаємо всякі офerti та подаємо пояснення.

Товарі висилаємо на провінцію.

Власне конто в »Земельнім Гіпотечнім Банку« у Львові, Підвала 7.

У всіх случаях просимо звертатися на отсю адресу:

„ВІДБУДОВА“ промислово-торговельна спілка з обмеженою порукою
Львів, вул. Словацького ч. 14., I. поверх.

Чекове конто П. К. О. 151.111. — Телефон ч. 330.
З провінції можна порозуміватися телефоном.

Видання Червоної Калини

Вже вийшли з друку:

1. Стрілецький Календар Червоної Калини (сконфіскований)	мп. 600
2. Юра Шкрумеляк: Поїзд мерців, картини жертв і трудів У. Г. А.	350
3. Василь Софронів: Бо війна війною, нариси.	200
4. Е. Яворовський: Серед куль і гранат, збірка нарисів	200
5. „Сурма“ воєнний співаник	600
6. С. Тобілевич (Карпенко Карий): Рідні Гості, спомини про Галичан	200
7. М. Капустянський ген.: Похід укр. армій на Київ і Одесу чч. I. і II.	600
8. М. Капустянський ген.: Похід укр. армій на Київ і Одесу (по приході Галичан аж до здобуття Київa), ч III.	1000
(Обі книжки Мп. 1500)	
9. Самохотник підручний календарик на 1923 р.	200
10. Календар Червоної Калини на 1923 р.	1500

На складі Видавництва:

М. Возняк: Укр. Державність 350

При замовленню від 8 примірників порто оплачує В-тво. При більшій кількості дає значний опуст.

Адреса Видавництва:

— Осип Навроцький, Львів, вулиця св. Марка, ч. 20 —

28270

1,70

ПРОВЕРЕНО
С/Ф. 19. 87

Д 28^{III} .155
1923

24/8

ЛВВІВ, вул. Сикстуська ч. 37.
(напроти головної пошти.)

перевозить емігрантів до КАНАДИ та АМЕРИКИ
своїми найбільшими на світі кораблями найскор-
ше та просто без пересідання:

Продає шифкарти до КАНАДИ та АМЕРИКИ по
оригінальних цінах.

Уділяє всяких інформацій до подорожі негайно
і безплатно.

На листи відповідає по українськи та зовсім
безплатно.

За всякими інформаціями до подорожі звертай-
теся на адресу:

„Лінія Кунард“ — Львів, вул. Сикстуська ч. 37.
(напроти головної пошти).

Уважайте на ч. 37. вул. Сикстуська.

В Галичині маємо свої бюро також:
в Станиславові і Тернополі
вулиця 3. Мая ч. 12. вул. Голуховського ч. 19.

36438

36438

КАЛЕНДАР ЧЕРВОНОЇ КАЛИНИ

1923